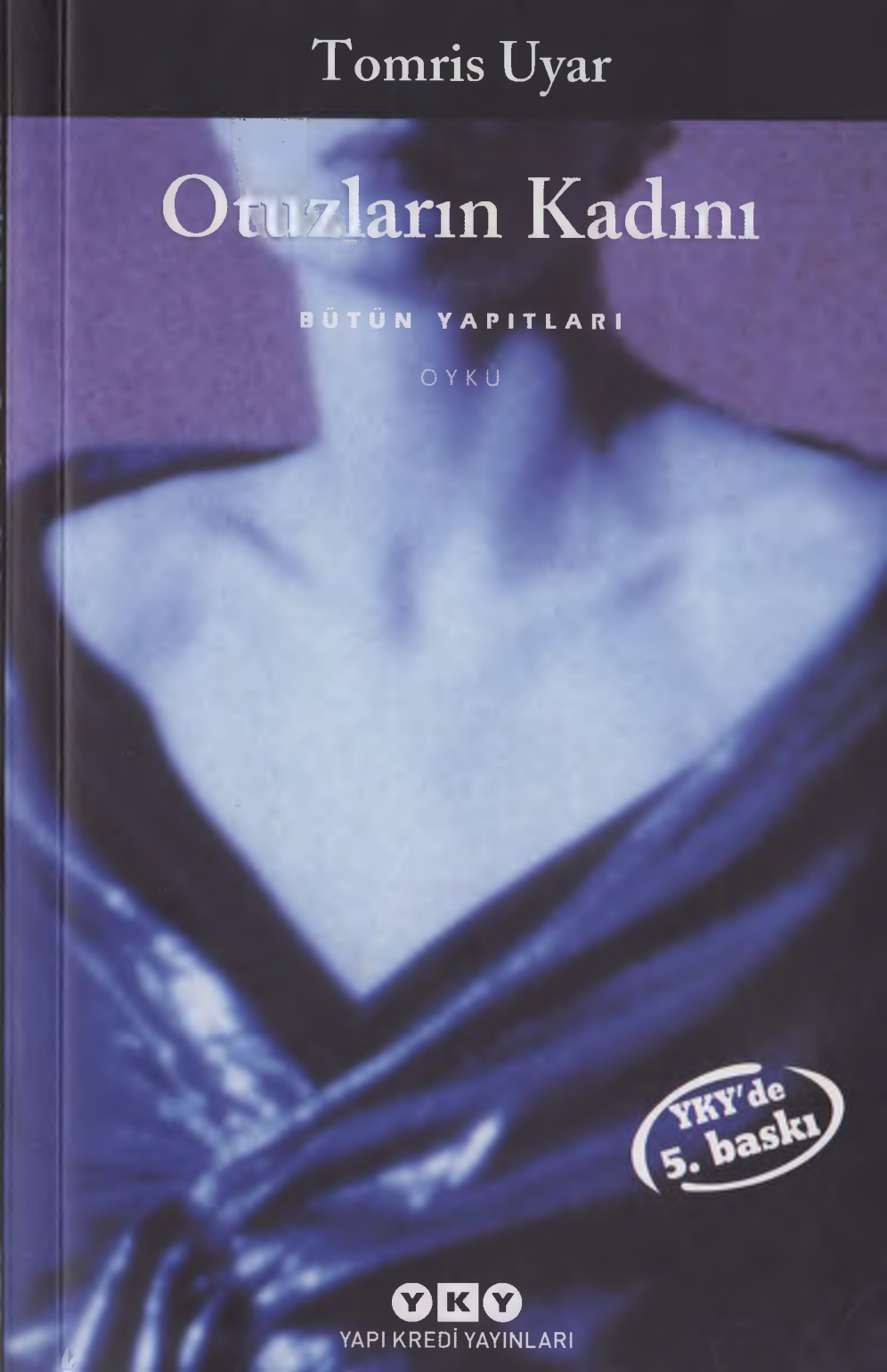
Tomris Uyar

Otuzların Kadını

BÜTÜN YAPITLARI

OYKU

YKY'de 5. baskı

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

OTUZLARIN KADINI

Tomris Uyar (İstanbul, 15 Mart 1941 - 4 Temmuz 2003) İlkokulu Taksim'deki Yeni Kolej'de (1952); ortaokulu İngiliz High School'da (1957); liseyi Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde (1961) okudu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'ne bağlı Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdi (1963). 1987'de Boğaziçi Üniversitesi'nde "Çağdaş Öykü ve Türk Öykücülüğü" adlı seçmeli bir ders verdi. Ü. Tamer ve C. Süreya ile birlikte *Papirüs* dergisinin yayınma katıldı. 1968'den itibaren İngilizceden altmıştan fazla kitap çevirdi; Türkçeye dünya yazınından yapıtlar kazandırdı. *Yürekte Bukağı* ile 1980, *Yaza Yolculuk* ile 1987 Sait Faik Hikâye Armağanı'nı; *Güzel Yazı Defteri* ile 2002 Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. 2011'de 70. yaşı dolayısıyla Mimar Sinan Üniversitesi'nde bir sempozyum düzenlendi. 2002'den bu yana Yapı Kredi Yayınları'nda olan Tomris Uyar'ın bütün kitapları Delta dizisinde iki ciltte toplandı.

Yapıtları:

Öykü: *İpek ve Bakır* (1971), *Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi* (Nedim Günsür'ün resimleriyle, 1973), *Dizboyu Papatyalar* (1975), *Yürekte Bukağı* (1979), *Yaz Düşleri / Düş Kışları* (1981), *Gecegezen Kızlar* (1983), *Diz Boyu Papatyalar* (Toplu Öyküler, 1984), *Dön Geri Bak* ve *Rus Ruleti* (2 cilt Toplu Öyküler, 1985), *Yaza Yolculuk* (1989), *Sekizinci Günah* (1990), *Otuzların Kadını* (1992), *İki Yaka İki Uç* (Gençlik Öyküleri: Seçmeler, 1992), *Aramızdaki Şey* (1997), *Güzel Yazı Defteri* (Ali Arif Ersen'in resim ve fotoğraflarıyla, 2002), *Metal Yorgunluğu* (Haz.: Handan İnci, Doğan Kardeş Seçme Öyküler, 2009).

Günlükler-Denemeler-Eleştiriler: *Gündökümü 75* (1976; eklemeler yapılarak *Sesler, Yüzler, Sokaklar* adıyla 1981'de, *Gündökümü (1975-1980): Bir Uyumsuzun Notları*, adıyla 1990'da yeni basımları yapıldı), *Günlerin Tortusu: Bir Uyumsuzun Notları* (1985), *Yazılı Günler (1985-1988)* (1989), *Tanışma Günleri / Anları (1989-1995)* (1995), *Yüzleşmeler: Bir Uyumsuzun Notları (1995-1999)* (2000), *Gündökümü: Bir Uyumsuzun Notları* (2 cilt toplu günlükler/yazılar, 2003), *Kitapla Direniş: Yazılar, Söyleşiler, Soruşturmalar* (Haz.: Handan İnci, 2011).

Tomris Uyar'ın
YKY'deki kitapları:

İpek ve Bakır *(2002)*
Güzel Yazı Defteri *(2002)*
Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi *(2003)*
Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları I *(2003)*
Gündökümü, Bir Uyumsuzun Notları II *(2003)*
Yürekte Bukağı *(2004)*
Dizboyu Papatyalar *(2004)*
Gecegezen Kızlar *(2005)*
Yaz Düşleri Düş Kışları *(2005)*
Otuzların Kadını *(2005)*
Sekizinci Günah *(2005)*
Aramızdaki Şey *(2006)*
Yaza Yolculuk *(2006)*
Kitapla Direniş *(2011)*
Bütün Öyküleri *(Delta, 2014)*

Doğan Kardeş
Metal Yorgunluğu - Seçme Öyküler *(2009)*

TOMRİS UYAR

Otuzların Kadını

Öykü

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 2250
Edebiyat - 681

Otuzların Kadını / *Tomris Uyar*

Kitap editörü: Onca Tapınç
Düzelti: Nahide Bilgili

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Acar Basım ve Cilt San. Tic. A.Ş.
Beysan Sanayi Sitesi, Birlik Caddesi, No: 26, Acar Binası
34524, Haramidere - Beylikdüzü / İstanbul
Tel: (0 212) 422 18 34 Faks: (0 212) 422 18 04
www.acarbasim.com
Sertifika No: 11957

1. ve 2. baskı: Can Yayınları, 1992, 1994
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Ekim 2005
5. baskı: İstanbul, Şubat 2016
ISBN 978-975-08-1006-6

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2013
Sertifika No: 12334
Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Pentimento • 9

Otuzların Kadını • 21

Sarpsarı Dönüş Yolu • 27

Fal • 38

Gelgit • 55

Pençe • 71

Alatav • 87

Çivi • 101

PENTİMENTO

OTUZLARIN KADINI

Pentimento

I.

Olmuyor!

Yine!

Demin yazdığım satırı, bari bir değişiklik olsun diye tükenmezle değil daktilonun X'leriyle karaladım boydan boya.

Sabahtan beri kimbilir kaç kâğıdı böyle yarısını bile doldurmadan makineden çıkarttım, üstlerine kırmızı tükenmezle çarpı çektim, hepsini buruşturup attım yere. Çarpıdan sonra elyazımla OLMUYOR yazdım özenle, peşine üç ünlem takarak yazgıyı belirledim. Belki de kırmızı tükenmez, bir uyarı, bir gözdağı niteliğini taşıyordu. Çünkü kendime tanıdığım kaçış süresi dolmak üzereydi.

Bilmediğim bir duygu olsa neyse. Ne zaman makinenin başına geçsem, sözcüklerle boğuşmaktan, onları benceleştirmekten inanılmaz bir yorgunluk duyarım: ense çekilmesi, mide yanması, ağız kuruması, göz kapanması: yani kaçış.

Günlerdir evde boş boş dolaştım. Kapalı muslukları bir daha, bir daha sıkıştırdım; saksı çiçeklerinin sararmış yapraklarını kestim, budadım; perdelerin kıvrımlarını eşit öbeklere böldüm; durup dururken mutfağa koşup su içtim, içinde tek sigara izmariti olan bir kül tablasını da götürüp çöpe döktüm, dahası yıkadım.

Tam artık kaçış özrü bulamayacağımı sandığım sırada, eski bir etekliğin sökülmüş çıtçıtı, yazlık bir pantolonun bozuk fermuarı, yüklüğe, toz bezlerinin arasına attığım bir giysinin sedef düğmeleri koştu yardımıma. Kendime verdiğim bu anlamsız dikiş görevini yerine getirirken –çünkü eski gri-mavi giysinin sedef düğmelerini, yıllardır diktirmeyi düşlediğim, yakası krem rengi dantelle çevrili, düğmeleri bele pıt pıt pıt inen dar siyah giyside asla göremeyeceğimi, yani terziye gitmeyeceğimi biliyordum. Olsun! Dikişe duyduğum nefret, katı bir özen gerektiriyor, iş de uzun sürüyor.

Ben pencere yanındaki kırmızı koltukta dikişle cebelleşirken tam karşıma düşen siyah koltuğun üstündeki duvar diliminde, "Otuzların Kadını" hâlâ anlatılmayı bekliyordu. Onun yağlıboya portresinin altında hırçın, boz, yağlıboya bir lodos denizi uzanıyor. Alt çerçevesi boyunca dizilmiş küçük portrelerde Colette, bıçkın kız tavrıyla, erkek giysileriyle bir iskemleye yan ilişmiş, sigara tüttürüyor. Anna Pavlova, Yusufçuk bale giysisiyle parmaklarının ucunda yükselmiş. İkisi de, Otuzların Kadını gibi sola çevirmişler başlarını ve bakışlarını. Virginia Woolf ile Sarah Bernhardt'sa, omuzlarının üstünden, hüzünlü gözlerle sağ köşeye dalıp gitmişler. Altlarındaki sarı dalgalarla yarılmış çırpıntılı deniz, tetikte.

Başımı dikişten her kaldırdığımda Otuzların Kadını'nın "Anlatsana beni" diyen bakışlarıyla karşılaştım.

Konukların, önünde bir süre durakladıktan sonra, "Ne hoş, ne zarif bir kadın!" dedikleri bir portre.

Bugüne kadar taşındığım bütün evlerde benzer kuytu duvarlara asıldığı, baş köşeyi tutmadığı için hep "dışardan" biri sanıldı, belki de öbür portreler gibi ecnebi bir akraba. Zamanla bu konumunu kanıksadı.

Taşındığı evlere onu peşi sıra sürükleyen kızının, konukların, "Annen mi yoksa? Bir benzerlik var aranızda ama ne?" gibi sezgiye; "Ressam ona âşık olmuş herhalde, başındaki şu hâleye, şu ışığa bak" gibi bilgiye dayalı sorularına, her keresinde, "Evet, annem, ama onun resmini duvara asmamın nedeni, bence ötekiler gibi öncesiz-sonrasız, tarihsiz, her çağda Otuzların Kadını olması, annem olması değil..." gibi yalan sayılmayacak ama tam

tamına doğru da denilemeyecek açıklamalar getirmesi sonucu kanıksandı belki.

Şu andaysa, kahverengi gözleri, düz, kısa kirpikleri, ağır gözkapaklarıyla süzüyor beni. Buz gibi bir Mart ayında yazlık pantolonunu onarmaya kalkışan dikiş-sevmez kızına hınzır, yine de sevecen bir bakış atıyor.

En iyisi, masanın başına geçmek. Ama ayaklarımın dibinde buruşturulmuş kâğıtlardan oluşan, pencereden rüzgâr vurdukça hışırdayan öbeği atmamak, kül tablasını dökmemek. Dağınıklığa teslim olmak. O zaman, biliyorum, çaresizliğin verdiği yorgunluk katlanılmazlaşacak, kendine bir kurtuluş yolu arayacak nasılsa. Sözgelimi, OLMUYOR'u X'lerle karalamam iyi gelmiş, bakıyorum da. Bir araya geldiklerinde olumsuzluk belirten bu harfler, üstleri tek tek X'le karalandığında, sözcüğün başındaki ve sonundaki boşluklar da hesaba katıldığında, yedi harflik ve dokuz vuruşluk bir dinlenme, bir yoğunlaşma süresi tanımışlar bana.

Kâğıdı değiştirmemin de yararı olur mu? Hayır. Dosya ya da teksir kâğıdı, pelur bile olabilir pekâlâ. Harfler italik olsa? Hayır. Takıldığım nokta, onlar değil: sözcükler. Yıllar yılı renklerini, kokularını, tınılarını değişik bileşimlerde denediğim sözcükler. Otuzların Kadını'yla onun özgünlük alanında bire bir karşı karşıya gelemeyecek kadar aşınmışlar artık. Gerçek bir kişilikten çok, bir yazarın iç dünyasını yansıtmaya yatkınlar. Üstelik kurmacada elimin altında bulmaya alıştığım yöntemler, yordamlar da kayıp gitmiş; çünkü Otuzların Kadını, kurgulanmayı değil, anlatılmayı bekliyor. Yazarının en ufak sürçmesinde, kendi biricikliğinden sıyrılıp onun geçmişte kullandığı sözcük ve imge öbeklerinin arasına karışabilir, sıradanlaşabilir, gerçekliğini yitirebilir. İstanbul'da büyüyüp ölmüş, yabancı dil bilen, eldivenlere ve şapkalara tutkun, Markiz'e, Lebon'a, Park Pastanesi'ne, Belediye Gazinosu'na giden herhangi bir Otuzların Beyoğlulusu, bir nostalji nesnesi olup çıkar, hiç yaşamamış gibi.

Tıpkı çok yazıldığı, çok okunduğu ve çok bilindiği için bir zamanlar gerçekten "iliklere işleyen yağmur"un, ya da "bulutların arasından sıyrılan güneş"in artık yazana da, okuyana da,

hatta görene de bir şey dememesi gibi. Sonuncu yetkin yorumu, ancak yıllar öncede kalmış ilk acemi yorumunu anımsattığından, gülünesi/acınılası hale gelen bildik bir şarkı gibi ya da. Çok-yazılandan, çok-özlenenden, herhangi bir çok'tan ayırıp nasıl kendi yerine oturtabilirim bu portreyi? Yağmurun iliklerine ilk işlediği günü, güneşin bulutlardan ilk sıyrılışını gören birinin taze izlenimlerini keşfetmem gerek. Ki bu çerçeveden kurtulsun. Freud'cu ya da Bilmemkimci görüşler yüzünden tezelden yazarının geçmişiyle açıklanmasın. Yağmur bir kere daha, gerçekten işleyebilsin iliklere, güneş bir kere daha gerçekten bulutlardan sıyrılsın.

— Bir ormanda ilerliyor gibiyim, desem portreye.

— Orman'ı sık kullandığını kestirebiliyorum, diyecektir.

— Evet ama bu bambaşka bir orman. Somut bir ikindi ormanı ve sakız kokuyor, desem...

— Senin öykü yazdığın döneme yetişmedim ben. Çevirilerini biliyorum. Zaten ben aslında şiir severim, diyecektir.

(Babama "siz" derdim, ona "sen". Babam, son yıllarında kendisine de "sen" dememde direttiyse de beceremedim.)

— Şiiri bıraksana bir an. İşte o ormanda ilerliyorum varsay. Yanlamasına vuran güneşin, ağaçların kalın yapraklarındaki yansısı gözlerimi alıyor. Güneş, o orman yolunda, karşıdan gelenlerin yüzlerini silikleştiriyor. O kadar ki, yanıma yaklaşanı tanıyamıyorum ilk bakışta. Böyle anlarda, "Az kalsın..." deriz; sesimiz usullaşır ve kırılır. "Az kalsın tanıyamayacaktım seni, görüşmeyeli ne kadar oldu sahi?" desem.

— Bir örnek daha verirsen belki anlarım ne demek istediğini, diyecektir şaşmaz mantığıyla.

— Peki, orman olmasın. Bir kış akşamı. Saati, mevsimi, yeri değiştirmeyi deniyorum. Diyelim, bir otobüs durağındayım. Kar demin başladı. Kuyruğun başında duran biri, cebindeki bileti ararken, eldiveninin tekini düşürüyor. Arkadan baktığım için yüzünü ve cinsiyetini seçemiyorum. Ama yerde duran eldivene uzanan biçimli, uzun, soğuktan morarmış parmakları tanıdık geliyor bana. Tam sırayı bozup ona doğru koşacakken, birdenbire onun bu hattaki bir otobüse binmeyeceğini, cebinde

kalan son parayla bile bir taksiye atlayacağını, üstelik çoktan ölmüş olduğunu kavrıyorum. Az kalsın...

— Çocukken de sözcüklerini seçmede, sevgini belirtmede tutumlu davranırdın. Harçlığını bir günde harcardın da hiç değilse borç verme keyfini esirgerdin benden. Ödünsüzlüğün işine yaradı mı bari?

— Belki. Ama *seni* çok özledim, anne.

Mart 1991:
Bir gece öncenin günlüğünden

Demin, beş gün boyunca kesik olan su, geldi. Birikmiş bulaşıkları yıkadım, plastik şişelerle bidonları doldurdum. Ne kadar çabalarsam çabalayayım, gecekondu düzeninden kurtaramadığım evime baktım. Çaydanlıkta kaynattığım içme suyunun kabarcıklanmasını beklerken zincirleme sigara içtim. Yıkanacak her şeyi yıkadıktan sonra –elbezleri, küçük mutfak havluları, iç çamaşırları– kendimi de yıkadım. Yıkandım demiyorum, çünkü Körfez Savaşı'nın bir ay öncesinden bu yana kendimi de yıkanması gereken bir nesne olarak görüyorum. Bir elli sekiz boyunda ve kırk altı kilo ağırlığındaki bedenimi yıkamak için ne kadar az su gerektiğine şaşıp kalıyorum.

Belki de yazma eylemi, şu ufak tefek insan bedeninin koskoca bir dünyaya açılmasını sağlıyordur. Duşun altında kollarımı iki yana açtım.

II.

Bugün, Otuzların Kadını'nı, hem kendisinin yakındığı nesnelliğim çerçevesinde değerlendirmeye, hem de onu resimdeki nesnel çerçevesinden çıkartmaya çalışırken pencereden eğildim. Ne de olsa genç yaşayıp genç öldüğü bu mahallede birçok ipucu olabilirdi:

Karşı kaldırımda manav Çakır, dükkânın önüne çıkartılmış iskemlesinde, yüzünü arada bir gösteren Mart güneşinin, oğlunun ve torununun hoşgörüsüne sığınmış, uyukluyor. Mavi gözleri yumulu ama belli ki kırk yıl önce bu mahallede, kulaklarının arkasına kabak çiçeği iliştirdiği atıyla sebze sattığı günleri görüyor düşünde. Gülümsediğine göre.

1946 yılında. "Dereotu ister misin hanım kızım? Baklam mis gibi" diyor Otuzların Kadını'na. "Kızma bir avuç çağla vereyim. O, benden."

Daha geçen gün, "Hoş geldin kızcağızım" dedi. "Bir an, seni rahmetli annen sandım. İhtiyarlık işte. Oğlun nasıl? Kardeşin? Ortalıkta görünmüyorlar. Güner evladım, bir kilo bakla tart. Çağlamız var mıydı? O, benden." 1991'de, 1946'nın sözcüklerini kullanıyor, duygularını yaşıyor.

"Annen, pazarlık etmeyi sevmezdi, büyük hanıma bırakırdı pazarlığı. Karpuzları taşıyıp sizin kata çıkardığımda çay ikram ederdi bana. Beyoğlu'na çıktığında da çantasında bir pazar filesi olurdu hep – eve dönerken benim dükkânı çiğnemezdi. Bu dükkânı tuttuğuma çok sevinmişti, artık merdiven tırmanmayacaktım ya. Söylemesi ayıp, iyi ki *bunların* beni bunak saydığı günleri görmedi."

Oğluyla torunu onun artık bunadığını düşünüyorlar. "Beş" dediklerinde "beş bin lira" anlıyormuş, oysa onlar beş milyon diyorlarmış. Hesabı doğru dürüst yapamıyormuş bu yüzden, toplamalar aksıyormuş.

Ama Çakır'ın ve sokağın esintili köşesini tutmuş balıkçının dışında tanıdık bir yüz yok. Her öğlen, aynı saatte gelen kokoreççinin tezgâhından ağır bir koku yayılıyor. Kaset satıcısı, içli ve ağdalı şarkılarla yedek-parçacıların gönlünü alıyor. Hep bu saatte: 12.00 Lokantaların komileri, eskiden kalabahk ailelerin oturduğu,

şimdilerde üst katlarını iki doktorun, bodrumlarıyla ilk katlarınıysa yedek-parçacıların paylaştığı işyerlerine kebap-köfte koşuşturuyorlar. Ellerinde tepsiler. Üniformalı olmaları kara bir mizah katıyor sokaktaki gösteriye. Lokantalar, yalnızca öğlenleri çalışıyor. Akşamsa, tur otobüsleriyle sökün eden yaygaracı, alt-orta-sınıftan Avrupalı müşterileriyle kendi içlerine kapanan otellerin gerçekdışı, yapay ışıklandırmasından başka tek kıpırtı yok.

Mahallenin eski balıkçısı, artık yalnızca o lokantalara ve otellere siparişle balık getirdiğinden, saat 3'te tezgâhını boşaltmış oluyor, çekip gidiyor. Tartısını Çakır'ın dükkânına bıraktıktan sonra. Zaten artık üst katlara tırmanamayacak kadar yaşlandı.

Otuzların Kadını'nın otuz yaşlarında ikinci evliliğini yaşadığı, boşandığı, çocuklarını büyüttüğü ve öldüğü bu mahallenin başlangıçta tasarlanan mimarisi, alt çizgileri, bugün de seçilebilecek belki. Ne var ki mahalle-göğünü yaran çok katlı oteller, günışığını kesiyor. Tam karşımdaki gri ayna-camlardan, bu kaldırımdaki terk edilmiş katların çatlak, badana yüzü görmemiş cephelerini; süpürgelerin, tenekelerin, kovaların, kurumuş sardunya saksılarının yığıldığı küçük balkonlarını izliyorum ancak. Üç yaşımdan başlayarak Otuzların Kadını'yla uzun süre birlikte yaşadığım bu mahallede eskiden kimlerin oturduğunu düşünmeye çalışıyorum. Ama ne yararı var? Arka balkona gitsem... Orası oldukça geniş de yalnızca oturulan birimi gösterişli kılma, gerisine boşverme eğilimindeki Anadolu kökenli şirketlerin acımadan kestiği güzelim asmanın kırık dallarından başka bir şey yok görünürde. Yanımda yöremde yine kutular, boşaltılmış koliler, kırık tahta sandıklar.

Ön cephedeki otellerin ayna-camları, ıssızlığı çoğaltıyor, kalabalıklaştırıyor en azından.

Kalabalık bir çarşıda, kızgın güneşin altında kalmış bir kedi yavrusu kadar çaresizim.

Geçmişi silinmiş birini anlatmak zorundayım. Yeni çaresizliğim ondan. Ertelenmiş bir ceza olsa, seve seve çekerdim. Değil ki. Yaşandığı sırada çok güzel geçmiş ama artık anıları bile silikleşmiş bir tatilin, bir turizm şirketinin ayarladığı eski bir yaz tatilinin, kış ortasında önüme gelen son taksiti, son faturası gibi duruyor karşımda.

Otuzların Kadını'nın kişiliğini, bulmaca yöntemiyle çözmeliyim.

En iyisi, önce iki üç harfli kesin yanıtları yerleştirmek boş karelere.

Sonra dolan karelerin çevresindeki ses dizgesini kestirip bir yol açmak. Böylelikle harf sayıları birbirini tutan olası iki yanıttan birini elemek.

Yine de, kolaycılığa kaçmamak için (ne de olsa çok yakından tanıyorum onu) bol harfli bir soldan sağa'dan ya da yukardan aşağıya'dan başlamak zorundayım: yüz çizgileri alttan alta belirsin.

Demin onun bütün fotoğraflarını çıkarttım albümlerden, halıya serdim. Bir bölüğü sararmış, örselemeden köşebentlerden sıyırmak güç. Ne kadar çok fotoğraf çektirmiş!

En belirgin özelliği, değişik kılıklara girmeye düşkünlüğü: sporcu kız, kontes, çingene, anne, sevgili, vamp, ciddi iş kadını, üniversite öğrencisi, turist, saygın eş.

Gerçi Dame de Sion'daki sınıf arkadaşlarıyla birlikte çekilmiş fotoğraflarında, ister istemez siyah önlük, siyah çorap, topuksuz siyah pabuçlar giymiş, beyaz öğrenci yakalığı takmış, yine de asi kişiliğini, alaycı gülüşünden, omuzuna astığı hırkadan, saçına taktığı tokadan keşfedebiliyoruz.

(Fransızca'yı kendi başına öğrenip hazırlık sınıfını atlamasını övenlere gülüp geçerdi: Canım ne var bunda büyütecek? O boğucu sıkıdüzene katlanamayan kim olsa, geceyi gündüze katıp bir yılını kurtarmayı denerdi.)

Fransızca konuşmaktan nefret etmesine karşın şiire, daha doğrusu Baudelaire'e, Eluard'a, Rimbaud'ya tutkunluğu yüzünden başucundan eksik etmediği *Per-*

les de la Poésie Française derlemesi şimdi benim kitaplığımda. Bazı sayfalar kıvrılmış, bazı dizelerin altı kurşun kalemle çizilmiş.

Okulun avlusundaki fotoğraflardan, yaz tatilinin yakın olduğu anlaşılıyor. Yüzlere güneş ışığı vurmuş yer yer.

O yılların yazları Büyükada'da geçmiş. Ağaçlık toprak bir yolda, denize doğru el ele yürüdüğü delikanlı, denizci kılığında. Ama aslında denizci olmadığı, lacivert spor ceketinin dikiminden, beyaz pantolonunun ütüsünden, özentili kasketinden belli.

Aynı sabah çekilmiş başka bir fotoğrafta, ikisi bir bahçe duvarına ilişmişler. Otuzların Kadını makyajsız, saçları kıvırcık, ıslak. Lacivert pamuklu fanilesi kısacık. Ayağında sandaletler.

Kışlarsa, Bomonti'deki üç katlı ahşap evde geçiyor. Evin ağır-Selanikli kokusuna inat olsun diye herhalde, konuk odasında çekilen fotoğraflarda beyaz ipek tuvaletler (kontes), yakasına boyunbağı gibi bağlanmış fularlarla geniş etekli ekose giysiler (sporcu kız), arkadaki küçük bahçedekilerde şort (vamp) giymiş.

Bahçeden çok, ahşap evlerin arka cephelerine, o cephelerin arasındaki boşluğa sıkışmış sığıntı bir yeşillik. Baharda, Otuzların Kadını, maydanoz, kekik, nane ekerdi oradaki bir avuç toprağa. Ne de olsa, o küçük bahçeye sığınıyor geceleri. Annesiyle babasının arasındaki suskun gerginlikten kaçıp. O saatlerde, sokağın gürültüsü dinmiş olurdu. Mutfak penceresinin çıkıntısına ilişir, önündeki bahçe kadar küçük gökyüzü dilimini gözlerdi uzun uzun. Ektiği otların kokularını duyardı. Sonra, cam arasına sıkıştırdığı havanelini alıp doğru içeri.

Çünkü babası evin ön kapısını kilitledikten sonra demir mutfak kapısını da kilitliyor, sürgülüyor. "Kapıdan kilitlesen, bacadan kaçar bu kız."

Haksız da sayılmaz. Çünkü Otuzların Kadını, ara

sıra düpedüz evden kaçıp komşu evlerde düzenlenen danslı toplantılara katılıyor. Sınıf arkadaşlarını da kışkırtan bir elebaşı. Korkusu yok. Rahibe öğretmenlerin, "Bu hafta işlediğin suçların, aksattığın ödevlerin cezasını kendin saptayacaksın" yolundaki günah çıkartma yöntemini kanıksamış çoktandır. Okulda da evde de en masum kaytarmasına en büyük cezayı biçerek kişiliğini savunuyor.

Sanırım, psikolojiye ve felsefeye tutkunluğu o dönemde başladı. Ve yaşamı boyunca sürdü.

Neden hiç çocukluk fotoğrafı yok?

Neden birlikteki fotoğraflarımızın çoğu benim çocukluğumda çekilmiş? Genç kızlığımdan yalnızca birkaç fotoğrafımız var birlikte.

Nedeni, benim zorunda kalmazsam bugün de fotoğraf çektirmekten kaçınmam mı?

Yoksa onun, küçüklüğünde sarışın, lüleli, taş bebekleri andıran kızının ergenlik çağında birdenbire serpilip iri göğüslü, koyu kumral saçlı, sivilceli oluşuna içerleyişi mi?

Tek bildiğim, onun fotoğraflarda oynadığı rolleri, bir tür kaçış, yanıltıcı bir avuntu diye değerlendirdiğim. Baştan beri.

Kendime ve okura en kolay doldurulacak
boş karelerden bir liste (1917-1937)

Otuzların Kadını, 1917'de Selanik'te doğdu. Babanın ikinci evliliğiydi; karısıyla akraba değildiler. Hala, çevrenin daracık çemberini kırıp *dışardan* biriyle evlenen ilk kadınlardandı.

Başlangıçta kültürlü, zeki kişiliğiyle babanın gönlünü çelen annenin, her tür inceliğe, şenliğe düşman bir "zevce" olduğu anlaşıldığında, çiftin ilk çocukları ölmüş, kızları yeni doğmuştu. Boşanmadılar.

İlkokulu ailenin göçtüğü İstanbul'da bitirdi. Dame de Sion'dan sonra Hukuk Fakültesi'ne gitti.

Fakülte bahçesinde çekilen fotoğraflarda, o dönem gençliğinin giyime büyük özen gösterdiği görülüyor: Mustafa Kemal'e layık olmak, Batılı yaşam tarzını benimsemek misyonunu üstlenmiş gençler.

O da bu ilkeleri benimsedi; yaşamı süresince savundu. *Çalıkuşu*'nun idealist kahramanı Feride gibi Anadolu'ya geçme görevini azıcık erteledi.

1936'da bir yıl süren bir evlilik yaptı.

Evine dönerken afacan, sevimli bir zenci getirdi yanında. Şevket, çiftlik çalışanlarından bir kadının yetim oğluydu; kadıncağız, ilkokulu yeni bitiren çocuğuna gerektiği gibi bakamayacağını bildiğinden, beyin onu küçük hanıma armağan etmesine karşı çıkmamıştı.

Çiftlikteyken önceleri günboyu ağaçlardan inmemesiyle, haşarılığıyla ilgisini çeken, sonraları duyarlığıyla aralarında sağlam bir köprü kuran bu çocuğun aslında geri zekâlı ve saralı olduğunu anlaması uzun sürmedi. Neyse ki babası da sevdi oğlanı, onu dişçi kalfası olarak yetiştirmeye karar verdi.

Kocasından neden boşandığını kimseye söylememekte direndi. Bu soruya tek yanıtı, "Konuşabileceğimiz hiçbir şey yokmuş"tu ki sanırım temelde doğruydu.

Otuzların Kadını

Otuzların Kadını, elli beş yıl önce o karlı Mart sabahı, en üst kattaki küçük odasında uyandığında çok telaşlıydı herhalde. Hemen fırladı yatağından, perdeleri aralayıp pencereyi açtı. Kar kokusunu içine çekti. Yine de bir çay içmeden hazırlanmak istemiyordu. Ta zemin kata, mutfağa inip çay doldurmaya da üşeniyordu. Bir kerelik, bugünün onuruna, aşağıya Fatma hanıma seslenecek, çay getirmesini rica edecekti. Emektar hizmetçi Fatma hanımı zora koşmamak, yormamak için kendi işini hep kendi görürdü yoksa. "Küçük hanımefendi" konumunu benimseyememesi yüzünden, ara sıra istediği ufak tefek hizmetler de aksardı.

Kimonosunu giyip merdiven başına koştu çıplak ayak.

— Fatma hanım, bir çay getirir miydin bana lütfen?

— Ne o hanım kızım, hasta mısın yoksa?

— Yoo, bu sabah içimden çayımı odada içmek geldi.

— Kahvaltı da getireyim mi?

— Yok canım.

Odaya döndüğünde, üç bölmeli, yanlardaki aynalı kanatları açılır-kapanır, ceviz tuvalet masasının boy aynasında inceledi kendini. Soldaki aynalı bölmenin altındaki etajerde pudraları, rujları, göz kalemleri, rimelleri, kocaman pudra pomponları... Sağdakinde, kremleriyle parfümleri. Kesme mavi camdan, boyunlarına püsküllü fısfıslar geçirilmiş kavanozlar, şişeler...

Bugün ne giyseydi ressama poz verirken? Mavi mi koksaydı, yeşil mi, tarçın mı? Hangi renge bürünseydi? Giyinmek,

başlıbaşına bir işti gözünde; ayrıntıların birbirini tamamlaması şarttı. Maviler giyecekse, koku: Chanel 5, yeşilse: Fleurs de Rocailles, tarçınsa: Arpège.

Dün gece yatmadan, her zamanki gibi ertesi gün için özenle seçtiği kılığını, sallanan iskemlesinin üstüne yaymıştı. Kıvırcık kızıl saçlarını Pola Negri gibi taramayı kararlaştırmıştı. Çok sık yıkandığı, havagazı faturasını kabarttığı için babasından yediği azarı umursamamaya, duş yapmaya karar verdi. Giysi konusunda kesin kararı sonraya erteledi.

Tam soyunacağı sırada Fatma hanım girdi odaya çay tepsisiyle. Bardağı sehpanın üstüne bıraktıktan sonra oflaya poflaya koltuğa ilişti.

— Zahmet oldu sana Fatma hanım.

(Duştan vazgeçti.)

— Ne zahmeti olacak kızım? Kırk yılda bir... Ne oluyor ki bugün?

— Ressam gelecek, resmimi yapacak. Evlenmeye karar verdim ya, yıllar sonra bugün nasıl göründüğümü bilmek istiyorum.

— Tövbe tövbe... Bu evlenme de nerden çıktı? Daha yeni bitirdin okulu. Kimmiş adam?

— Hani geçenlerde beni eve getirip babamla konuşan.

— Yaşgünündeki mi?

— Hıı.

Otuzların Kadını'na bir gevşeklik geldi birden. Hınzırca güldü.

— Sen beğendin mi onu bari?

— Ne bileyim... Alıcı gözle bakmamıştım ki kızım...

Fatma hanımın, altmış yaşını aşmasına, romatizma ağrılarından inim inim inlemesine, imam nikâhlı zorba kocasından yakınmasına karşın hâlâ "alıcı gözle bakmak"tan söz etmesi ilginç. Demek evlilik, yürütülebilir bir birliktelik, hele çocuklar olursa...

Fatma hanım, dişsizlikten çökmüş avurtlarını sıvazladı.

— Ne bileyim hanım kızım... Allah iyi etsin. Hep birlikte mürüvvetini görelim.

— Ama ben Akhisar'a gidiyorum, göremezsiniz, çiftliğimiz var orda. Ata bineceğim, çiftlikte çalışanlarla konuşacağım. Yepyeni bir hayat benim için. Sana nasıl anlatsam bilmem... Buradan kurtulmak.

— Ananla babandan desen ya şuna! Ben de öyle sanmıştım kocaya kaçtığımda, ama...

— Ben kaçmıyorum ki. Annemle babam da istiyorlar. Çiftlik sahibi dedimse, okumuş biri, yanlış anlama, çok yakışıklı, film artisti gibi. Üstelik zengin.

Fatma hanım, çaresiz kaldığı anlarda yaptığı gibi iki yana sallanmaya başlamıştı.

— İyi ama günler nasıl geçecek? Orası küçük yer...

— Kocam, boş zamanlarda kendisine Fransızca öğretmemi istiyor.

— Ne bileyim... Hayırlı olsun, kızım... Giyinmene yardım edeyim bari. Elimden bir şey gelirse...

— Gelmez olur mu hiç? Sen odaya faraşla kar serp, birlikte süpürürüz sonra. Oda kar kokar. Bir de salondaki sobayı harlatıver lütfen. İnce giyineceğim de.

— Ben süpürürüm odayı. Sen giyin, seni dünya gözüyle göreyim bir.

Otuzların Kadını, geçen Şubatta kutlanan doğumgünü partisinde giydiği tuvaleti geçirdi üstüne. Usul usul, telaşlanmadan. Çocukluğundan beri her gün yanında görmeye alıştığı Fatma hanıma "veda gösterisi" anlamında hazırlandı. Sahneye çıkarcasına.

Fatma hanım koltuğa yaslanmış, onu dikkatli bir seyirci gibi izliyordu. Birden, ayağa fırladı:

— Aman dur hanım kızım! Eteğin ucu sökülmüş, baksana. Bir iğne ver de hemen bastırayım.

— Sahi! İyi ki gördün. O gece dans ederken bir ara ayağıma basmıştı. Demek kocama doğru dürüst dans etmeyi de öğretmem gerekecek. Bir de günler nasıl geçecek diyordun! Bu çevreden nasıl sıkıldım anlatamam. O da çiftlik yaşamından bıkmış, kültürlü bir kadınla evlenmek istiyor. Ayağı yere sağlam basan bir toprak adamı. Eksiklerini oralı bir kızın gideremeyeceğini biliyor.

Tuvaletin eteğini kavrayan Fatma hanım, kahkahasını tutamadı:

— Sağlam bastığı belli. Kumaş yırtılmış.

. . . . . .

Mavi şifon tuvaletin derin V-oyuğu, göğüslerin birleştiği çizgiye kadar iniyor. Bol dökümlü kumaşa, omuzbaşlarına tutturulmuş bir şal gibi gözüken pembe şifon şeritler işlenmiş.

Kuşak da pembe şifondan; kıyıları mat simli.

Sanki arkasından gizlice yaklaşıp şaşırtmak isteyen iki pembe şifon el, beline sarılacağına omuzbaşlarını tutmuş.

Geriye atılmış kollarıyla kanatlanmaya hazır.

Fatma hanımın yırtığını alelacele tutturduğu etek, portreye girmemiş.

Ressamın geniş alına düşürdüğü ışık parçasıysa çok belirgin.

SARPSARI DÖNÜŞ YOLU

FAL

Sarpsarı Dönüş Yolu

Den Haag istasyonunda sigara içip saatlerine bakarken de birbirlerini görmemişlerdi. Trende de.

Puslu bir güzsonu sabahıydı. 1987'de. İnce ince çiseleyen, iliklere işleyen Avrupalı yağmuruyla. Yağmur, trençkotlarının rengini koyulaştırıyor –ikisinin trençkotu da açık maviydi–, siyah yağmur şapkalarını parlatıyordu; ikisi de şemsiyesizdi.

Yağmurun kaygan taş zemine çarpıp sekmesini gözlüyorlardı. Taşıdıkları –birer tane– küçük valizi yere bırakmışlardı. İçleri kitap-kaset-dergiyle dolu olduğu anlaşılan kabarık bez çantalarını omuzlarına asmışlardı.

Tren tam saatinde geldiğinde, itiş kakışla ayrı vagonlara sürüklendiler. Ayrı sahanlıklarda ayakta kaldılar, kuytu köşelere iliştiler. Nasılsa dışarıda boz bir manzara akıp gidiyordu. Hiçbir kişilik belirtisi vermeyen uysal, tekdüze bir ecnebi kırı: uzaklarda kalan tek tük kır evleri, villaları, köy yaşamıyla. Trenin her dilde aynı çalan düdüğü dışında hiçbir ortaklaşalık söz konusu değildi: ne sesler bir şey çağrıştırıyordu, ne yüzler.

Avrupa'da ya da Amerika'da o saatteki tren kalabalığının üst üste bindirilmiş adsız yüzleriyle sesleri yalnızca.

Sonunda, kırklarındaki kadın, valizini sahanlıkta uyuklayan, uyuyan, katlanır oturmalıklara ilişip kitap okuyan, bağırıp çağıran, yerlere yayılan kalabalığın üstünden aşırtıp bir pencerenin önünde karar kıldı. Arkasındaki "sigara içilmesi yasak" kompartımanda, trenlerde görmeye çoktandır alıştığı bir çift:

Çok temizlenmekten omuzları daralmış, kolları kısalmış,

önü kavuşmayan eski-moda paltosunun arasından zevksiz damalı pantolunu seçilen iriyarı, kırmızı yüzlü, ihtiyar ama yaşına göre dinç bir erkekle onu tedirgin etmemek adına koltuğun öbür ucuna sığışmaya çalışan çökmüş karısı: çamurlu pabuçlarından taşan etli ayaklarını koltuğun altına gizlemeye, kalın çorapların örttüğü varisli bacaklarını bitişik tutmaya çabalıyor. Kendi trençkotunu evde yıkadığı, ütüden parlamış yakadan, değişik renk ipliklerle dikilmiş düğmelerden belli. Yolculuk boyunca tek görevi: çıkınından çıkardığı bisküvitleri, soyduğu meyveleri kocasına uzatmak.

Yıllanmış karı-kocaların arasında yalnızca onların bildiği, dışarıdan bakan birinin asla akıl erdiremeyeceği bir zamanlama söz konusudur ya, o zamanlama uyarınca işte.

Kocası da, her durakta trene binenleri, kompartımanın kapısını aralayanları öfkeli bakışlarla süzerek, fileden taşıp koltukların arasına yığılan aile denklerine telaşla yapışarak yerine getiriyor bu ikili anlaşmadaki sorumluluğunu.

İkisi de kimseyle göz göze gelmemeye özen gösteriyorlar. Birbirleriyle konuşmuyorlar. Sakladıkları bir şey var sanki, ama ne?

Sahanlığın ağır kapısından güçlükle geçen çok ihtiyar, sarsak bir kadın, kompartımanın kapısını açtı. Koca, daha demin, kendisine bir muz uzatan karısına kısık sesle bağırmıştı. Yoksa teşekkür mü etmişti? Çünkü karısı, onun yakasında kalan bisküvit kırıntısını gururla süpürmüştü.

Şapkası çiçeklerle süslü ihtiyar, ayakta durmaktan yorulduğundan söz ediyordu. Bacakları titriyormuş. Birazcık oturabilir miymiş?

Adamın yüzü kıpkırmızı kesildi birden. Şakağındaki damar seyirmeye başladı. "Özür dilerim Frau, ama bunu biletinizi alan yakınlarınızın düşünmesi gerekirdi. Keşke bu duruma düşmeseydiniz, ne yazık ki yapılabilecek hiçbir şey yok. Öteki vagonlara, kompartımanlara bakın. Numaralı biletleri önceden ayarlamak gerek."

"Kızım, bir yer bul otur, demişti. Bazan, yer ayırtanlar sonraki duraklardan biniyorlarmış, bazan çabuk iniyorlarmış. Yani oturacak bir yer bulabilirmişim dedi."

"Na yazık ki..."

İhtiyar, titreyen elleriyle kapıyı örttü. Sahanlıkta dikilip camdan dışarı baktı. Kompartımandaki kadın, kocasının kendisine böyle bir yolculuk, böyle önceden akıllıca ayırtılmış bir yer ayarlamasına şükredip gülümsedi yine.

Karşı koltukta oturan ve yolculuğun başından beri birbirlerinden çok dışarıdan bakanlara, ne kadar seviştiklerini, çocukça öpüşmeler, yılışıkça elleşmeler, tek heceli inildeşmelerle kanıtlamaya çalışan genç çift (delikanlı, kızıl sakallı bir genç-irisi, kabasaba; genç kız, çiçekli basma pantolon üstüne ünlü bir firmanın reklam sloganı yazılı işporta işi bir tişört giymiş; oğlanın tişörtüne bakılırsa Oxford'da öğrenci) en azından sınıf atlama düşlerinin ortaklığı yüzünden sevgililik çabasından yol boyunca ödün vermediler. İçine Almancamsı sözcükler ve Arapça tınılar serpiştirilmiş anadillerinde konuştular.

Sahanlıkta, çizgi roman okuyan kot pantolonlu, gözlüklü kız, kalktı oturmalığından; camdan dışarıyı gözlerken solukları gitgide sıklaşan ihtiyar kadına yerini verdi. İhtiyar, oturur oturmaz, iyi bir mağazadan alınmış bir naylon torbayı açıp kekini çıkardı, ufak lokmalarla yemeye başladı. Kıza teşekkür bile etmedi: herhalde bu dünyada hak ettiği yer bu kadar iğreti değildi!

O sırada tren yavaşladı. Aktarma yapacaklar, telaşla hazırlandılar. Kimsenin ne dediğini anlayamadığı o evrensel metalsi anonsa kulak verdiler. Tren durunca atladılar. Isınmaya başlayan sabaha çıktılar.

Frankfurt'a giden trene bineceklerin iki dakikaları vardı. İki kadın, gözlüklerini takıp telaşla peron numaralarını okumaya çalıştılar. Kıvırcık Kızıl Saçlı olan genci, çantasını yere düşürünce öteki onun yardımına koştu; yere saçılmış öteberiyi toparlarken konuştular:

— Nereye gidiyordunuz?

— Frankfurt'a.

— Bir buçuk dakikamız kaldı.

— Tüh! Telaşa değmedi. Tam karşıdan kalkıyor, daha gelmemiş.

— Sigara alacak vakit var demek. Sigara içer misiniz?

— Tabii.

— Öyleyse siz çantalara göz kulak olun, ben sigarayla gazete alayım.

— Vagon restoranda buluşalım, en iyisi.

Vagon restoran kalabalık değildi. Kıvırcık Kızıl Saçlı, öbürünün, yerini tutmak için karşı koltuğa yerleştirdiği valizi indirdi, soluk soluğa boşalan yerine oturdu.

Bir süre konuşmadılar. Bir karabasandan uyanmışçasına, terli alınlarını, dudaklarının üstünü kâğıt mendillerle kuruladılar. Birdenbire sıcak bir yere girmenin, ayrıca umulmadık bir başarı gösterip aktarmayı tam zamanında yapabilmenin uyuşukluğu bastırdı. Artık telaşla koşuşturan o iki kadın değildiler; güvenli ve rahattılar.

Titremeyen parmaklarıyla sigaralarına uzandıklarında göz göze gelip gülümsediler birbirlerine:

— İtalyan mısınız siz?

— Hayır, Türküm... Siz İrlandalı mısınız?

— Hayır, İngilizim.

Kestirimlerinde nerde yanıldıklarını açıklamak içi bir ağızdan atıldılar:

— Ben yalnızca Akdenizli bir hava sezdim size.

— Ben de saçlarınızın renginden.

— Büyükannem. İrlandalıdır; tutturmuşsunuz yine de... *Önce* ne söyleyelim? Kahve mi?

Kıvırcık Kızıl Saçlı, incecik bileğindeki saate baktı. Sanki o anda ne içeceğini saatin kaç olduğu belirleyecekti. Başını sola eğince, pencereden vuran güneş ışığı, saçlarının kızılını açtı biraz, geniş alnına bir hale düşürdü.

— Önce kahve... Yalnız bence yanında konyaklarımızı da söyleyelim; gittikçe kalabalıklaşıyor burası, servis aksayabilir.

— Haklısınız. Fransız konyağı, değil mi?

Önce hüzünlü bir iç çekiş, sonra hüzünlü bir gülümseme.

— Siz de benim gibi yolculuk etmekten hoşlanmıyorsunuz galiba.

— Hiç. Eskiden, çok da eski değil ya, hoşlandığımı sanırdım. Artık değil. Zorunda kalmasam, kalmasaydım...

— Yine de ara sıra kalınıyor, değil mi?

Bu kısa açıklamaların, konuşma biraz daha sürerse, uzun ve gereksiz iç-dökmelere yol açacağını kestirmişçesine, konyaklarından birer yudum alıp sustular. Yol çantalarından birer kitap çıkardılar, gözlüklerini taktılar, kendi özel dünyalarının kabarcığına sığındılar.

Gelgelelim trenin sallantısı, yolun dönemeçleri, artık iyiden iyiye kızgınlaşan güneş, okumayı engelliyordu. Koltuklarında geriye kaykılıp başlarını avuçlarına yaslayarak uyumayı denediler; gözlerinin önünde uçuşan siyah uykusuzluk benekleri bırakmadı. Zaten tren yolculuklarına özgü o kısacık, ani sarsıntılarla kesintiye uğrayan yarım-uykulara dalmaktan kaçınıyorlardı aslında: bu tür uykularda nedense geçmişinin başarısızlık anlarına kayardı kişi, hem de trenin ileriye atılışına denk düşen bir hızla.

O zaman, kendilerini dış dünyadan yalıtlayan zırhlarını (kitap ve gözlük) masanın üstüne bıraktılar.

— Uyuyamıyorum bir türlü, dedi Kızıl Saçlı, oysa gözlerim kapanıyor yorgunluktan. Sabah erkenden telefon ziliyle uyandım, otelde: uyandırma servisi. Evden çıkarken telaştan çalar saatimi valize koymayı unutmuşum. Taksi gelene kadar bol bol kahve içecek vakit vardı, ama canım istemedi. Yabancı bir kent; ben kırlık yörelerini bilirim yalnız. Trafik nasıldır erken saatte filan...

— Beğendiniz mi bari?

— Fazla bir şey anlayamadım, iki üç günde. Arkadaşlarım çağırmışlardı; burada yaşıyorlar, bir karı-koca. Frankfurt'a gitmeden önce birkaç gün onlarda kalıp başımı dinlememi önermişlerdi geçen mektuplarında. Akrabalarım: görümcemle kocası.

— Frankfurt'a iş için mi gidiyorsunuz?

— Öyle sayılır. Londra'da küçük bir kitapçı dükkânı açtım yenilerde. Sapa bir semtte ama oldukça iyi işliyor. Sahafımsı bir dükkân. Bilirsiniz, o tür semtlerde eski kitap tiryakileri daha bol olur. Geliyorlar, kitaplara bakıyorlar, almasalar bile karıştırıyorlar, ayaküstü üç beş laf ediyoruz. Kitap fuarına gidersem

bazı bağlantılar kurabilirim diye düşündüm –ilerde bir ajans açarsam– hem yeni yayınları da gözden geçirmiş olurum... Siz?

— Benimki tam anlamıyla bir iş yolculuğu sayılmaz. Ama mesleğim yazarlık.

— Olamaz!

Önce yüzünü ışıldatan bir kahkaha, sonra hep en güvendiği sınavlarda kalmış bir öğrencinin bilgece gülümseyişi:

— Şey... Böyle beklenmedik rastlantılar ancak kötü romanlarda olur. Hani herkes birbirini ilk bakışta tanır ya... Ne tür şeyler yazıyorsunuz?

Karşısındakinin yüzünde benzer bir gülümseme yakalayınca:

— Çok aptalca bir soru oldu bu, biliyorum, "Hangi yazarları seversiniz?" diye sormalıydım.

— İkimizi yabancı bir ülkede bir araya getiren bağın edebiyat olduğunu düşünüyorsunuz galiba... Ben sanmıyorum. Yine de sorunuzu yanıtsız bırakmayayım. İki kültürün dışından birini seçiyorum: Çehov.

— Yanınızda, yazdığınız herhangi bir metnin İngilizce çevirisi var mı? Türkiye hakkında çok az şey biliyorum, yani oralı bir kadın yazarın...

— O kadar zamanımız yok ne yazık ki. Konuşmanın başına dönersek, kitapçı dükkânı açmanız yerinde bir karar, bana sorarsanız. Her gün sevdiğiniz yazarlarla onları seven okurların arasında olacaksınız. Eski-kitap-kokusu duyacaksınız.

— O bile yeter, değil mi?

Çenesini sol eline dayamış, değişen manzaraya, göğü kesen sanayi mahallelerine bakıyordu camdan. Nikâh yüzüğünü taktığı parmağı incelmiş. Son aylarda zayıflamış.

— Evli misiniz?

— Evet ama yakında boşanıyorum.

Konuşmayı burada kesmek, özel yaşamına taşmasını engellemek kararıyla garsonu çağırdı kızıl saçlarını sallayarak; boşalmış kadehleri gösterdi:

— Two more of these, please...

Sonra hafifçe kızarak:

— Size sormamıştım, özür dilerim. Ama...

— Yalnızca benden önce davrandınız, merak etmeyin.

Tatlı bir gülümsemeyle koltuğuna yaslandı:

— Ne tuhaf değil mi, yıllardır alışamadım Hollandaca konuşmaya. Almancam da parlak sayılmaz, ama o başka. Yanlış yapmaktan korkmamdan; saçma bir korku, biliyorum, yine de... İş çevresindeyken o kadar aldırmıyorum da özel ilişkilerde olmuyor bir türlü. Yarım yamalak bir dil kullanmaya zorlanırsam da, şaşıracaksınız belki ama İngilizcemin seyreldiğini fark ediyorum. Hendrik, inanmıyor bu duyguma, abartıyormuşum.

— Eşiniz, yani eski eşiniz diyelim, Hollandalı mı?

— Evet.

Yine sustular. Trenin usul sallantısına bıraktılar kendilerini.

Kızıl Saçlı'nın kaşları hafifçe çatılmıştı. Otuzların türünden kadınlara özgü bir iç-çatışma yaşadığı belliydi: Trende karşılaştığı bir yabancıya bu kadar açılması doğru muydu? Ama bir daha karşılaşmayacaklarına göre ne fark ederdi? Fark ederdi, çünkü onu evinde ağırlamak istiyordu İngiltere'ye bir gün gelirse. Öyleyse Hendrik'in kişiliği üstüne birkaç ipucu vermesinin hiçbir sakıncası yoktu. Nesnel birkaç ipucu. Yoksa yakınmaktan nefret ederdi. İlişkilerden yakınanlardan da hoşlanmazdı. Ne de olsa kendi geçmişinin bir parçasıydı evliliği. Seçmesinin sonuçlarına tek başına katlanması gerekiyordu. Gelgelelim o kadar uzun bir süredir kimseyle teke-tek bir yakınlık dili kurmamıştı ki, belki Hendrik'in "gurur zırhı" diye tanımladığı suskunluğunu yırtması iyi gelirdi. Gelir miydi?

Üst dudağının seyiren sol köşesini, dişi ağrıyormuş gibi bastırdı. Önündeki konyak kadehini hafifçe öteye itti.

— Sakın yanlış anlamayın beni. Hendrik'i tanısanız çok severdiniz. Kadın arkadaşlarımın hepsi onu tutar.

— Hiç kuşkum yok. Özellikle de *ilişki kurmadığı* kadınlara çok zarif davranıyordur. Anlayışlı bir dosttur; aydın bir erkektir. Yine de bu sınavdan geçmesem de olur. Zaten ben İngiltere'ye gelinceye kadar boşanırsınız herhalde.

Gözlerini sanki bir soru soran yol arkadaşından kaçırmak için el çantasını karıştırmaya başladı. Aradığı her neyse bula-

madı, çantayı usulca masanın üstüne boşalttı: pasaportu, cüzdanı, bir defterin arasına sıkıştırılmış üç dört fotoğraf.

— Dağınık olduğum kesin ama şu çantanın da payı var, inanın. Böyle torbamsı çantalarda aradığımı bulamıyorum, gözleri değerlendiremiyorum. Küçük zarif çantalara heveslenmiyorum ara sıra, onlara da hiçbir şey sığdıramıyorum. Hah buldum! Size kartvizitimi verecektim... Tüh! Tabii *eski* telefon numaram var burada. Kalem de almamışım yanıma... Teşekkür ederim... En iyisi yakın bir arkadaşımınkini yazayım. Ne olur ne olmaz.

— Eskisini de karalamayın bence. Ne olur ne olmaz.

Kaşları ince bir sitemle çatıldı yine:

— Neden öyle dediniz?

— Nikâh yüzüğünüz hâlâ parmağınızda, çıkartmamışsınız.

— Alışkanlık yüzünden.

— İşte ben de onu diyordum... Hendrik'in fotoğrafı yok mu yanınızda?

— Bir tane olacak. Yalnız beş yıl önce çekilmiş. Hollanda'daki çiftlik evinde. Birlikte ata biniyoruz burada, bakın... Evlenmeye karar verdiğimiz yaz. O zaman saçlarım çok uzundu. Binici kasketimden nasıl taşıyor, değil mi? Sonraları seyrelince kısa kestirdim.

— Bence kısa saç daha çok yakışıyor size.

— Hendrik öyle düşünmüyor, uzun saçla daha doğal görünüyormuşum.

— Kendisi çok değişti mi? Bu fotoğrafa göre?

— Son aylarda epey kilo aldı ama hâlâ çok yakışıklı.

Her sivriliği yumuşatma, her suçu bağışlama, her ayıbı örtme gibi üzücü becerileri olduğu kesin. Uzaktan tanıyanların bir çırpıda "kibir", yakından tanıyanların bir çırpıda "edilginlik", gündelik yaşam içinde karşısına çıkanların bir çırpıda "öz-yıkımcılık" tanısını koydukları karmaşık bir gurur: daha doğrusu, yerine oturtulsa yerini bulacak bir onur.

Beklenen soru hemen geldi:

— Siz evli misiniz peki?

— Dulum. Bir oğlum var.

— Küçük mü?

— Değil. 18 yaşında.

— Çocuğum olsaydı, ben boşanmayı hiç...

— Ne tuhaf, çok iyi tanıdığım birini çağrıştırdınız bana.

— Nasıl biri? Sizin gibi mi?

— Az çok.

— O da Türk mü?

— Evet.

— Onun da çocuğu yok muydu?

— İkinizin benzeştiğiniz dönemde yoktu.

— Çok mu benziyoruz birbirimize?

— Oldukça. Yine de o, çiftlik evine gelin gitmeden, nişanlılık döneminden önce çekilmiş bütün fotoğraflarının arkasına "Veda..." diye yazmış. Nişanlıyken bir ara gittiği çiftlikte çekilenlere de "Elveda". Bir önsezi gibi.

— Galiba ben onun kadar cesur değilim.

— Onun ne kadar cesur olduğu da su götürür, ama hiç değilse ürkekliğini bir yıla sığdırmayı başarmış.

— Benimki fazla uzun sürüyor, değil mi?

— Üstelik daha kısa sürmesi gerekirken. Arada bir buçuk kuşak var, devralınan deneyimler var. Daha da önemlisi o, boşanma kararını daha tutucu bir toplumda vermiş.

Frankfurt'a iki dakika kalmıştı.

Büyük bir telaşla hazırlandılar. Hesabı ortaklaşa ödeyerek trenden atladıklarında bir yanlışlık yaptıklarını fark ettiler. İstasyonda kimsecikler yoktu. Güneş, yalnızca ikisinin üstüne vuruyordu.

— Keşke daha çok zamanımız olsaydı, dedi Kıvırcık Kızıl Saçlı.

— Taksiye razıysanız, bir süre daha birlikteyiz demektir.

— Tabii razıyım... Ama n'olur o kadının neler yaşamış olduğunu yazın bana!

— Yazarım tabii, söz.

— Sizce, Frankfurt sözcüğünü duyar duymaz neden telaşlandım? Daha iki dakika var trenin gara girmesine. Bir şey değil, sizi de apar topar sürükledim peşimden.

— Önemi yok, ben de uydum size.

— Galiba bu konyaklı söyleşinin keyfine kapılıp geç kalacağımdan korktum.

– Kitap fuarına mı?

— Tabii ki hayır. N'olur şaka etmeyin. Bir arkadaşımla buluşacağım. Kent içinde bir kafede. Onunla konuşmayı çok özledim.

— Dostlarım da –bir karı koca– beni karşılamaya gelecekler. Bir sonraki trenin kaçta geleceğini öğrenecek vaktimiz de yok. Taksiye razıysanız derken bunu söylemek istiyordum. Ben zaten taksiye bineceğim.

— Ama bu yanlışlığın sorumlusu benim. Benim ödemem gerekir. Taksi parasını yani. Lütfen izin verin.

— Sandığınızdan çok daha pahalı olabilir. Karayolundan gideceğiz. En iyisi, bölüşelim.

– Önemli değil. Ara sıra savurganlaşmayı severim.

— Nasıl isterseniz.

"Bu ufacık kaytarmanın bedelini pahalı ödemeye hazırsa" diye düşündü öteki, "bu yoldan rahatlayacaksa, ödesin."

Gün o kadar esnek ve yumuşaktı ki güçlükle buldukları taksinin sürücüsü, yanılmalarına güldü geçti. Bu ülkede trenlerin dakikası dakikasına işlediğini bilmiyorlar mıydı? Ama ona bakarsanız bir tren bir keresinde...

Hiç değilse trenle yarışabilmek için gaza bastı.

— Bu sabahki ilk işim bu, dedi bozuk bir İngilizce'yle... Keyifli müşterilersiniz doğrusu. Nerelisiniz?

Bu soru, kahkahalarla savuşturuldu.

İki kadın, yol boyunca pek konuşmadılar. Biraz sonra gelmelerinden umut kesecek, o anda hâlâ kafede bekleyen dostlarını düşündüler. Taksimetreye ve saatlerine göz attılar sık sık.

— Yetiştik işte! dedi sürücü, beklenmedik bir anda. Önce siz ineceksiniz.

Ortayaşlı, valizini ve çantasını yoklayarak indi. Trençkotu, telaştan hızla kapattığı kapının arasında kaldı. Kıvırcık Kızıl Saçlı da aşağı indi. Bir daha vedalaştılar. Birinin sağ, öbürünün sol yanağına ıslaklık değdi.

— Hadi, gecikiyoruz, diye bağırdı sürücü, çatlak bir sesle.

(Direksiyona Türkçe bir yumruk indirdi.) Bahşiş yok ama anlaşıldı mı?

Yine de ayrılık ânını uzatmak için üçü de gülümsediler.

— *Arkadaşına* selam söyle, kendine iyi bak, dedi ortayaşlı.

— Du auch, dedi Kıvırcık Kızıl Saçlı şakayla.

— Koltuğa baktım, bir şey unutmamışsın, diye bağırdı sürücü. İyi yolculuklar. Sen de mi Almanca biliyordun yoksa?

Fal

Bir Cumartesi olsa gerek.

Değil mi ki Cumartesiler, bedenin derininde uyuklayan birtakım adsız duyguları yüzeye zorlamada, adlandırmada birebirdir. Düzenin hafta boyunca aksamayan uyuşuk akışı birdenbire kesintiye uğrar. Trenin tekdüze sallantısı duruverir. Bir istasyonluk –iki günlük– bir mola.

Bir ay kadar önce açtığın kitapçı dükkânının dar ön camından dışarıyı gözlüyordun. İçersi henüz kurumamış yağlıboya kokuyordu. Şey gibi... Kitapların tozunu daha geçende almıştın. Yerdeki kilimin dolaşık deseninde bir görünüp bir kaybolan incecik limon-küfü çizgi, duvarların kırık beyazıyla birleşince ne güzel değerleniyordu: eski-kitap-kokusu. Her şey bir kayganlıkta yüzüyordu.

Son günlerde, kapısını her kilitleyişinde bir daha dönemeyeceğin gibi bir duyguya kapıldığın, sokağa adım atar atmaz özlemeye başladığın sığınağının kokusunu içine çektin. Çıkma saatini ertelemek için camdan dışarı baktın yine.

Bir Cumartesi öğlesi olsa gerek.

Çünkü öğleüstü, molanın en güç saatleridir. Beden hazırlıksız yakalanmıştır: bir yarısı, işyerindedir; öbür yarısı yadırgadığı bir caddede. Caddedeki gelgitin günlük rotası değişmiştir.

Kalabalık, her yöne akar. Nirengi noktaları yok olur usul usul. Bankalar kapanmıştır. Araba vapurlarının saatleri değişmiştir. Deniz otobüslerinin de. Bazı hatlara ek seferler konulmuştur, bazılarının sefer sayısı azaltılmıştır. Bazı caddeler her günkünden daha boş, bazıları hıncahınç doludur.

Camdan bakarken, herkesin o gün yapacağı özel bir şey varmış gibi geldi sana. Ya da gideceği özel bir yer. Sense, her günkü gibi evine dönecektin: *gitmeyecektin.* Yağmur boşalacaktı birazdan. Hava, ansızın kararmıştı. Çalışma masasının üstündeki okuma lambasını yakarken gözün aynaya ilişti. Kendini değil, oymalı ahşap çerçevesini seyretmek için aldığın oval aynada gözaltlarındaki mor halkaları gördün. Son günlerde çok yorulmuştun. Dükkânla uğraşırken temiz havaya pek çıkmamıştın. Belki, giydiğin kazağın renginin de...

O sabah evden çıkarken telaşla giydiğin kazağın kırmızısını yadırgadın. Bir anlık bir şaşkınlık: bu renkte bir kazağın hiç olmamıştı. Sonra onu kocanın geçen evlilik yıldönümünüzde armağan ettiğini, o gün, kırmızıyı sevmediğini hâlâ kavramamış olması yüzünden ona nasıl içerlediğini anımsadın. Ama hiç değilse evlenme yıldönümünüzü aklında tutmuştu. Sense ona ufak bir armağan bile almamıştın. Ayrıca, belki soluk renklerden kurtulursan eski sevincine kavuşmanı umuyordu.

Camdan bakmak yormuştu seni, neyin yorgunluğuysa.

Bir Cumartesi öğlesinin yağışsız saatleri olsa gerek.

Hafta boyu süren keşmekeşte şapkalarına, eldivenlerine, çizmelerine, havaya karşı donanımlarına "ne hoş / ne rüküş", "ne ucuz / ne pahalı" gibi sıfatlar yakıştırılan, öğle ve akşam paydoslarında şemsiyelerin siperine gizlenen birörnek yüzlerin, birörnek giysilerin kalabalıktan teker teker sıyrılmaları, sonlarına takılan birer ünlem ve üçer noktayla Ne hoş!... Ne rüküş!... Ne ucuz!... Ne pahalı!... olabilmeleri için.

Evrensel Cumartesi kalabalığı, güne yakışır çünkü; hele hava yağışsızsa barındırdığı sınıflara bölünür; onların satın alma gücünü ve moda anlayışını sergiler.

Cumartesi ikindilerinde ve akşamlarında gidilebilecek / gidilmeyecek yerler böylece kesinlik kazanır.

Cumartesi, kendi ivmesiyle ilerlerken sen dükkânda boş boş dolaştın, bir şeylerin yerlerini değiştirdin.

Masanın üstündeki kitapları raflara dizerken banyo köpüğüne gitti elin. Geçen Cumartesi vardığın kararı anımsadın: nicedir tek başına geçirdiğin cumartesilerini özel bir şenliğe dönüştüreceksen hemen eve *gitmen*, küveti doldurup suların onducu ılıklığına gömülmen gerekiyordu. Sonra ipekli sabahlığına sarınıp yumuşak terliklerini giymen, salona geçmen, sehpaya bacaklarını uzatıp rahatlaman.

Ama *bu kazağı* giydiğine göre bütün kazaklar kirlideydi anlaşılan: çamaşır birikmişti. Peki canım, çamaşırla uğraştığın süre içinde ne kadar kısa kestirtirsen kestirt, donukluktan kurtaramadığın saçlarına bademyağı da sürebilirdin... Gerisini yolda düşünebilirdin.

Bir Cumartesi öğlesinin yağışsız saatleri olsa gerek. Güzbaşında.

O saatte metroyu bu kadar boş bulacağını ummamıştın. İkindi iyi başlıyordu.

Boş inançlara hiç bel bağlamazken, beklenmedik bütün aksilikleri, kötü rastlantıları, karşılaştığın engelleri hep kendi hatalarına yorarken, bir şeyin birdenbire yolunda gitmesi –ufacık bir şey de olsa– uğurlu bir belirtge demekti gözünde. Özellikle böyle telaş anlarında. O zaman çoktandır yitirdiğin bir şeye kavuşmuşçasına ya da hiç hak etmediğin bir armağan almışçasına yanakların gururla kızarırdı. Metronun zaman-dışı alacakaranlığı, kafandaki ufak tefek pürüzleri gidermeni sağlayabilirdi. Gözlerini yumdun, kendini sallantıya bıraktın. Tabii canım, bu kırmızı kazağı birkaç gün daha giyerek kocana bu armağanı gerçekten beğendiğini –gerçi o kadarını beceremezdin, yalan söylediğin yüzünden anlaşılırdı– peki öyleyse, bu renge en azından alıştığını gösterebilirdin. Ayrıca –hınzır bir gülümseme belirdi dudaklarında– bugün çamaşırdan kaytarabilirdin. Belki yarın...

Tam o sırada metronun tıslayan kapısından son anda sıyrılan bir adamın elindeki alışveriş torbasını gördün. Teneke bi-

ralarla iki şişe şarap. Öyle ya, yarın Pazardı. Cumartesi üstüne kafa yormaktan Pazarı unutmuştun...

Köşebaşındaki market çok kalabalıktı. Yürüyen merdivenlere koştun, bir an önce üst kata varmak kaygısıyla üç dört masamak atlarken –büyük bir olasılıkla– trençkotunun eteğine basıp tökezledin. Günün tılsımı bozulmaya yüz tutmalıydı çünkü.

— İyi misiniz? diyen tezgâhtar kızın plastik gülümsemesine,

— İyiyim, sağolun yanıtını verdin, kalabalık içinde kullandığın uygar, kişiliksiz sesinle.

Cumartesiyi bildiğince yaşama kararı uğruna hiç değilse sallantılı iç-dengeni korumaya çabaladın. Banyo köpüğünü düşürmemiştin. Kutuyu sımsıkı kavramış sağ eline garip bir uzaklıktan baktın.

Evet, bir Cumartesi öğlesinin yağışsız saatleri olsa gerek, artık ikindiye kayan. Güzbaşında. Kapıya sıkıştırılmış çiçekleri görüp o kadar şaşırdığın.

II.

Alışveriş torbalarıyla çatı katına tırmandığında, kapı tokmağına sıkıştırılmış çiçek demetini gördü. Çoktandır özlemini çektiği bir şeye kavuşmuş gibi oldu. Sahanlık karanlıktı. El yordamıyla destedeki doğru anahtarı bulup içeri girdi. Nedense çok hızlı çarptı kapıyı.

Evin içi karanlıktı. Perdeler çekilmişti. Ortalık bayat bira ve sigara dumanı kokuyordu. Çiçekler – neydi adları? En sevdiği çiçek. Üstelik jelatine sarılmamış, çiçekçinin etiketi de yok, yalnızca sapları yaldızlı kâğıtla tutturulmuş. Yıldız çiçeği miydi yoksa? Açık sarısı, koyu turuncusu, ürkek kırmızısıyla? Kırılgan taçyapraklarına hiç uymayan, olsa olsa onların dayanıklılığının bir göstergesi sayılabilecek sert, yemyeşil, içlerinden özsuyun usulca yürüdüğünü sezdirten saplarıyla?

Yani dayanıklı, ama kuru çiçek değil. Kırçiçeği alçakgönüllülüğünde, ama ucuz değil. Latincesi de değil, bir çingenenin ağ-

zından çıkan adı ne? Onları vazoya tek tek yerleştirirken –çünkü hepsi başka başka renklerdeydi– bu çiçekleri kimin aldığını, alabileceğini düşündü. Boşalmış teneke biraları içtikleri köşede bırakan yeni tanışlardan biri olamaz. Geçmişte kalmış biri. Geçmişten biri. Yıllar önce bir arkadaş toplantısında bu çiçekleri çok sevdiğini ağzından kaçırmış olmalı. Çünkü pahalı armağanlar istemez. Bu, ucuz bir özelliği, çünkü kimse bu tür pahalı çiçek getirmedi yıllardır. Kendisi de almadı. Kim olabilir?

Temizliğe yatak odasından başlamaya karar verdi. Yatağın zar zor sığıştığı sağ bölümünde çarşaf kırışıksızdı. Battaniyenin ağzı, bir zarfın ağzı gibi özenle kıvrılmıştı. Yere saçılmış iç çamaşırlarla çorapları kirli torbasına attı. Torba, tepeleme dolmamıştı daha. Odaya dönünce pencereyi açtı. Alacakaranlık. Rüzgâr sertti de nedense diriltmiyordu. Ansızın bir bitkinlik çöktü üstüne. Yatağın kendine ait bölümüne ilişti. Başucu lambasını yaktı. Yastığı patpatlayıp kabarttı. Kim?

Çiçeklere takılı kalmamak için yatak odasında oturması, bu tür belirtgelere kafa yorup son gücünü tüketmemesi gerekiyordu. Çiçeklerden uzakta, doğru dürüst düşünebilirdi:

Fakülteden ayrılmaya karar verdiğinde, "Saçmalamasana!.." diyen bir ses. "Sen kent insanısın canım, çiftlikte nasıl yaşarsın?" diyen başka biri. "Herif yakışıklı, orası öyle ama işi gücü kasılmak. Ağzından laf almak için kerpeten mi getireceğiz?" diyen yine başka biri. Üçü de, çiftliğe gittiği ilk aylarda sık sık yazmışlardı, sonra kesilmişti mektuplar. Kendisi de kente döndüğünde onları aramadığına göre... Yani "kim" diye düşünmek neye yarardı artık?

Birazdan akşam çökecekti. Cumartesi bildiğince güçlenecek yine dirilecekti. Ya o?

Yalnızca biraz zaman kazanmak, çiçekleri unutup önceden verdiği karara bağlı kalmak için banyoya koştu, saçlarına bademyağı sürdü. Başını havluyla sardı. Bademyağını saçında kırk beş dakika bekletmesi gerekiyordu. Üstelik daha önce ev temizliği ya da çamaşırı Pazar gününe bıraktığı hiç olmamıştı. Kırk beş dakika yeter de artardı bile. Çamaşır aradan çıkardı.

Yine de, makineyi doldururken, "Kim?" dedi içinden, yağlı, ıslak kirpiklerini kırpıştırarak.

Evet, önceleri kendisi de her hafta yazmıştı arkadaşlarına. Çiftliğin her köşesinin, evin her odasının, en sevdiği atın fotoğraflarını göndermişti. Hayır, çocuk istemiyorlardı. Daha değil. Evlilik biraz eskidiğinde, düzen biraz oturduğunda. Kocası, ona duyduğu sevgiyi kimseyle paylaşmaya hazır değildi... Ne iyi etmişti fakülteden ayrılmakla! Annesiyle babası da karşı çıkmamışlardı bu evliliğe. Onları kışın kente döndüğünde bol bol görebilirdi. Her güzbaşı. Çiftlikteki bütün çalışanların kendisini "hanımefendi" diye benimsemeleri az şey değildi. Tabii onlarla sıkıfıkı olmaması gerektiğini biliyordu. Kocası da sık sık anımsatıyordu zaten. Arkadaşları ne sanıyorlardı yani? Çiftlik yürütmenin okumaktan daha kolay olduğunu mu? Zavallı kocası, gün boyunca kerevette oturup köylülerin dertlerini dinliyordu.

Neden mi hep cumartesileri yazıyordu mektuplarını?

Tam dolu küvete girecekken ayağı kaydı. Musluğa tutunup dengesini buldu. Sonra kendini yavaşça bıraktı suya.

Bu soruyu kim sormuştu? Kendi mi yoksa?

Sağ yumruğunun tersiyle terli dudaklarını sildi.

Başlangıçta zor olmuştu anlamak. Ama alışmıştı. Kocası, hafta sonlarında yörenin öbür çiftlik sahipleriyle birlikte "çıkmak" zorundaydı. Onların karıları gelmediğine göre kendi karısı da evde kalmalıydı. Zaten erkekler arası bir toplantıydı; kadınlara yer yoktu. Bir sürü sıkıcı konuşma, demişti kocası, yok faizler, yok borçlar, bonolar, gelebilseydin bile patlardın sıkıntıdan.

"Tıpkı biz, fakülte kantininde felsefe ya da edebiyat konuşurken, senin, bütün arkadaşlarımı gizliden gizliye salonzüppeliğiyle suçlaman, tek söz etmeyip sıkıntıdan patlaman gibi değil mi?"

Bu soruyu yüksek sesle sormuş olmalıydı ki başındaki basınç dayanılmazlaştı; havluyu sıyırdı. Banyo köpüğünün seyrelen, ayak ucunda biriken köpüklerini göğsüne doğru çekip örtündü. Gözlerini yumdu. Dinlenmeye çalıştı. Olmadı. Su serinlemişti. Bütün bu ayrıntıların, eski yüzlerle seslerin, soruların silinmesi için duşa bastı. Gelgelelim basınçlı su, belirsizliklerin daha da koyulmasına yarıyordu ancak. İlk indirilişinde verdiği

somut acı, son anımsanışındaki soyut acıya oranla solda sıfır kalan bir şamar.

Sabahlığını giyip ön odaya geçti. Televizyondaki kanallara baktı. Seyredeğer bir program bulamadı (belki de özellikle bulmadı).

Çünkü yine yıldız çiçeklerine döndü. Kaç kere boşanmayı düşündüğünü, vazgeçtiğini saydı. Çiçekler, her Cumartesisini yalnız geçirdiğini başına kakar gibiydiler. Yabancı bir demet içinde tek tek duruyorlardı.

Kendisiyle hiçbir birliktelikte yerini bulamamıştı. Londra'ya her güzbaşı geldiklerinde –o kısacık süre içinde bile– kocasının Cumartesi gecelerini neden erkek arkadaşlarıyla dışarıda geçirmesine göz yummuştu? Ola ki onun taşralıca pohpohlanma gereksinimini anlayışla karşılamıştı; taşralıların yanında daha rahat olduğu kesindi. Karısının –kendisinin– bir zamanlar ardında "esrarengizlik" okuduğu suskunluğu –oysa yalınkat bir savunma güdüsüymüş– onların yanında uçup gidiyor, açıklığa kavuşuyordu. Şimdiyse aralarında kaskatı, birbirlerine değseler ürpertecek kadar soğuktu suskunluk.

Şu yıldız çiçekleri ne kadar yalansızdılar!

Hiç kimsenin eksikliğini çektiği bir kültürü varlıklarıyla tamamlamaya kalkışmazlardı. Ana-babaları da yoktu ki ailelerine karşı onurlarını ille de savunmak zorunda kalsınlar. Belki de değişik bir birleşimde kişisel renklerini diri tutmayı, aynı vazoda değişik yönlere eğilmelerini buna borçluydular.

"Kim? Kim göndermiş olabilir?" sorusu hâlâ yanıtsızdı.

"Belki de görümcem" diye fısıldadı. Cumartesi gecelerini çiftlikte hep baş başa geçirmişlerdi. "Ama o..."

Hemen yatak odasına koştu. Başucundaki komidinin çekmecesinde görümcesinin geçenlerde yolladığı mektubu aradı.

"İstersen, kesin kararını vermeden önce çiftliğe uğrayıp özel eşyalarını al. Ne de olsa benim kardeşim, onun için üzülüyorum tabii, ama senin de bu düzenden çıkman şart. Den Haag'a varış saatini yazarsan..."

Bu mektubu nasıl unuttuğuna şaştı. Kimbilir bu aralar, sırf dalgınlık yüzünden, kaç mektubu yanıtsız bırakmıştı.

Yazmaya oturmadan önce saçlarını havluyla kuruttu. Çarşa-

fa gitti gözü. Bir dudak boyası lekesi, bir parfüm kokusu, bir iki saç teli bulup haklı çıkmak geldi içinden. Arasa bulabilirdi de, ama boşuna bir çabaydı. Kocasının onu başka kadınlarla aldatma olasılığı bir yana, asıl onları kendisiyle arada bir aldatmasına katlanamazdı, hiçbir haklılık uğruna.

Kalemi eline aldığında, çok bildik bir ezgi duydu. Dışardan. Camı açtı, aşağı eğildi. Alt kattaki komşular bir Cumartesi partisi veriyorlardı anlaşılan. Küçük balkon, çiçek sepetleriyle dolmuştu tepeleme. Trompetin sesi, onun varlığından bile habersiz, yanlışlıkla üst kata yükseliyordu.

Leyla uğramıştı bu ikindi, demin gitti. İki saate o kadar çok konu sığdırmışız ki.

Çay mı, kahve mi?.. Boşver şimdi, baksana sular akmıyor... Yok canım, yeterince su biriktirdim. Peki o kadar üsteliyorsan, bulaşıkları sonra birlikte yıkarız. Ne iyi ettin de geldin. Kalorifer kazanı arızalanmış. Ustayı bekledim sabahtan beri. ...Sizde de mi?.. Sonunda dayanamayıp kendimi dışarı attım. Evin içi buz gibi üç gündür...

Bu bölük pörçük sözcüklerden sonra çalışma sorununa geldik galiba... Uzun bir süredir canımızın hiçbir şey yapmamak, hiçbir şey yazmamak istemesine. Neydi elimizi kolumuzu bağlayan bu katı umutsuzluğun, karamsarlığın nedeni? Genç kızlığımızdan beri alışık olduğumuz o ara sıra bastıran yazma-isteksizliği nöbetlerine benzemiyordu.

Temel nedeni, savaştı galiba. *Savaşa Hayır* toplantıları, toplanan imzalar hiçbir işe yaramamıştı. Dünyanın hiçbir yerinde. Dünya aydınları, her savaşta olduğu gibi freni bozulmuş bir arabanın yokuş aşağı doğru iyice hızlanarak inmesini, uçuruma yuvarlanmasını seyretmişlerdi bir kere daha. Bir kere daha, ipleri başkasının eline geçmiş kulaklar oldukları duygusuna kapılmışlardı. Bunca acı deneyimin hiçbir birikim getirmediğini, insanlığın "uygarlık yolunda" aldığı yolun yalnızca teknoljiyle belirlendiğini gözleriyle görmüşlerdi: insan ögesinin yer almadığı bir savaş oyununu izlemişlerdi televizyonlarından. Tek dokunaklı insancıl imge, profesyonelce seçilmiş ve profesyonelce çekilmiş "ölüme mahkûm karabatak"tı ki kara bir mizahı andırıyordu daha çok. Televizyonlarını kapatıp (tabii arada bir açmadan edemeyip) kitap okumak istediklerinde, edebiyatın getireceği dirence sığındıkların-

da, demin okudukları üç beş sayfada neler yazdığını anımsamadıklarını şaşkınlıkla görüyorlardı.

Onları karamsarlığa sürükleyen bir başka neden de, savaşa katılıp katılmama kararını verecek ya da gözükara politikaları yüzünden ülkelerini savaşın ortasına itecek devlet adamlarının *zaten* kendilerini temsil etmemesiydi. Her geçen gün daha da kızışan ortamda ufacık bir kıvılcım, dünyayı saran bir yangına dönüşebilirdi. Tarihin olanca zenginliğiyle donanmış kentlein, benzersiz mimari yapıtlarının acımaksızın yerle bir edildiği, doğanın da insanlar kadar onulmaz yaralar aldığı bir dönemde yazmak gibi serinkanlılığa dayalı bir uğraş, ya sağırlığın ya da körlüğün sağladığı bir bencillik zırhı kuşanarak yürütülebilirdi ancak. Yaşamak, bir günü daha atlatmak demekti, o kadar.

Çaylarımızı içerken, bu karamsarlığın yine de bize uymadığında birleştik. Sözgelimi Abide-i Hürriyet'teki Düşünce Özgürlüğü yürüyüşünü bütün engellere karşın düzenleyebilmiştik ya. Üstelik basın da ilgi göstermişti, halk da.

AKM'nin önünde kitaplarımıza kara boya dökerek o günlerde hapishanelerde yürütülen ölüm oruçlarına yol açan kıyıcı uygulamaları protestomuz da boşa gitmemişti. Gerçi o sırada sokaktan geçen birkaç turist dışında somut bir ilgi gördüğümüz söylenemezdi, ama olsun. Hepimiz için çok önemli bir gündü. Yaşadıklarımızı, yaşayacaklarımızı, dost bildiklerimizi, düşman gördüklerimizi, daha da önemlisi çocuklarımızı ve kendilerimizi sınadığımız bir gün.

Yıllardır imzaladığımız bildiriler, katıldığımız yürüyüşler ses getirmediğine göre yeni bir protesto, alışılmadık bir karşı çıkış keşfetmeye çalışmıştık. Gelgelelim protesto geleneğinin yerleşmediği ülkemizde bu tepkimiz, teşhircilikle yorumlanabilirdi. Kadın olmamız bu olasılığı artırıyordu. Adlarımızı değil protestomuzu öne çıkarmanın bir yolu, duygularımızı paylaşan erkek meslekdaşlara haber vermekti. Ama

yeterli zaman yoktu. Ölüm orucunun son günleriydi. Sahi *biz* iki üç saat içinde nasıl bir araya gelebilmiştik?

İçimizde, birbirleriyle daha önce hiç yüz yüze gelmemiş olanlar vardı, birbirlerinin edebiyat anlayışını toptan yadsıyanlar, bu eleştirilerini sözle ya da yazıyla açıklayanlar vardı. Demek böyle önemli bir olay karşısında, bunların önemi kalmıyordu, hemen birleşebiliyorduk.

O zaman, protestoyu elimizdeki verilere göre biçimlendirmeye karar verdik:

Hepimiz kadındık.

Hepimiz anneydik.

Bu ortak özelliklerdeki rastlantı payı üstüne sonradan düşünebilirdik; şimdilik, duygusallıktan uzak, ama dokunaklı bir metin gerekiyordu.

İyi ki tam o sırada, çocuklarımızın bizleri "ne de olsa eski solcular" olarak niteleyecekleri, karşı çıkışımızı fazla genç işi ve romantik bulacakları gündeme geldi ve düş gücü zorlamalarından ötürü iyice uçuklaşmaya başlayan protesto önerilerine ara verdik bir süre; durulduk. Ne derlerse desinler, küçük yaştan beri bir gün bir yerde kıstırılabileceğimiz bilinciyle yetişmemişler miydi? Evliliklerimizdeki olağan ve olağandışı vartaları ev düzenini sektirmeden, yani onları incitmemeye çalışarak atlatmayı başarabildiğimize göre bize güvenebilirlerdi. Hırgürle hırpalanmayan, zamanla seyrelmeyen tek sevgiyi onlara duyduğumuza göre, onlar da günü gelince dünya görüşümüze bağlılığımızı kanıtlamamızı sevecenlikle karşılarlardı belki. Bir anlamda kısacık bir süre için ikinci plana atılmayı.

Herhangi bir aksilik olursa, arayacakları hukukçuların telefon numaralarını alıp verdik. İsterlerse, bizi uzaktan izleyebilirlerdi (izlediler).

Kitaplara kara boya dökme düşüncesine karşı çıkan olmadı çocuklar arasında: yanılmışız. Kaygılarını açığa vuran buruk şakalar, daha çok, hafta sonunu

seçmekle ne kadar yerinde davrandığımız (!), böylelikle iki gün boşu boşuna gözaltında kalabileceğimiz: zaten bu eylemin toplumda bir yankı yaratmayacağı, buna sonradan üzüleceğimiz yolundaydı. Ama şakadan sonraki suskunluk, kararımıza saygı duyulduğunu gösteriyordu.

Polisler sökün etmekte gecikince günün perçinlenmiş başarısını mitingden sonra da uzun süre bir arada kalarak kutladık. Bundan böyle bu tür eylemlerde önce birbirimizi arama kararını aldık.

Birkaç gün sonra ciddi bir gazetede çıkan haber, "Kadın yazarların protesto amacıyla alınlarına kara boya sürdükleri ve bundan böyle *bütün yazılarında* ölüm orucunu işleyecekleri" doğrultusundaydı. Bir türlü açamadığımız boya kutularından –elbette alnımıza değil– ellerimize ve üstümüze başımıza sıçrayan siyah boya, bizleri bir Yunan tragedyasının yaslı kadın başkişilerine dönüştürmüştü demek!

Bulaşıkları yıkarken, 1960'lardaki "141-142'ye Hayır" yürüyüşü aklımıza geldi. O dönemde Leyla'yla tanışmıyorduk. Anlaşılan, uzun yıllar aynı yollarda yürüye yürüye buluştuğumuz noktaya varmıştık. Ayrı ayrı. Bu varışta, ortak dostlarımızın çevremizden teker teker ayrılmasının (ya düpedüz ölerek ya –daha da beteri– onursuzca ayakta ve piyasada kalarak) payı büyüktü. İyi ki bu dönemde kurulmuştu dostluğumuz: eskiden olsa, o beni hercai bulurdu, ben onu hırçın. Farklı kırılganlıklar taşıdığımızı da kavrayamazdık her tür tartışmanın tatlıya bağlandığı eski gece sofralarında. Şimdiyse, birbirimizde eski günlerin, eski yüzlerin izlerini özgürce saptayabiliyoruz. Susmak, konuşmak anlamına geliyor. Güvenle dinlenmek.

Leyla, yalnız yaşamaktan hoşlanan yaşlı bir hanım akrabasından, başka bir "otuzların kadını"ndan söz et-

ti. Ailesi, onun yalnız yaşamaktan hoşlandığına o kadar inanmış ki ölmeye yüz tuttuğu günlerde bile kapısını kimse çalmamış. Güçlüdür o, nasıl olsa kurtarır inancıyla. Ölmeden az önce Leyla'yı evine çağırmış, ufaktefek işlerini gördürdükten sonra, "Üzülme canım" demiş, "sakın üzülme, bana olan bütün borçlarını ödedin şimdi."

Acaba bizler, yara-almadığımıza, güçlü olduğumuza bu kadar inanan çocuklarımızınbir gün biz yok olduğumuzda duyacakları boşluğu nasıl hafifletebiliriz? Şimdiden başlamalı, ama nerden?

Leyla, kalabalık sofralara yemek hazırlama alışkanlığından hâlâ kurtulamadığını söyledi bardakları durularken. Yine fasulye pilakisini bol tutmuş. Bana da getirmiş birazını. Ama kavanozunu geri götürmekte kararlı. Diretmesi, bir şey anımsatıyor bana. Bir duygu. Bir görenek.

Kavanoz bende kalırsa, geri vermeden önce herhangi bir biçimde dolduracağımı biliyor. Sözgelimi haşlanmış çarliston biberli, bol sarmısaklı bir turşuyla. Önce biber iğneyle delinmeli, suyu iyice süzülmeli, tohumları alınmalı, zarı sıyrılmalı, sonra sirkeli limonlu zeytinyağında bekletilmeli. Sirke az, limon bol. Rumeli turşusu.

Bu da köklü geleneklerden biri: kabı boş göndermemek. Belki de zaman içinde katılıktan sıyrılıp çağdaş bir inceliğe bürünmüş. Sözgelimi anneannem, hem kendi iyi yemek pişirme beceresini kanıtlamak hem de kimseye borçlu kalmamak için daha gösterişli, daha çok emek isteyen bir yemekle geri verirdi boşalan kabı. Annem, herhangi bir yarışmada yer almak istemediğinden iyi bir pastaneden evde yapılmayacak bir pasta satın alırdı, onu yollardı. Bense armağan kabul etmenin, armağan verebilmek kadar incelik gerektirdiğine inandığımdan, zorlanıyorum.

Hele böyle içi okunan armağanlarda:

"O da bir zamanlar benim gibi kalabalık sofralar kurardı. Artık sofra kuracağı kişiler pek kalmadığından zayıfladı belki."

Leyla gittikten sonra, nedense, annemin isteklerini kaç kere "Biraz sonra" diye ertelediğimi düşündüm. Bütün çocukların büyüklerde bir tür ölümsüzlüğe inandığını, o yüzden, onların en ufak isteklerini bile "nasılsa sonsuz bir zaman var" gerekçesiyle yerine getirmediğini. Anımsadığım birkaç olay dışında önemli bir nirengi noktası bulamadım.

Annem gibi sonradan kırılmamak için kimseden iş istemeyen birini "Bir dakika bekle" diyerek kırmak olanağı zaten yoktu. Ama bir keresinde, geometriye düşkünlüğünün gündelik yaşamda neye yaradığını sorduğumda –cetvelle bile düz bir çizgiyi güçlükle çizebildiğim için ortaokulda verilen ödevime yardımcı olmasını istemiştim–,

— Buzdolabı ve valiz yerleştirmeye, gibi buruk bir yanıt vermişti.

En kırıcı tartışmamız buydu. Ağlamıştım. Böyle densiz bir soruyu nasıl sorabilmiştim. Çoktan hak ettiğim, "İşte, sana böyle yardım etmeye" yanıtını yine de almamıştım.

GELGİT

PENÇE

Gelgit

Genç adam (o sıralar otuz iki yaşındaydı) kaldığı dev otelin üst kat odalarından birinde, çalışma masasının başında, alacakaranlıkta bile ışıl ışıl New York gecesini, sabahları gökdelenlerin tepelerine takılı kalan pusun ışıklarla yarılışını, saydamlaşışını gözlüyordu.

Ayaklarının altındaki halı dilimi, buruşturulmuş kâğıtlarla doluydu. Çok iniş-çıkışlı "haleti ruhiyesi"ne göre seçilmiş renk kalemlerle yazılmış kâğıtlarla. Üç aydır sabahlardan akşamlara kadar kendisine eşlik etmekte görevli, gerçi sağlıklı ve yakışıklı ama "abullabut" rehberinden kurtulduğu anlarda hemen bir kırtasiyeciye atmıştı kapağı. Bu ülkedeki malzemenin çeşitliliğine hayran kalmıştı. Ne Lozan'da fakülteye gittiği yıllarda, ne sonraları Paris, Londra ya da Viyana'da görmüştü bu çeşitliliği. Ama kırtasiye dükkânları dünyanın her yerinde aynı kokuyordu: kişiye yalnızlığını hissettiren, öte yandan da bir renk cümbüşüyle çevresini sarmalayan kışkırtıcı bir koku.

Üç ay içinde bu ülkenin cezaevlerini, ıslahevlerini, morgları, karakolları dolaşmış, kitaplıklara uğrayıp istatistiklere ve hukuk literatürüne göz gezdirmiş, Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi'nin zabıtlarını, Senato ve Temsilciler Meclisi'nin işleyişini incelemiş, Adalet Bakanlığı'nın kendisinden istediği bilgileri raporlar halinde yollamıştı. Yeni Dünya'daki adalet sistemi; Ceza Kanunu'nu faşist İtalya'dan, Medeni Kanunu'nu İsviçre'den alan ülkesinin "tenakuz" dolu sistemini nasıl etkileyecekti acaba?

Önünde duran üç ayrı metnin notlarına baktı. Hangisinden başlasaydı? Uzun bir geceyle başbaşaydı. Hiçbir meslekdaşıyla yemeğe çıkmak, hiçbir gece kulübünde "show" seyredip eğleniyor gözükmek zorunda değildi. Hangisinden peki?

Elbette ki rapordan. Ne var ki tek başınalığın tadını çıkardığı şu ender gecelerden birinde, hele dışarıda yağmur hafifçe çiselemeye başlamışken, insanoğlunu bir istatistik birimi olarak gören rapordan başlaması parlak fikir değildi. Yoksa bir saatte bunalıp keşke bir gece kulübüne gitseydim "fikri sabiti"yle mücadeleye başlayacaktı; üstelik gitse, yarım saat sonra sıkılıp çıkacağını biliyordu.

Bir Lucky Strike yakıp radyoyu açtı. Son günlerde iyiden iyiye meşhur olan Frank Sinatra adındaki bir şarkıcının söylediği "M'amsell" çalıyordu yine. Karısı buraya geldiğinde onu bu adamın çalıştığı kulübe götürmeye karar verdi: romantik kadınlar, böyle yumuşak, kadife sesli erkeklere bayılırlardı.

Masasında duran mektup kâğıtlardan mavi bir tane seçti: *"Miami'deki milyarder gece kulüplerini bilmiyorum"* diye yazdı siyah mürekkepli dolmakalemiyle. *"Fakat New York'un en alelade barlarında bile bir ihtişam var. '60'da. Plaza Oteli'nin yanında (Coba Cabana). Broadway'de (Vanity Fair) '48'de (Latin Kartiyerleri). Büyük sinemalar ekseriya Hollywood yıldızlarını angaje ediyorlar. Paul Muni, Ann Sheridan, Greer Garson, Teksaslı Linda Darnel ve New Yorklu Rita Hayworth. Hepsi New York sinemalarında görülebiliyor. Geçenlerde Coba Cabana'ya Carmen Miranda gelmişti. Tabii orada Brezilya ihtiraslarını değil Amerikan soğukluklarını yaratmak lazımdı. Amerikalılar kadar acayip soğuk adamlar görmemişti. İşleri güçleri hep dolardı. Hiç olmazsa burada bu doları ve 'business'i düşünmeseler olmaz mıydı? Para verdiniz, bari onun için eğlenin. Sonra biraz da beni düşününüz. Gülmezseniz, burası beni bir daha angaje etmez, dedi. Ve nihayet bu suretle halkı güldürebilmeye muvaffak oldu. Tekrar o 'muz' şarkıları; o irili ufaklı çeşit çeşit 'muz' şarkılarına başladı. Gittikçe galizleşti, gittikçe coştu, nihayet, New York'u eğlendirebildi.*

Sen geldiğinde..."

Bu kadar şaklabanlık yeterdi ama. Yazı makinesini önüne çekip rapora başladı:

"Amerika'da federal mevzuda ırza geçmenin cezası, asılmak suretiyle idamdır. Kentucky'de ölüm, Maine'de müebbet hapistir. New York ceza kanununa göreyse, 20 yıl hapistir. Amerika'da 1944 yılı zarfında 120 ölüm cezası verilmiştir. Adam öldürmekten 25 beyaz, 48 Zenci, 3 (diğer ırk), ırza geçmekten de 2 beyaz, 22 Zenci idam edilmiştir."

Linç olayları, çocuk suçlular, kadın hakları, ulusal sanat, grevler başlıkları altında topladığı öbür notlarını çekmeceye itti; hangi konuları rapora yazacağını, hangilerini izlenimlerini yayımlayacağı kitaba koyacağını sonra kararlaştıracaktı. Geçen yıl yayımlanan *Baudelaire* incelemesiyle *Hukuk ve Sosyologlar* araştırmasına yöneltilen eleştirileri pek önemsemese de "ka'le alması" gerekiyordu. Çünkü ülkesindeki seçkin bilim adamlarının ve edebiyatçıların kaleme aldığı kritiklerdi bunlar: "uçarı bir üslup", "kıvamını bulamayan bir dil", "müfrit kararsızlık ve şüphecilik"... Gerçi hepsi, "Üsküdar Savcılığı'nın günlük işleri arasında ilmi ve çetin konularla uğraşmak imkânını yaratan" çiçeği burnunda bir hukukçunun, yaşına göre çok engin sayılacak kültür ve tecrübe birikimini övüyorlardı, ama sanatla sosyolojiyi kesin çizgilerle ayıramamasını zamanla geçecek bir çocukluk hastalığına bağlar gibiydiler. Oysa onun gözünde, üslup insanın ta kendisiydi, dünyayı kavrayış biçimiydi; konu ne olursa olsun üslup değişmezdi. O yüzdendir ki bu ülkede yalnızca adalet mekanizmasını tetkik etmekle kalmamış, hakkın hukukun söz geçiremediği, suçluluk oranı yüksek bölgeleri de dolaşmıştı. İçinde birey unsuru bulunmayan hukuk anlayışına uzaktı. Aslında mesleğiyle öz yapısı arasında yatan uçurumu daha da derinleştirmemekten öte bir çabası yoktu; uçurumu kapatmaksa, şimdilik genel bir dağınıklık arzeden tavrının iyiden iyiye parçalara ayrılması demekti. Patlıcan salatasından açılmış sözü, çilingir sofrası, fasıl heyeti, Şevki Bey, Todori akşamı dolambacından geçirip Nietzsche'ye, güneş batarken altınmış gibi görünen yoksul balıkçı teknelerine, oradan Yahya Kemal'e doludizgin götürmesi her ne kadar zihin dağınıklığı gibi görünse de çetrefil söylevini sonunda hep berrak bir cümleyle bağlaması şaşkınlık verirdi dinleyenlere.

Oda servisinden yine kahve istedikten sonra sarı bir kâğıt seçti:

"*New York'ta mehtap bile bir akıl hastasına benzer. Central Park'ta ne zaman mehtabı görsem aklıma Shelley'nin* Solan Ay *adlı şiiri geliyor*" diye yazdı özel notlarına. Ne yazık ki buradaki çevresinde sanat ve edebiyat üstüne konuşabileceği hiç kimse yoktu. Bırakalım Rimbaud'yu, Gauguin'den, D.H. Lawrence'tan, Oscar Wilde'dan, Edgar Poe'dan bile habersizdiler. Erkekler ruhsuz, kadınlar manasızdı. Yalnız melezlerle Zenciler, sütun gibi bacakları, abanoz tenleriyle vahşi orkideleri andırıyorlardı.

"Laissez, laissez mon coeur s'enivrer d'un mensonge" diye mırıldandı. Keşke karısı yanında olsaydı şu anda. Birdenbire, ona sevgililiklerinin ilk aylarında duyduğuna benzer karşı konulmaz bir istek kapladı içini. Evliliklerinin ilk yılında da sürmüştü bu tutku. Bir sebebi de "harp dolayısıyla" ikinci defa askere alınması, Harbiye'de muhaberat zabitliği yaparken bazı geceler kaçıp mehtapta Bomonti'deki eve kaçak gibi girmesiydi. Heyecan tavsamıştı sonraları. Aşkın heyecanı kalmamış, kızı doğmuş, evlilik bir "gaile" halini almıştı. Kendisi kadar romantik, tapınılası bir yaratığın günbegün sıradan bir ev kadınına dönmesini görmek, tahammül edilir gibi değildi; sıradan olsaydı gene neyse, başka erkeklerin gözünde eski cazibesini koruyordu hâlâ. Onun, başlangıçta hayran olduğu kültürünün zaman geçtikçe aralarını açan bir unsur haline gelmesi de tuhaftı. Bir zamanlar kaleme aldığı denemelerini ona yüksek sesle defalarca okuduğunda cankulağıyla dinlerdi. Artık sadece dinler görünüyor, çocuğu kucağına alıp seviyor, dolgun dudaklarını sımsıkı kenetleyip uzaklara dalıyor, hiçbir münakaşaya girmemeye dikkat ediyordu... Yine de böyle yalnızlık anlarında özlüyordu onu. Evet, yalnızken ve uzaktayken. Yani kendisi yalnız, o uzaktayken. O zaman gene bir zamanki "erişilmez mabude" katına yükseliyordu karısı.

Bari mektubu bitirmek gayretiyle, "*Buranın havası ciğerlerime iyi gelmiş olmalı ki kanama yok*" diye yazdı yeni, kırmızı bir kâğıda. Kırmızı ile mavinin "manidar tezadı" hoşuna gitti. Önceki sayfada nerede kaldığını düşünmedi bile. "*Sigarayı iki pakete*

indirdim, beni merak etme. Dr. İhsan beye söyle de senin ihtimamının yarattığı mucizeyi öğrensin..."

O sırada radyodaki "How I Love Suzy" şarkısına takıldı kulağı. Saçmasapan bir Amerikan müzikalinden olsa gerek. Güzel bir sesinin olmamasına üzülürdü. Doğru dürüst dans bilmemesine içerlerdi. Çok zorlanırsa slow'a kalkabilirdi ancak – tangoya asla... Şarkı deyince ancak –o da banyoda, tıraş olurken– Paul Robeson mırıldanabiliyordu. Ama orada durumu kurtaran şarkının siyasi muhtevasıydı, ses değil. Bu zırva şarkıysa ses istiyordu düpedüz. Asıl acı gelen –becerebilse de "How I Love Suzy"yi söylemeyeceğine göre– demin mübalağalı bir şekilde methettiği karısının, onun öteki kadınları derinden etkileyen –"etkileyen", güzel kelimeydi "nüfuz etmek" kadar ağdalı değildi– konuşma sesine de artık bigâne kalmasıydı– "kayıtsız" kelimesi, "bigâne"yi tam karşılamıyordu. Mucize falan gibi cafcaflı laflardan hoşlanmazdı. Bir keresinde, küçükken, Tanrı'yı görmüştü rüyasında. Yüksek bir dağın tepesinden geniş harmaniyesiyle eğlimiş, onu yanma çağırmıştı. Mucizeye en yakın şey buydu. Korkular içinde uykudan uyanmış, lakin ferahlamamıştı. "Tenakuzun başlangıç noktası" dedi yine yüksek sesle... "Başlangıç noktası belki de bu. Allah'a inanıp dindar olmamam, Muhammed'i daha beşeri bulsam da İsa'yı tercih etmem, sağıcı ve solcu yobazlardan tiksinsem de mutedilleri daha tahammülfersa bulmam..."

Mektubun kırmızı sayfasını yırtıp attı. Ani bir savunma güdüsüyle. Çünkü kendini birdenbire hem savcı, hem yargıç, hem sanık olduğu bir mahkemede bulmuştu. Sözlerinin doğruluğuna dair yemin etmesi gerekmezdi:

Herkesin bildiği dürüstlüğü (hukukçu olarak), yalansızlığı (koca olarak), tavizsizliği (hatırlı bir mebusun bu ayrıcalığı kullanmayan oğlu olarak), cömertliği (küçük memur maaşıyla her akşam Park Pastanesi'nde ahbapların, ağırlayan bir senyör olarak) başlı başına bir meziyetti.

Nice gencecik Avrupalı kadının birlikte olmaya can attığı kendisi gibi bir erkeği evlilik boyunduruğuna sokmuş – ayrıca "dul" bir Türk kızını metihte ileri gittiği kesindi. Yine de suç de-

lilini saklayan bir sanık gibi davranmıştı kâğıdı yok ederken. Ne var ki mizacı, önce harekete geçip "esbabı mucibe"yi sonradan izahtan yanaydı. Bu zaafını göz önünde tutarak yargılamaya girişti:

Gerçi...

Gerçi karısı kanamaların sıklaştığı dönemde başucundan ayrılmamıştı; ilaçlarını zamanında vermiş, ateşini ölçmüş, hastalığın bulaşıcılığını hesaba katarak yalnızca hokkayı değil, bütün evi lizolle dezenfekte etmişti. Hiç aksatmadan. Daha da önemlisi, yatağını ayırması yolundaki tavsiyelere uymamıştı. (Gözleri doldu.)

Lakin...

Lakin, diye itiraz etti içinden gelen sese, ince hastalık, sanatçıya has bir hastalıktı. İkisinin hayran olduğu sanatçıların çoğu bu hastalıktan ölmüşlerdi. Şu basit ilaç daha bulunmamışken. Pisipisine. Dolayısıyla iyileşmesini yalnızca karısının ihtimamına değil, yeni bulunmuş ilaçlara, ondan da öte kendi iradesine borçluydu. Çünkü garip bir uyuşukluk veren, cinsel iştahı kesen bu ilaçları doktorun verdiği dozun altında almaya itina etmişti. İnsanları canlı bir cesede çevirmekte beis görmeyen doktorlara kim inanırdı? Kocasının cinsel fantezilerine artık ayak uyduramayan bir kadının, ilaçları zamanında almadığı bahanesiyle ara sıra öfkelenip gözyaşlarına boğulmasına kim inanırdı? Belki de bu kadın, onun da öteki sanatçılar gibi ölmesini ümit ediyordu gizlice, iyileşmesini beklemiyordu ki yatağını ayırsın.

Gerçi...

Gerçi karısı, bol şekerli böğürtlen reçelleri yapıyordu. Yaz akşamları, Taksim'den ta Şifa'ya kadar kavanozlar dolusu reçel taşıyordu. Hiç değilse şekerden tasarruf ediyormuş annesinin evinde.

Lakin...

Lakin ara sıra da olsa 17.30 vapurunu –her nedense– kaçırıyordu. Bu hastalığın en kötü tarafı, yatağa çakılıp burnunun dibinde olup bitenleri görmemekti. Belki sinsi bir program vardı bu kadının kafasında. Onu şişmanlatmak, kadınların (kendi rakibelerinin) gözünden düşürmek gibi, faraza. Ehlileştirmek, ev-erkeği derekesine düşürmek gibi, faraza. Kız da bu progra-

mın bir parçasıydı. Hastalığı bahanesiyle uzak tutuluyordu kendisinden sevgili yavrusu.

Gerçi...

Gerçi çocuk sevmezdi ama çocuğunun kendisinden koparılmasına rıza gösteremezdi. Kayınpederle "hanım teyze" dediği kayınvalidesi, kendilerini ne sanıyorlardı? Kız, babasına çekmişse nasıl olsa ileride onu anlayacağına göre, cicili bicili giysiler, pahalı oyuncaklar, bale kursları, sinemalarla gözünü boyayamazlardı. Şimdiden, bağımsız bir kadın olacağına dair ipuçları veriyordu yavrucak. Nasihatleri dinlemeyip babasının yatağına oturuyor, yanaklarını öpüyordu. O zaman, kayınpederlerin onun bakımını devralmasında sakınca yoktu. Zaten kızının şahsiyetli olabilmesi için ona hiçbir erkeğin desteğini beklemeden kraliçe katına yükselen İskitli amazonun adını vermemiş miydi? Saba Melikesi gibi Süleyman'a, Cleopatra gibi Sezar'a ihtiyaç duymayan, "meşum bir dilber", "ulvi bir anne"nin?

Lakin...

Lakin belki de babalık mesuliyeti isim koymakla, tabiat kanunlarına güvenmekle bitmiyordu. Belki kızıyla doğrudan ilgilense çok daha yerinde olurdu ama hem kâfi zaman yoktu – Adliye, hayatına el koymuştu tamamen, hem de üstüne ne kadar titrerseniz titreyiniz, bir kız çocuğunu ilerde salak, yabancı bir erkeğin koynuna girmekten alıkoyamayacağınıza göre bu uğurda ufak tefek pahalı alışkanlıklarınızdan vazgeçmeniz beklenmemeliydi. Mantıken. Zaten kadının yapısında vardı mazohizm. Bu "harikulade" tandans, sevişme esnasında müspetken, gündelik hayatta banalleşiveriyordu. İşte karısı... Kayınpederin Talimhane'de aldığı apartmanın üst katıyla kendi zemin katları arasında günboyu koşuşturmaktan, iki evin temizliği ve yemek işleriyle uğraşmaktan şikâyet etmiyordu. Eski kocasının zamanından kalan şapka kutularını, valizleri, yer tutuyorlar bahanesiyle kaldırıp atmıştı. Pahalı parfümlerine veda etmişti.

Gerçi...

Gerçi bir bakıma masraftan kısarak bütçeyi ayarlamaya çalışıyor, kaympedere kira vermemelerinin, kızın bakımını ona

devretmelerinin bedelini emeğiyle ödüyordu. Kocasına olan kayıtsızlığını nasıl ihtimam göstererek ödüyorsa. Ona göre özgürlük bu kadarcıktı demek.

Lakin...

Lakin özgür, modern kadın, ufak tefek para hesaplarıyla uğraşmazdı ki. Özgür kadın, erkeklere –ister babası, ister kocası, ister âşığı olsunlar– kendisi gibi bir dişiyle bir daha karşılaşmayacaklarını mütemadiyen hatırlatırdı. Para vızgelirdi öyle bir kadına. Kocasıyla babasının aralarını yumuşatmak için harap olacağına şahsiyetini koyardı ortaya. (Allah vere bu zaaflarını çocuğa da aşılamamış olsaydı.)

Gerçi...

Gerçi gebelik sırasında vücudu, nev'i şahsına münhasır bir esrara bürünmüş, erkeği, meçhul şeylere duyulan merak saikiyle macerasına iştirake çağırmıştı, yeniden keşfedilme ihtiyacıyla. Hatta, ayrı bir eve kirayla çıkmakta diretmişti.

Lakin...

Lakin bu inat, doğum esnasında, esrarengiz tüllerinden bir bir sıyrılan bir Salome'nin, Yahya'nın kellesini istemesine, bu durumda erkeğin evlilik denilen sosyal kontrat'ın vecibelerini yerine getirmesini buyurmasına benziyordu hayli.

İstediğini elde etmişti işte. Kocası, bu araştırma gezisinin son üç ayını birlikte geçirmeleri için bakanlığa müracaat etmiş, müspet cevap almıştı. Müşterek dostlardan bir kısmı, mesela Fazıl Ahmet, bu teşebbüsü aralarındaki aşkla izah edecek, bir kısmı, mesela İhap, onun tek başına kalınca hayatını düzene sokamamasına yoracaktı. Halbuki maksadı, şefkatsiz bir aile muhitinde yetişmiş, ilk evliliği talihsiz geçmiş, ikinci kocasına hastalığı sırasında elinden geldiğince bakmış genç bir kadını mesut etmekti, o kadar. Bu arada kayınpedere "portföyü boş olsa da, bilgi dağarcığının dolu olduğunu gösterip" ağzının payını vermekti.

Ayrıyeten, Yeni Dünya'nın Fransızca konuşamayan hukukçuları, karşılarında bu çapta bir kadın görünce afallayacaklardı elbette. Güzel giyinen, güzel dans eden ve şarkı söyleyen, kültürlü bir Türk kadını. Kocasının Türk vatandaşlığından vazgeçmeme, din değiştirmeme kararını sonuna kadar destekleyen bir eş ne kadar şaşırtacaktı onları, kimbilir.

Desteden yeni bir kırmızı kâğıt seçip yeni bir Lucky Strike paketi açtı. Gecenin şu ilerleyen saatlerinde dışarıda hızlanan, iliklerine işleyen yağmura bakınca, "Il pleure dans mon coeur, comme il pleut sur la ville" mısraları geldi aklına. Önce onları yazdı mektuba. Sonra da on beş gün sonra *kaçınılmaz* bir biçimde gelecek karısını bu ülkeye hazırlamak için şu satırları karaladı:

"Transatlantiklerin leğende yüzdürülen ufacık gemilere döndüğü bu limanın korkunç faaliyetini görmekle de Amerika hakkında bir fikir edinebiliriz. Daha burada, Avrupa'nın horgördüğü, kötü ve işe yaramaz diye daima menfi kategoriye sokarak sürdüğü ve nefyettiği unsurların, çeşit çeşit haymatlosların, teşebbüs kudretlerinin müşahhas abideleri arasında kayboluruz."

Titredi birden, garip bir hararetle yandı. Bu saatlerde hep gelirdi nöbet. Manasız bir bitkinlik. Soğuyan kahvesini musluğa boşaltıp yenisini doldurdu.

Ne gariptir ki nöbet, hummalı bir çalışma arzusu veriyordu.

"Lakin inan ki, burayı seveceksin; yenilik anlayışına zaman zaman itiraz etsen de seveceksin. Yanılmıyorsam, gezdiğin Avrupa şehirleri arasında en çok Budapeşte'yi sevdiğini söylemiştin; o basık, iç kapayıcı şehri neden sevdiğini bir türlü anlayamamıştım. Belki sebep, aile dostunuz Kenan-Semra çiftiyle yolculuk etmendi. Şu aralar, babanın ve hanım teyzenin tazyiklerine göğüs gerdiğini biliyorum lakin sen buradayken çocuğa onların bakacakları da bir yakın. Burada herkes seni bekliyor. Programımız doldu sayılır. Gene de alışveriş yapmak için bol bol vaktimiz var. Önce, sesleri banda alan bir music shop'a götüreceğim seni. Teknik ne kadar ilerlemiş, şaşıp kalacaksın. Şerit gibi bir şeye kaydediyorlar sesini; alıp götürüyorsun. Sen herhalde 'Bahar Bitti Yaz Bitti'yi söylersin; bana sorarsan bir Fransız şansonu seçmen daha uygun olur. Senin bileceğin iş tabii. Bir de sürprizim var."

Kalktı. Odanın öbür ucundaki koltuğa attığı vizon kürkü okşadı. Acaba vizon sever miydi? Bu kadın metresi olsa, tahmin edebilirdi sevdiği kürkü, ama karısıydı. O yüzden de kürkü beğenmese bile ne kadar pahalı olduğunu kestirecek, beğenmiş gözükecekti. Alelade teşekkürlerden imtina eden, af dilemeyi sevmeyen kocasının jestini bir "cemile" olarak değerlendirecekti. Öfff!

Masanın başına geçtiğinde sarı kâğıda sarıldı yine. Yarısı boştu. İçinden geçenleri şimşek hızıyla döktü kâğıda:

"Eski şeylerin hepsine veda etmek istiyorum. Ben de Perulu dev gibi güney denizlerinin ormanları içine kendimi gömmek, istediğim gibi yaşamak istediğim gibi sevişmek, istediğim gibi şarkı söyleyip yok olmak istiyorum."

Sessiz kareleri okunur kılma adına bir sesliler listesi (1937-1958)

Otuzların Kadını, yakınlarının bütün yakarmalarına, ara bulma girişimlerine kulaklarını tıkayıp ilk kocasından boşandıktan sonra Avrupa'nın belli başlı kentlerini dolaştı. Evliliği sırasında yalnızlığını paylaştığı sevgili görümceleriyle bağlantısını da koparmadı. Kimseye belli etmemeye çalışmasına karşın ağır bir çöküntü geçirdiği anlaşılıyordu. Babası, Avrupa'ya giden aile dostlarıyla yolculuğa çıkmasına o yüzden izin verdi, ona görece bir özgürlük tanıdı.

O dönemde çekilmiş fotoğraflarında, kılıktan kılığa girerek kimlik değiştirme özentisinden vazgeçtiği görülüyor. Trende, faytonda, gemide, müzelerin, tiyatroların önünde, Varna Plajı'nda çekilmiş fotoğrafların hepsinde, yüzünde aynı donuk gülümseyiş var. Yaşamının belki de en renkli günleri iç dünyasında hiçbir iz bırakmamış gibi. Valizlerine, şapka kutularına özenle yapıştırılmış otel amblemleri, galiba "ücretli iznini" hiçbir çılgınlık yapmadan, olgun bir kadın olarak geçirdiğinin kanıtı. Elegüne karşı.

1939'da bu sessizlik, bir patlamayla son buldu. Avukatlık stajı sırasmda tanıştığı bir gence sırılsıklam âşık oldu. Mesleklerinin, kültürlerinin aynılığı bir yana, aynı düşünürleri, aynı edebiyatçıları seviyorlardı. İkisinin de duygu yapısı inişli-çıkışlıydı, aralarındaki cinsel uyum şaşırtıcıydı.

Bir erkeğin, kültürce kendisine denk, üstelik konuşmaya, düşüncelerini anlatmaya susamış bir kadını uzun süre kaldıramayacağı, o dönemde henüz keşfedilmemiş bir gerçekti. Başlangıçta altın-ortalamayı yakalamaya kendiliğinden ayarlanan farklı yapıdaki iniş-çıkışlarm zamanla, dış dünyanın tatsız gerçekleriyle törpülendikçe, sürekli bir inişte karar kılacağı da bilinmeyen bir gerçekti daha. Evlendiler.

Kocasının ilk görevi gereği atandığı Bodrum'u çok sevdi. Rum evinin önündeki küçük bahçeye bir sürü çiçek ekti. Oranın,

aralarında yabancı görmeye daha alışmamış güleç halkıyla yıllar boyu unutmayacağı dostluklar kurdu. Hele bir ihtiyar köylü vardı, tek horozunu "gelin hanım"a ikram etmek uğruna kesmişti. Sokaklar daracıktı, denizin ne kadar güzel olduğunu anlatamazdı. Kırdan bayırdan topladığı otlarla yaptığı salataların tadı zaten anlatılamazdı!

Ne yazık ki evin bir fotoğrafını çekmeyi bile akıl etmemişti. Hiç ummadığı, artık hak etmediğini düşündüğü bir mutluluğun gelip çatmasıyla şaşkına döndüğü kesindi. Gerçi birkaç önemsiz tartışma çıkmıştı. Sözgelimi bir keresinde kocası, sebze yemeği sevmediğini, ağzına bile sürmediğini göstermek için bir tencere dolusu zeytinyağlı fasulyeyi çöpe dökmüştü. Ama demişti ya sudan bir nedenle. Bir daha sebze pişirmezdi, ot salatası yapmazdı, olur biterdi. Konuşabiliyorlardı ya.

Birdenbire İstanbul'a dönmeleri gerekti. Kocası, ikinci askerliğini Harbiye'de muhaberat subayı olarak yapacaktı. Konukomşunun getirdiği ya da pazardan alınma kerevet, masa, döşek, minder gibi öteberiyi köy evinde bıraktılar, bir cipe atladılar. İzmir'e.

Kalçasında duyduğu sivri sızıyı önce toprak yolun bozukluğuna, cipin her dönemeçte savruluşuna bağladı. Canının yandığını söyleyerek bu güzel yolculuğun tadını kaçırmamaya karar verdi. Dışarıda Bir Hollywood yağmuru başlamıştı bardaktan boşanırcasına. Gözlerini yumdu, geride bıraktığı sokakları, insanları, bahçesini şimdiden özlediğini düşündü. Cip dönemeçlerde savruldukça karnını tutuyor, bulanmamaya çabalıyordu. Beş dakikalığına dursalardı bir yerde! Ama bu isteğini dile getirmekten kaçındı. Kocası kızardı: bu şartlara göğüs geremeyecek kadar zayıfsan neden peşime takıldın?

İzmir'de indiklerinde, eteğinin sağ yanının kan içinde olduğunu ayırt etti şaşkınlıkla. İyi ki hava karanlıktı, yağmur daha dinmemişti. O anda, "Aybaşı olacağın günü hesaplayamayacak kadar şaşkın mısın sen? Derdin beni rezil etmek mi?" sorusu, titreşimi yıllar sonra da sürecek bir lobut gibi indi beynine. Sağ elinde taşıdığı ağır valiziyle kan lekesini gizlemeye çalışırken,

"Ama aybaşı olamam ki" dedi bir uyurgezer sesiyle. "Gebeyim, biliyorsun." "O zaman daha da kötü, ne demeye geliyor?" "Bilmem ki" diye fısıldadı, "otele gittiğimizde bakarım."

Otelde, banyodan çıktığında, "Çivi yarasıymış," dedi serinkanlı bir sesle, "herhalde cipin koltuğunun bir yerinden bir çivi fırlamış." "Sen de kızarım, diye korktun, bana söylemedin değil mi sevgilim?" Sesin titremesi, gözlerin dolması, kocasının gerçekten özür dilediğini gösteriyordu. Onun çivi yarasını öpmesiyle başlayan sevişmeleri, o tarihten sonra bütün kavgalarının ne yoldan tatlıya bağlanacağının göstergesiydi. Bu olaydan, 1959'a kadar söz etmediler.

1941 Martında kızını doğurdu. Onun için de özel albümler düzenledi. Biraz büyüdüğünde onu Beyoğlu Halkevi'ne, Madam Arzumanov'un bale kurslarına yazdırdı.

Kızının Lolitamsı fotoğraflarını İhap Hulusi'ye çektirmekten büyük bir övünç duyarken nedense 1946'da kocasının yanına üç aylığına gittiği Amerika'dan fotoğrafsız döndü. Bu kere, otel amblemlerinin yerine, New York'ta gittiği restoranların, gece kulüplerinin yemek-içki listeleriyle birkaç şık gece elbisesi, kocasının armağanı bir vizon kürk, bir de akordeon getirmişti, kızı için.

New York'ta boş zamanlarını kimsenin binmeyi göze alamadığı dünyanın en yürek hoplatıcı roller-coaster'ında geçirdiği için, öteden beri hep heyecanlı oluşuna yorduğu yürek çarpıntılarının tanısı da konmuştu artık: kalp yetmezliği.

Her iki ülkedeki doktorların ortak görüşlerine göre doğuştan sakat bir kalp kapakçığıyla atardamarın zamanla kendi aralarında kurdukları dengeyi herhangi bir ameliyatla bozmak göze alınamazdı. Yalnızca, heyecanlanmaması, gerilimden kaçması şarttı. Bu uygulanımsız reçete ona da vızgeldi. Trinitrin ile Coramin'e güvendi.

O dönemde, kendisinin yarıda kalacağını sezdiği yaşamını kızının tamamlaması umuduna sarıldı. Armağan akordeon, çocuğun ilerideki Rita Hayworth günlerine saklandı, yüklüğe kaldırıldı. Eş dostun da katılımıyla çocuğa şimdilik Carmen Miran-

da kılıkları hazırlandı. Boncuklar, yapma meyveler, kuştüyleriyle süslü şapkalar, ufacık göğüslerini sımsıkı saran şifon eşarplar, derin yırtmaçlı alacalı etekler. Kadıköy sosyetesinin Halk Partili güngörmüş hanımları, yarım kalmış düşlerini çocukta denediler. Her toplantıda onu giydirip süsleyerek, dudaklarını ve tırnaklarını boyayarak eşlerine sürpriz yaptılar. O, kızının bu rüküşlüklerden hiç hoşlanmadığını ama kendisini üzmemek için ses çıkarmadığını seziyordu. Kısa bir süre sonra çekilmiş fotoğraflarda kızının üstünde bu kere folklor giysileri var: "Halkçı" iktidar kendi modasını yerleştiriyor.

Otuzların Kadını, çocuğun dedesinin peşinden sinemalara, tiyatroya gitmesine, Doğan Kardeş müsamerelerinde Vedat Nedim Tör'ün yanında sahneye çıkıp şiir okumasına, Ferdi Tayfur'la Lorel-Hardicilik oynamasına, Darülbedayi çevresine girmesine ses çıkarmıyordu. Yalnız, o yaşta bu kadar gezmesi doğru muydu? Kendisinin evde kurduğu oyunları zararsız buluyordu nedense. Tek kestiremediği, kızı üstüne dedeyle giriştiği bu acımasız sevgi-kazanma kumarında çocuğun sevgisiz kaldığı, babasının katı kayıtsızlığını bile artılar hanesine geçirdiğiydi. (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için Tomris Uyar'ın *Ödeşmeler* kitabındaki Önsöz'e bakılabilir.)

Otuzların Kadını, oğlunu doğurduğu 1949 yılında yorgun, ama umutluydu. Babası zemin kattan üst kata taşınmalarına izin vermişti. Orası daha aydınlık, daha genişti. Üstelik, her yıl bir aylığına, bir otelde geçirecekleri yaz tatilinin (hem damada iyi gelirdi, hem yeni doğan bebeğe) harcamalarını karşılamaya hazırdı.

Her şey yolundaydı. Dönemin Adalet Bakanı Çiçekdağ, yeni uygulamayı başlatana kadar. Uzun süre büyük kentlerde görev yapmış yargıçlar, artık Anadolu'ya atanıyorlardı.

Kocası, atandığı bölgeye "sağlık nedeniyle" gidemeyeceğini bildiren istifa mektubunu yazdığında, bakandan istifa nedenini haklı bulduğu, ne yazık ki elinden bir şey gelmediği yolunda bir yanıt aldı. Geçmişteki hizmetlerinin alabildiğine övüldüğü mektubu yırtıp attı.

Aile için geçim sıkıntısıyla dolu günler başladı. Kocası, başlangıçta umutluydu, hatta hoşnuttu durumdan. Sırasında günde altmış davaya bakmaktan yorgun düşmüştü, bir ara sürmenaj geçirmişti. Hak ettiği işi bulana kadar tasarladığı yeni kitabını yazabilirdi.

Gelgelelim kendini kitaba iyice kaptırdığından, işsizlik süresinin çok uzadığını umursamadı. Beklediği parlak öneri gelmezse, zaten kırılmış gururunu ayaklar altına alacak değildi ya. Kayınpederin ayarladığı her randevuya koşacak hali de yoktu. Tiksiniyordu o çevreden. Ona olan borcunu bir gün nasılsa öderdi.

Otuzların Kadını'nın gerginliği, para sıkıntısından kaynaklanmıyordu. Ne yapıp yapıp bütçeyi kimseye belli etmeden denkleştirmeyi beceriyordu. Ama artık günboyu birlikte olduğu kocasının her gün biraz daha artan hırçınlığına katlanamıyordu. Babasını aşağıdan almaktan da usanmıştı.

1954'te, kocasını en güç döneminde yalnız bıraktığı dedikodularını da göğüsleyerek boşanmaya karar verdi. Kızına danıştığında, bu cehennemi daha fazla sürdürüp sağlığını tehlikeye atmaması yanıtını almıştı. Ona sarılıp uzun uzun ağladı, teşekkür etti, kendisi bir gün hayatta olmazsa kardeşiyle ilgileneceğine ilişkin söz verdirdi. Sonra kimse kararından döndüremedi onu. Hep baskı altında geçen ömrünü biraz renklendirmek için kurguladığı oyunların, her güçlüğün altından zekâsını kullanıp zarifçe sıyrılacağına ilişkin inancının boşa gittiği ortadaydı.

Yine tartışmalı geçen ve özür dilemeyle son bulan bir gecenin sabahında kapıya, "Git, bir daha da lütfen gelme" diye bir not bıraktı. Daha ince bir çözüm bulamamasına içerleyerek çarpıntılar içinde geçirdi günü. Kocası bir daha gelmedi.

İster istemez yine döndüğü babaevinde baskı daha da artmıştı. Bir şirkete hukuk danışmanı olarak girdi. Sabahları yokuş aşağı yürümek kolaydı da iş dönüşünde Tophane Yokuşu'nu tırmanması gerekiyordu. Taksi tutmamakta kararlıydı. Özellikle geceleri bastıran kalp sıkışmalarında yardıma çağırabildiği, içini dökebildiği tek kişi, komşu apartmanın zemin katında oturan ve

onun bünyesini avucunun içi gibi bilen Musevi bir pratisyen doktordu. Doktor, "Nabzınızı bile zor duyuyorum, bir şeyler yapmalıyız" dediğinde, "Yok canım, siz gelince düzeldim. Bugün fazla yoruldum işyerinde, birazdan geçer" diye gülümsedi, sonra alçak sesle, "Çocukları ürkütmeyin. Biliyorum," diye ekledi.

Çocuklarından babalarını daha sık yoklamalarını isterken, onu zamanla daha iyi değerlendireceklerini söylerken kusursuz bir anneydi Otuzların Kadını. İnsanların dünyaya kusursuz anababalar olmak için geldiklerine inanıyor gibiydi.

1957 yılına kadar yazlarını Büyükdere'deki evde geçirmek, iş dönüşü, sokağın ucundan denize girmek tek kaçamağıydı. Ölümle ilk karşılaşmayı atlatan birinin birdenbire aklına düşen ayrıntılarla canlanması gibi: geçenlerde aldığı bir buluzu hâlâ giymediğini, özel günlere ayrılmış bir pabucu nereye koyduğunu ya da yıllardır giydiği bir pantolonun fermuarının bozukluğunu anımsaması gibi. Daha vakit var: deniz.

Bunca çabaya karşın gerçekle yüzleşmesi, pahalıya oturmuştu. O günlerdeki gündelik konuşmalarda enflasyon baş köşeyi tutmasa da değer yitimi, toplumun değişmesi üstüne düşünülmeye başlanmıştı. Sümerbank'tan aldığı basmaları gündelikçi terziye diktirmeye karar verdi. Ama istediği model, basmaya uymadığından sonuç başarısız oldu. O giysileri bir kereden fazla giymedi.

Çocuklarının okullarında başarılı öğrenciler sayılmalarına şaştı. Kendisi bu konuda doğru dürüst hiçbir şey yapmamıştı ki! Kızına saçma sapan giysiler giydirmiş, oğlunu –küçük yaşta annesiz kalacağı belliyken– bütün hafta sonlarında –istemese de– kocasına yollamıştı.

(Sanırım, 1991 yılında iki çocuğu da onu biricikliğiyle anımsıyorlar; sahiciliğiyle, yanlışlarıyla, dürüstlüğüyle, onulmaz romantikliğiyle ve bu gerçeğe bağlı olarak yanlış eş seçmekteki kararlılığıyla.)

Pençe

— Ne yapmayı düşünüyoğsun?

1952 Haziranının son akşamlarından biri, yılın moda renkleriyle usul usul iniyordu. Belvü Oteli'nin gür ağaçlarla kaplı bahçesinde, atkestanesinin kuytusundaki beyaz keten örtülü masada cinfizlerini içen iki kadın, kırık-beyaz, keten döpiyesler giymişlerdi. Arkadan yırtmaçlı dar eteklerinin, önü kocaman tahta düğmeli ceketlerinden eflatun, mor, erguvan, leylak alacalı şantung buluzlar, kırmalar fışkırıyordu. Tepedeki gökte süzülen uçları tırtıklı, ara sıra salkım saçak, silik beyaz bulut öbeklerinden sıyrılan güneş ışıkları da eflatun, mor, erguvan, leylak ışıklarla vuruyordu denize. Topukları ve parmak uçlarını açıkta bırakan bilekten atmalı pabuçların ökçeleri oldukça yüksek ve küttü. Diktörtgen, geniş zarfları andıran rugan çantaların sımsıkı ağızlarına da kaba tahta tokalar geçirilmişti. 1952 yılı, klasik giyime spor bir hava getiriyordu.

Soruyu soran kadının adı önemsizdi. Maide de olabilirdi, Selma da. En belirgin özelliği, her dönemde kendi türünden sayılacak kadınların –ister 1940'ta, ister 1990'da yaşasınlar– biraz abartılı, ama eksiksiz bir simgesi oluşuydu.

Her şeyden biraz: piyano ve şan; çat-pat yabancı dil; konuşmalara serpiştirilen birkaç tanınmış yapıt ya da sanatçı adı; hiç kimsenin bilmediği bir şairden birkaç dize ya da herkesin bildiği bir şairden kimsenin aklında kalmamış birkaç dize; kadın haklarını savunurken permalı, sarartılmış saçlarını erkek-ağır-

lıklı bir toplantıda odak olma adına kumralımsı, hanım hanımcık bir topuzda toplama becerisi; genellikle ana tarafı bir biçimde Saraya, baba tarafı bir biçimde taşradaki Atatürkçü kadrolara bulaşmış bir ailenin zekâ yaşı onda, beden yaşı otuzda durmuş, doğum tarihine göreyse kırkını çoktan aşmış kızı sıfatıyla parayla sevgi/nefret bağlılığı; bir gün aslını keşfederse nasıl ve ne doğrultuda kullanacağını bilmediği bu karmaşık, parçalanmış kimliği arar görünmekteki inadı; bu arada, "mutfakta aşçı, yatakta fahişe, salonda madam"ı oynamaktan hoşlanması, bu rolleri oynamaktan hoşlanmayan kadınlara duyduğu saygı/nefret bağlılığı. Kısaca, her ülkede, her dönemdeki okumuş kadın çoğunluğun, kendini azınlıktanmış, seçkinmiş gibi gösterme çabasındaki yarı-aydın temsilcisi.

İşte o akşam da gerektiğinde –daha doğrusu işine geldiğinde– kedi gibi sokulgan, isterse pars gibi yırtıcı olduğunun ipuçlarını veriyordu: demin çıkan esintide hafifçe dağılan topuzuyla inci küpeleri uysaldı ama topuzunu düzeltirken kolaltlarından, sözcük dağarcığının kıtlığını örtmeye çalışırken bol bol salladığı kollarının bilek içlerinden ve inci gerdanlığın değdiği göğüs çizgisinden Ma Griffe kokusu yükseliyordu.

Arpège'li arkadaşı, o arsız, şirret, pembe kokuyu duydu, saldırıyı göğüslemektense göğe bakmayı yeğledi. Bu kadını –babasının bir aile dostu– sevdiği söylenemezdi. Hele şu r'leri ğ'leştirmesi, şımarıklığının, Fransızca bilme özentisinin, dahası, her şeyi yuvarlayıp yutuşunun bir göstergesi gibiydi. Yine de asıl şaşırtıcı olan, erkeklerin, üstelik sıradan da değil kültürlü erkeklerin bu yalanları yutmaya teşne olmalarıydı. Arkasından kimbilir neler söylerken onu karşılarında görünce, "Sultanım" diye ayağa fırlıyor, parmaklarının ucunu öperken gözlerine dalıp gidiyorlardı. "Tabii kocamın dışındakiler" diye düşündü. Dün geceki tartışma –ne tartışması kavga– kocasının durup dururken bu kadını azarlamasından çıkmıştı. Herkesin içinde hem de. "Saçmalamasana aptal!" demişti. İki kadın, birlikte iskeleye yürümüşlerdi kalabalıktan ayrılıp. Ayışığında, tahta iskelede dertleşmişlerdi. İkisinin de gözlerinden yaşlar süzülüyordu. On dakika süreyle gerçek bir dostluk, bir sıkıfıkılık yaşamışlardı: "Benim gibi çocuksuz, ayğıca fğijid biğ kadına bu nasıl söyleniğ?"

O da gecenin geç saatlerinde, tartışmayı oteldeki odalarında sürdürürlerken: "Benim kimle arkadaşlık edeceğime karışamazsın!" demişti kocasına.

Uzun süredir sesini ilk yükseltişiydi. Kavga etmekten kaçındığını bütün dostları bilirdi. Kocasının toplantılarda başkaları yüzünden (başkalarının giyim kuşamı, davranışı, başkalarının dünya görüşü, sanat anlayışı); evde, çocukların yanında, hiç yüzünden (yemeğin tuzsuzluğu, o uyurken sifonun gürültüyle çekilmesi); başbaşa kaldıklarında "zaten ilk evliliğini de yürütemediği" yüzünden başlattığı tartışmalara katılmazdı. Tartışma, kalabalık bir ortamda alevlendi mi, iki tarafın savunduğu görüşler arasındaki ortak noktayı serinkanlılıkla saptar, mantığın çağrısı işe yaramadı mı, pikaba bir plak koyardı. Bu hırçın erkeğe nasıl katlandığına şaşanların, kendisine gizliden gizliye acıyanların bakışlarına sırt çevirmiş olurdu böylelikle. Evde çıkan kavgalar, ara sıra sofra örtüsünün üstündeki tabak-çanakla birlikte yere savrulmasıyla sonuçlansa bile suskunluğunu korur, eğilip yerdeki kırıkları topladıktan sonra halıyı siler, köşesine çekilip bir sigara yakardı. Evliliğinin ilk yıllarında, gerginlikten sapır sapır titrese de sesini asla yükseltmemesinin çileden çıkartıcı bir özellik, bir tür gurur zırhı olduğunu kavramıştı. Bütün öfkelerin toslayınca çaresizleştiği bir zırh: "İstersen hemen boşanabiliriz. Ben hazırım." Yıllar geçtikçe, ansızın öfkeye kapılıp ansızın durulan kocasına ilişkin ruhsal çözümlemeleri –küçük yaşta annesiz kalması, yaşlı bir babanın oğlu olması, ilkgençlik yıllarını aile ortamından yoksun geçirmesi– boşluktaydı artık. Ne aşkla, ne bağlılıkla mutlu edebilirdi bu kişiliği. Boşanma isteğinin reddedileceğini de anladı. Başlangıçta sevişmeyle tatlıya bağlanan kavgaların, bundan böyle ertesi günkü içten özür dilemelerle sürüncemede kalacağını, bu kısırdöngünün sonsuza kadar gideceğinden duyduğu ürkünün bir zamanlar onca tutkun olduğu o bedene değmesini bile engellediğini de kavradı.

Dün gece, kocasına bu kadının ikiyüzlülüğünün ötekilerinkinden pek farklı olmadığını, "Saçmalamasana aptal!" gibi bir hakareti gerektirmediğini söylerken iyice yükseltmişti sesini. De kocası neden susmuştu? Neden karşı çıkmamıştı her zamanki gibi?

İyi ki bahçıvan, demin bahçeyi suladıktan sonra hortumu çimenlerin arasına bırakmıştı. Sızan son damlacıkların tıpırtısı duyuluyordu sessizlikte. Yaz boyu otelde kalan, akşam yemeklerini hep aynı saatte yiyen Rum karı-koca, az ötedeki masalarında, tatlısu Rumcasına ağdalı Osmanlıca sözcükler katarak gülüşüyorlardı. Sabahın yakıcı güneşinden, toprak yoldan yükselen sarı tozundan bu esintili sesizlik kalmıştı geriye.

Garsonlar, gizemli bir törendeymişçesine ağır, ciddi adımlarla gidip geliyor, masaları kuruyorlardı. İhtiyar çiftin yanından geçerken duralayıp şakalaşarak.

Günü Moda Deniz Hamamı'nda ya da Kalamış Plajında geçiren gençlerin çoğu dönmemişti daha. Bu saat, beslemelerle ev kızlarının Kadıköy çarşısındaki dondurmacıya uğrama saatleriydi. Daha cesur olanları dondurmacının üst katında, yuvarlak masalardan birine ilişir, bacaklarına sımsıkı yapışan jorjet giysinin kısacık eteğini sık sık çekiştirerek yine günbatımı rengindeki top top dondurmanın tadını çıkarırlardı. Sırtlarında, sutyen askısının bitiştiği noktada tatlı bir kaşıntı. Şimdilik. Kaşınırsa, deri yüzülebilir. Sonra bütün gece çatlayacakmış gibi gerilmiş omuzbaşlarıyla sırtın dondurma kadar yakıcı ve soğuk ürpertisi. "N'olur yoğurt sürmeyin, dayanırım."

Dondurmalarını piyasa caddesinde yürürken külahtan yalayan genç kızların peşine "o da azıcık gezsin bari" özrüyle takılmış küçük çocuklar olurdu hep. "Abla"larının semt delikanlılarından biriyle yan yana, göz göze gelmemesini sağlamaları beklenen küçük jandarmalar. Ne var ki yaz akşamının büyüsü kısa sürede kendini gösterir, büyüklere karşı bir cephe oluşturulurdu: suç ortaklığı. Çocuk, bir dondurma daha isteyebilirdi sözgelimi, abla da vitrinlere bakmak için azıcık geriden yürüyebilirdi.

Hepsi, teker teker dönüyorlardı işte. Biraz önce gelen arkadaş topluluğu –Suzi, Bedros, Esin, Mahmut, Sara– sevdikleri garsonlara –Yorgo, Hasan– dondurma getirmişlerdi. Eriyen dondurmaları sırayla taşıdıklarından üstleri başları leke içindeydi.

— Koşun! Alın şunları da kurtarın bizi! diye bağırırken kahkahadan kırılıyorlardı.

Garsonlar koştular. Suzi'nin ağzına tuttuğu dibi delik dondurma külahını kaptılar önce.

— Çocuklar aklınızdan zorunuz mu var sizin? Onca yoldan...

Bu gençlere "çocuklar" diyebiliyorlardı rahatça. Onlar başkaydılar. Ötekiler gibi güneşte yanmaktan, Moda Deniz Kulübü'nde mayo değiştirmekten hoşlanmayan, bazan sandal tutup, bazan yüzerek Kalamış Plajı'na giden, akşamları masaya oturmadan önce mutlaka duş yapan, özenli giyinen, garsonları koşuşturmaktan kaçınan görgülü çocuklardı. Jansen'lerini, beline beyaz örgü şeritler geçirilmiş –yine tokalı– iki parçalı mayolarını kaldıkları odanın balkonunda kuytu bir köşeye asarlardı duruladıktan sonra.

Arpège'li kadın, yan masada oturan kızma baktı: keşke büyüdüğünde onlar gibi olsaydı: voleybol oynarken, yüzerken canlı, neşeli, yaşlarının "çocukları"; yemek servisi sırasında garsonlara "küçük bey" ya da "küçük hanım" dedirtecek kadar olgun. Ama bak bizimki, demin Mahmut, şakacıktan örgüsünü çekiştirip aralarına katılmaya çağırınca yerinden kıpırdamadı, kitabını okumayı sürdürdü. On bir yaşında bir çocuk, *Mai ve Siyah*'tan ne anlar? Anlamasa da okuyor gözüküp Mahmut'un kendisine çocukmuş gibi davranmasına karşı çıkıyorsa, başka tabii. Sahi son günlerde bu delikanlının yakınında bulunmaya özen gösteriyor, onun kalktığı bahçe iskemlesine yerleşiyor hemen, odada sular akmadığında bahçe musluğundan bidonla su taşımaya onca hevesliyken, *o* çocuk bahçedeyse, bir özür bulup kaytarıyor. Başkalarıyla arasına kendi kararlaştırdığı bir sınır çizgisi koyuyor. Dedesine bile –ki çok sever– ancak kendisi isterse bir öpücük. İçe kapanık bir çocuk. Belki *Mai ve Siyah*'ı gerçekten anlıyordur. O daha da kötü.

— Ne diyoğsun peki?

Uzun, kızıl tırnaklarıyla bir yeşil zeytin seçti kayık tabaktan. Dudaklarını dar bir "o"yla büzüştürerek zeytini kıyısından kibarca ısırdı önce, ağzında uzun uzun yuvarladıktan sonra çekirdeği çıkardı, dünyanın özsuyunu emmişçesine şapırdattı dudaklarını. Gözleri hafif yumulu yutkunurken, boğa-

zını saran gerdanlığın altındaki guatr yumrusu iştahla kabarıp iniyordu.

(Yıllar sonra televizyon dizilerinin önerdiği özgürlüğü örnek alıp her saatte her yerde abur cubur yiyen, torba hışırdatan, ağız şapırdatan, sonra da parmaklarını emen ya da üstüne başına silen, böylelikle dünyayı ve kuralları iplemediklerini, doğal olduklarını kanıtlayan türdeşleri gibi o da cinsel iştahının ipuçlarını bu yoldan veriyordu. Bu alanda gerçek bir öncüydü.)

— Bence Arpège'in yapımında manolya esansı kullanılıyor.

— Bu da neğden çıktı şimdi?

— Hiiç.

Çünkü demin köküne taze su emen atkestanesi hışırdamış, havaya katırtırnağı kadar yabanıl, iğde kadar baygın, adsız bir koku salmıştı. Biraz sonra karanlık bastırdığında, Moda'nın, Mühürdar'ın, Fenerbahçe'nin, Tarabya'nın kuytu, ağaçlık ara sokaklarına, ahşap evlerin gençlerin ilişeceği taş bahçe duvarlarına sindiğinde, "ıhlamur" diye özetlenebilecek bir manolya kokusu.

— Bu konuyu açmak istemiyorum. Tatilin bitimine üç beş gün kaldı zaten. Çok istiyorsan, kendisiyle konuş.

— Ne konuşması! Senin kocan olmasa, biğ daha yüzüne bakmazdım... Ben yalnız seni düşünüyoğum canın, ne yapacağını.

Dün akşam cinsel soğukluktan yakınan, gözyaşı döken çaresiz, içten kadınla şu anda karşısında oturan, gözleri hınzırca ışıldayan yaratık aynı kişi olamazdı. Bir aslı varsa, hangisiydi? Başkalarının yaralarının kabuğunu kaldırmaktan özel bir tat mı duyuyordu yoksa yalnızca çevrenin ilgisini kendisinden uzak bir odakta toplamak mıydı amacı, yani "evli ve profesyonel" bir kadın olarak sürdürdüğü ikindi-hayatını gözlerden gizlemek miydi?

Öf yeter ama... Sol kolu yine uyuşmuştu. Gözü, oğluna takıldı. Garsonlara, plastik kovasındaki yengeci gösteriyordu. Sabah plajda yakalamıştı. Denizle içlidışlı bir çocuk. Yanakları pembeleşmiş, burnu iyice yanmış, soyulacak. Herkese iyi geldi bu bir aylık tatil. Kendisi dışında. Çarpıntıları sıklaştı son gün-

lerde, kolunun uyuşması da. Kimseye belli etmedi. Biraz daha dayanması gerek. Oğlu biraz büyüsün, bir işe girecek, kararlı...

— Biz odaya çıkıyoruz anne, dedi kız.

— Çıkın canım. Bu gece fazla gecikeceğimizi sanmıyorum. Yine de Hasan uğrayacak size, bir şey isterseniz...

— Hiç ummazdım, diye atıldı Ma Griffe'li kadın, çocuğun göz eriminden çıkmasını, ahşap yapının karanlığında yitmesini bekledikten sonra. Olgunlaştı bayağı, sana çekti büyüyünce. Hiç ummazdım.

İki kadın, eski bir anının yoklamasıyla göz göze geldiler: düşte kırılan bir dişe benziyordu bu anı. İkisi için de. Uyanınca da uğursuzluk duygusundan kurtulunmuyordu:

Gecenin geç bir saatinde çıkabilecek bir tartışma olasılığına karşı çocuğu erkenden ev sahiplerinin yatak odasına yollamışlardı. Kitaplara, resimlere bakabilirdi, isterse sedire kıvrılır, uyurdu. Hiçbir şeyi karıştırma huyu yoktu. Hesap edilmeyen tek şey, yabancı bir evde uyumayacağı, tuvalet masasının üstünde duran dudak boyasını göreceğiydi. Bomonti Ruj Fabrikası'ndan alınmıştı. Tanıdı. Annesi de bu dudak boyalarından alıp eritiyor, karıştırıp tüplere dolduruyordu. Ama Ma Griffe'li kadının böyle ucuz bir makyaj malzemesi kullanması söz konusu değildi. Koridorun öbür ucundan, salondan öfkeli bağırtılar, ağlama sesleri erişti kulağına: yine bir kıskançlık nöbeti!

"Gözünüzle göğdünüz! Aldatıyoğ beni! Hem de adi bir sokak kağısıyla! Allah biliğ benim yatağımda!"

Ses usullaştı. Araya girenler olmuştu. Sonra yine tiz bir çığlık: "Gösteğiğim ben sana! Teğtemiz gömleğe ucuz dudak boyası bulaştığmak neymiş!"

Kısa bir sessizlikten sonra, "Peki, sizin hatığınız için biğ deneme daha" diyen iniltili bir ses yükseldi. "Ama kendime gelmem için deniz yolculuğu şağt."

Kız, topuk tıkırtılarının yaklaştığını duyunca sedire uzandı, uyuyormuş gibi yaptı. Kirpiklerinin arasından kadının odaya girişini, şangırtılı küpelerini soyunur gibi çıkarıp tuvalet masasının üstüne bırakışını, kısık bir kahkaha attıktan sonra telefona sarılışını izledi. Konuşma biçiminden kocasının yakını oldukları anlaşılan iki sevgilisine, sırayla, "Tamam,

bu iş de oldu. Biletleğimiz hazığ mı bağı?" derken korsesinin lastiklerini iki yandan şak şak diye çekiştirişini duydu. Sonra küpeleri takarken kısık bir "Hayallah!" Kadın, telaşla dönüp çocuğa baktı: uyuyordu. Ucuz dudak boyasını komodinin alt gözüne, çamaşırların altına gizledi; yeri gelince yine kullanmak üzere.

Çocuk, bu olaydan hiç kimseye söz etmedi. Ama yalnız ondan değil çevresindeki herkesten öç almak istercesine ne idüğü belirsiz bir oyun tasarladı. O geceki toplantıdakiler ne zaman bir araya gelseler, yatmaya gitmeden önce telefona koşuyor, kahkahalar atarak olmayan korsesinin lastiklerini şak şak çekiştiriyor, "Tamam bu iş de oldu, şekeğim" dedikten sonra hepsinin gözlerinin içine bakıyordu.

Bu oyundan hoşlanabilecekleri aklına gelmemişti. "N'olur bir daha yap!" diye üsteleyip kahkahadan kırılacakları daha da hiç. Anladığı kadarıyla, kendisini doğum gününde kuaföre götüren, bale temsillerinden önce buklelerini maşayla kıvırıp tırnaklarına oje süren bu kadına benzemek istediğini sanıyorlardı. Büyüyünce.

İkinci oyun daha da şeytancaydı. Çocuk, korse çekeleme sahnesinden sonra erkek rolüne giriyor, boyunbağını gevşetir gibi yapıp bir koltuğa çöküyor, "Valla inanın, hiçbir şey anlamadım. Kadın meselesini nereden çıkardı?" diye soruyordu saf saf.

Bildik kahkahaların çekingen gülüşmelere dönmesi, yeni oyunun pek tutulmadığını gösteriyordu. Ama neden hiç kimse *açıkça* belirtmiyordu hoşnutsuzluğunu? Neden "gösteri"nin biraz sonra başlayacağını sezdiklerinde –annesiyle babası bile– ciddi bir konu açıp seyretmiyormuş gibi yapıyorlardı?

Tam, "ucuz dudak boyası" ile "tertemiz gömlek"in; bir aldatma söz konusuysa, aldatmanın "adi sokak karısı"yla ya da kimin yatağında yatılmasıyla ne ilişkisi olduğunu soracağı üçüncü bir oyun tasarlamıştı ki, birdenbire *değmez* diye düşündü.

Ne de olsa kendisini tek destekleyen, ayakta alkışlayan, kurduğu oyunun kadın kahramanıydı. Çevrenin ikiyüzlülüğünü, korkaklığını, kocasının sünepeliğini gözler önüne serdiği için

yürekten alkışlıyordu çocuğu. Üçüncü oyundaki örtülü soruları – belki de seyirci koltuğundan söz isteyip dürüstçe olmasa da zekice yanıtlayacak, isterse herkesi parmağında oynatabileceğini kanıtlayacaktı. Değmezdi.

Çocuğun, "Oyun bitti, sıkıldım artık" dediği gece, hepsinin düşlerinde bir dişleri kırıldı. Uğursuzluk duygusuysa uyanıklıkta da sürdü. Bu akşama kadar: "Olgunlaştı bayağı!"

Otelin kapısında iki erkek belirdi.

— Aaaa bizimkileğ geldileğ!

Kocası, her zamanki gibi beyaz takım giymiş; Hazım, lacivertli. Onların masaya yürüyüş sürelerini hesapladı gözlerini kırpıştırarak.

— Şu bizim Hazım çok yakışıklı, değil mi cicim? dedi kadın-kadına sesiyle.

— Bilmem. Çizgileri düzgün tabii de Türkçesi dangıl dungul. Eski kocamı andırıyor. O da siyasete atılmış, geçende gazetede okudum.

— Demek yılın eğkek modası bu!

Erkekler masaya yaklaştılar, "Bu ne güzellik hanımefendiler!" dediler.

Kız, üst kattaki pencereden bahçeye bakadursun, 1952 yazının o akşamı, yılın gözde konularıyla çınlıyordu: Amerikan yardımı, Demokrat Parti'nin geleceği, Beyefendi'nin korse giyip giymediği, yeni mebusların –eski toprak ağalarının– halka inmeye ne gibi bir katkıları olacağı, radyodaki hünsa sesli, yeni alaturka şarkıcının usulünün ve Türkçesinin mükemmelliği. Zorla kentleşmiş taşralı bir sınıfın, kültürden yalnızca sofra donatma becerisi anlayan özünde avam bir tabakanın yıllar yılı sürecek, gittikçe yerleşip kenti silip süpürecek beğenisinin ilk arabesk cızırtıları; bu kimliksiz sesler eşliğinde yıllarca sıkılmış kemerlerden çözülen paranın liberal şangırtısı.

Kardeşi, yere oturmuş, tencere kapağını çevirerek şoförcülük oynuyordu. Onun hâlâ gündüzün deniz tuzu kokan yanağını öptü. Babaları, yatağında duvara dönmüş, uyuyordu. Yine pencereden baktı.

— Yahu bizimki nerede kaldı? diye boğuk bir kahkaha attı Hazım Bey aşağıdan, gözlerini çapkınca kıstı. (Böylelikle, kendisine herkesin yakıştırdığı Clark Gable sıfatını bir kere daha hak etti.)

Tahir Bey gelemediğine göre masadakiler Tyrone Power'sız kalacaklardı o akşam. İyi ki Samba Sıtkı yakınlardaydı. Kuytu bir masada viskisini yudumluyor, kalabalık masada oturanların buradan kalkınca nereye gideceklerini kestirmeye çalışıyordu. Bu adamın kimin nesi olduğunu, ne iş yaptığını bilen yoktu. Ama yılın modası sambayı erkeklerin çoğundan daha iyi becerdiği için, gerek evlerde, gerek lokallerde düzenlenen danslı toplantılara çağrılmadan gelmesini kimse yadırgamıyordu. Yine lacivert kruvaze ceket ve gri flanel pantolondan oluşma değişmez kavalye üniformasını giymiş, gözlerinden ya da bacaklarından dans etme isteği okuduğu hanımlara, bu isteği hemen karşılamaya hazır olduğunu elleriyle müziğe tempo tutarak belirtmeye çalışıyordu: *Kiss me again, kiss me my darling...*

Hazım Bey diretiyordu:

— Dün geceki ufak tartışma yüzünden kırıldığımızı düşünmüyordur inşallah. Böyle ufak tefek tartışmalar, dostluğun tuzu-biberidir bence. Aslına bakarsanız, teklifimde ısrarlıyım. O çapta bir adamın partimize katılmaması, milletimiz için bir kayıptır bence. Diyecektim ki, madem konuyu bizler açınca böyle köpürüyor, siz usul usul işleseydiniz hanımefendi.

— Ben de istemiyorum politikaya atılmasını. Ona göre değil.

Dudaklarını büzüşü, asıl söylemek istediğini açığa vuruyor: "*Size* göre bir meslek politika."

Penceredeki kız, annesinin çok uzun bir süredir bastırdığı öfke duygusunu alışıldık kol uyuşmasıyla değil, bu kere sesli olarak belirtmesine sevindi. Gelgelelim aşağıda, yaprakların gölgeleri arasından belli belirsiz seçtiği, otuz beş yaşında, çekici, yabancı bir genç kadının yüzüydü: elmacık kemikleri kızarmıştı, gözlerinin kahverengisi koyulmuştu, dudakları daha dolgundu. Yaz geceleri için diktirdiği, dışarıdan bakıldığında buluz sanılan jabonun aslında yalnızca göğsünü örttüğü, döpiyes ceketinin içinde kollarının, sırtının çıplak olduğu gözler önüne

serilmişti sanki. Onu tedirgin eden bu gizin ortaya çıkmasından çok, annesinin öfkeyle güzelleşmesi, çekicileşmesiydi. Üstelik bu öfke, hâlâ çözümlemekten, anlamaya çalışmaktan vazgeçmediği, o anda bile başkalarına karşı savunduğu kocasına değil, kabasaba, kültürsüz bulduğu, aşağılayabildiği bir erkeğe yönelmişti. Kocası da hırsını eşyadan çıkarttığına, kimseye el kaldırmadığına göre demek özyıkımcı bir öfkede birleşiyorlardı; yalnız birininki ânında harcanıyor, öbürününkü biriktiriliyordu.

Leylak rengi eldivenlerini masaya bırakarak:

— Ben odaya bir çıkayım, gecikti, dedi eski soğukkanlılığına dönerek.

— Niye siz zahmet edeceksiniz? dedi Hazım Bey. Garsonu gönderirdik.

— Ben gitsem daha iyi. Çocuklara da bakarım.

"Senin beni ışıldatma görevin buraya kadardı!" gibi bir uyarı.

– O zaman oğlunuza aldığım şu fotoğraf makinesini de götürür müydünüz? Ne cin gibi oğlan... Biliyor musunuz, bu çocuk, benim gibi müzmin bir bekârda bile baba olma isteği uyandırıyor...

Aslında söylemek istediği:

"Şimdiye kadar evlenmeyişimin nedeni, senin gibi bir kadına rastlamamış olmam."

— Zahmet etmişsiniz, teşekkürler...

Uzatılan fotoğraf makinesini çantasının içine tıkarak saldırıya geçti:

— Gerçi bu yaşta kullanamaz ama ilerde, ilk fotoğraf makinesini Hazım Amcasının armağan ettiğini unutturmayız.

Aslında söylemek istediği:

"Aile dostumuz olarak fazla ileri gidiyorsun, ama ben istersem haddini bildireceğime göre..."

— Ben de seninle geliyoğum.

Ma Griffe'li kadın, telaşla ayağa fırlamıştı.

— Baba kalksanız artık. Geliyorlar...

Babası yüzünü döndü.

— İstersen, sizinle kalabilirim. Gitmem şart değil.

— Ama annem üzülür sonra.

— Zaten hep anneni tutarsın sen.

— Hiç de değil. O da sevmiyor bu toplantıları. Birlikte burada kalabilirsiniz, gitmeyebilirsiniz.

— Ayıp olur. Bekliyorlar aşağıda... Peki, peki kalkıyorum.

Bir süre düşündükten sonra babasını konuşturmayı denedi. Tıraş makinesinin banyodan gelen uğultusuna doğru seslendi:

— Zaten biz, kardeşimle ben, siz yokken daha çok eğleniyoruz.

Kurduğu yeni oyunun ilk sözcükleri uğultuda eridi.

Ma Griffe'li kadının sesiyse koridorda yaklaştı:

— Dün gece o kadağ kızacağını bilseydim, Hazım'm yıllağdığ hiçbiğ kadına sana baktığı gibi bakmadığını söyleğ miydim hiç? En iyisi kocanı bana bığak bu gece, bağışalım. Senin hatığın için canım.

Hepsi gittikten sonra kız, kardeşine sarıldı sımsıkı. Loş yalnızlıkta, ona eğlendirici bir oyun bulmaya çalıştı.

1952 yazında ana-babalık görevi bazan çocuklara düşüyordu. Ana babalar, Halk Partisi'nin geleneksel tutuculuğu ile Demokrat Parti'nin düzmece çağdaşlığı arasında kıstırılmışlardı. Özellikle aydın olanlar.

Toplumun her kesiminde her alanda yürütülen düzeysiz rekabet, en kolay ve ilkel çıkışını cinsellikte buldu. Erkeklerle kadınlar, *aslında* kendilerinden üstün gördükleri hemcinslerini altetme adına onların eşlerini ya da sevgililerini ayartma çabasına giriştiler. Geleneksel değerleri çiğner gibi görünmemek, ciddi bir bedel ödememek için de mekân olarak ev-içlerini seçtiler. Rakiplerinin sayısını azaltarak cinsel çekiciliklerini güvenceye aldılar.

1980'den sonra ayın suç ortaklığı, sırdaş barlarda sürdü. Çevre genişledi, rakip sayısı arttı, ama sinsi ürkeklik, serbest piyasaya geçişi önledi yine de. Denekler, sırdaş topluluk üyeleri arasından seçildi, yabancılar olabildiğince dışta tutuldu. Kimileri, zavallı kurbanlar ve zavallı cellatlar kimliğiyle aşksız ilişkiler yaşayarak çekiciliklerini kanıtlamayı umdular. Nostalji esintisi olmasa bu ağır yükü taşıyamazlardı. Bekledikleri rüzgâr 1990'da geldi; ne yazık ki içleri, hiçbir esintiyi almayacak kadar taşlaşmıştı.

Otuzların Kadını, bu curcunaya tanıklık etmiş, ne yazık ki yalnızca kendini korumuş, sesini yükseltmemiş bir İstanbullu olarak gülümsüyor resimde. İki kıyısı hafif bir soruyla kıvrık üst dudağının tam ortasını koyu bir ruj kalemiyle aşağı çekmiş: *Ben, benim.* Benim neler yaşadığımı bilemeyeceğine göre toplumsal gözlemlerini kendine sakla. Bana analık etmeye kalkışma!

ALATAV

ÇİVİ

Alatav

I

Sevgili yazarım,

Size böyle seslenmemi bağışlayacağınızı umuyorum. Sizi içtenlikle sevdiğimi anlamanızı istediğimden, gazetelerin Dert Ortağı köşelerine yazanları anımsatmayı bile göze aldım. Bana biraz zaman ayırır, kendi başıma üstesinden gelemediğim kimi sorularıma yanıtlar getirirseniz, ne denli sevineceğimi bilemezsiniz.

Önce biraz kendimden ve aile ortamımdan söz edeyim. Yirmi iki yaşındayım, anne-babamla Bostancı'da oturuyorum. Çocukluğumda, şimdiki sitenin yerinde köşkümüz vardı, bahçeden ıhlamur ağaçlarının kokusu yükselirdi. Şimdi oturduğumuz kat da çok geniş ama sanırım eşya bolluğundan ötürü bana sıkışık geliyor. Aşağıda kalan ıhlamursuz bahçe de otopark olarak kullanıldığından zamanımın büyük bölümünü odamda geçiriyorum. Walkman'imin kulaklığını takınca (özür dilerim, Walkman sözcüğünün Türkçesini bilmiyorum) ev içinden yükselen elektronik aygıt uğultusunu bastırabiliyorum. Gün ve geceboyu kapatılmayan televizyonu böylelikle duymayabiliyorum. Televizyonun Türkçemi giderek bozacağından kaygılanmam sizce yersiz mi?

Kendi üstüme bilgi verirken size felsefede okuduğumu söylemediğimi şu anda ayrımsadım. Evdekilerle okuldaki hocalarım beni dalgınlıkla suçlamakta belki haklılar. Ama sınıfta, gö-

züm tişörtlerin çarpık çurpuk yazılarına, uyumsuz renklerine takılınca ilgimi derste bir türlü yoğunlaştıramıyorum. Bunları giyen yaşıtlarımın ne gibi bir ileti vermek istediklerini düşünüyorum. Zaten odamda okuduğum çağdaş yapıtlar, derslerde okutulanlardan çok daha aydınlatıcı geliyor ama ne yazık ki sınav sorularında yer almıyorlar.

Demin anlattıklarımdan, evimizde gürültülü bir ortamın süregittiğini varsayabilirsiniz. Bu yanlış izlenimi düzeltmek adına bizim evde TV dışında suskunluğun egemen olduğunu belirtmem gerek. Annemle babam aydın kişilerdir. Babam doktor, annem iç mimardır. Yine de akşamları sofrada bir araya geldiğimizde konuşmazlar, sözgelimi günlerini nasıl geçirdiklerini birbirlerine anlatmazlar. Zaten çoğu kez yemek, köşedeki pizzacıdan getirtilir, soğumasın diye çarçabuk yer, kalkarız. Sofrada iştahsız olmamı, başağrısından yakınmamı onlar kulaklıkla müzik dinlememe bağlıyorlar, siz ne dersiniz?

Annemle babam, resmi çağrılar dışında hiçbir yere birlikte gitmezler. Evimize özel olarak çağrılanlar dışında konuk da gelmez. Onların bu gergin sessizliğe nasıl katlanabildiklerine şaşırıyorum. Belki açıkça kavga etmeleri daha iyi olurdu. Birkaç yıl öncesine dek arkadaşlarıma, gittiğim yerlere, eve dönüş saatime karışmamalarını, bana her zaman bol harçlık vermelerini, kişiliğime duydukları güvene yoruyordum, artık genel kayıtsızlığın bir parçası diye niteliyorum. Bence aydın kişiler, zor yoluyla sevgisiz bir evliliğe sürüklenmezler, çocuk isteyip istememe konusunda da özgürdürler. İkisi de yaşamlarının hiçbir döneminde para sıkıntısı çekmediklerine göre çıkara dayalı bir evlilik söz konusu olamaz. Demek, başlangıçta birbirlerini seviyorlardı. Sizce aralarına ne girmiş olabilir? Ağabeyimle benim, alacakları boşanma kararını saygıyla karşılayacağımızı bilseler gerektir; bu sıkıntıya bizim adımıza katlanmaları anlamsız.

Yakında, Amerika'da okuyan ağabeyim dönecek. Evdekilerin konuklarla konuşmalarından, onun iş dünyasının prenslerinden biri olacağına kesin gözüyle baktıklarını anlıyorum, başına geçeceği şirket ayarlanmışmış. Böylelikle geleceğe de güvenle baktıklarını varsayabiliriz. Bense bakamıyorum, bir zamanlar evde konuşabildiğim tek kişi ağabeyimdi, ona içimi açabilirdim.

Tek tasam, onun da bu süre içinde değişmiş olması. Sizin birkaç yıl içinde değişen, yabancılaşan dostlarınız var mı?

Yine de başlıca sorunum, yazın yapıtları okumamın ailemce yasaklanması. Kendimi şimdilik yalnızca derslerime vermezsem, başarılı bir öğrenci olamazmışım. Sanırım asıl neden bu değil. Felsefeye yazılacağımı söylediğimde de karşı çıkarken, ruh sağlığımın bozulacağını ileri sürmüşlerdi, oysa bu uğraşın ilerde para getirmeyeceğini söyleseler, hiç değilse dürüst davranmış olurlardı. Aile içinde, felsefe ve dil tutkunluğumu züppelik ve dikkafalılıkla yorumlarken konuklara benden "ailenin beyni" diye söz etmeleri sizce tutarsızlık değil mi?

Bu noktada, yazma biçemimdeki tutukluğun bilincindeyim demeliyim. Sınıftakilerle, evdekilerle ve okuduğum kitaplarla iletişim kurabilmem için üç ayrı Türkçe gerekiyor. Bu karmaşık ortamda üçüne de geçişli bir ortak dil kullanarak öz tutarlılığımı korumayı umuyorum, devrik tümceler kurmaktan kaçınıyorum. Gelgelelim konu şiir yazmak gibi yaratıcılık alanına girdiğinde, bu dilin duygularımı yansıtmadığını görüyorum. Karaladığım şiirleri aşırı duygusal bulduğum için size göndermedim. Dilimle duygularım arasında bir uyum oluşması için sizce ne yapmam gerek?

Derslerle ilgilenmem önerilen saatlerin dışında kalan zamanımı, yani gecelerimi yazın yapıtları okuyarak geçiriyorum. Uyku saatlerim benimdir, nasıl istersem öyle harcarım, değil mi? Ama o yüzden kimi sabahlar ilk dersleri kaçırıyorum, kimi ikindiler de sahafları dolaştığım için eve gecikiyorum. Her iki durumda da zararsız yalanlar uyduruyorum. Okula, sabahın o saatlerinde Boğaz Köprüsü'nün sıkışık, evdekilere akşam saatlerinde yolların tıkalı olduğunu söylüyorum. Düş gücü gerektirmeyen bu sıradan yalanlara inanmalarına çok bozuluyorum, aşağılandığımı duyumsuyorum.

Size bu mektubu yazmamın bir nedeni de, beni yalan söyleme durumunda bıraktırmayacağınıza ilişkin inancımdır. Kimi yapıtlarınızdan böyle bir sonuç çıkarsadım. Sizinle, okuduğum kitapları da paylaşmak isterdim. Yalnız açık söylemek gerekirse, okuduğum çevirilerin çoğunun, eve gizlice sokulmaya ya da gecelerimi uykusuz geçirmeme değmediği inancındayım. Yerli

yazarların çoğu da benim kişisel sorularıma doğrudan çözümler getirmiyor. Birinci kümede yer alanlar, çevrildiklerinde çok şey yitiriyorlar. İkinci kümedekilerinse Türkçeleri pürüzsüz olsa bile ben çizdikleri kişiliklerle özdeşleşemiyorum. Yazarın asal işlevinin okuru aydınlatmak olmadığını söyleyebilirsiniz. Ama ben ne yapabilirim?

İstanbul kökenli, varlıklı bir aileden geldiğim için sınıftakiler beni dışlıyor. Onlar gibi giyinmememi, cinsel özgürlüğümü rasgele kullanmamamı eleştiriyorlar. Bu kez, onların gözünde tutucuyken özgürlükleri savunduğum gerekçesiyle ailemin gözünde aşırıcı oluyorum.

Aradaki uçurumu kapatmak adına, arkadaşlarımı, a) sinemaya b) konsere c) diskoteğe gidilebilir olanlar başlıkları altında üç kümede topladım. Kümelerin birbirine geçişli olmasını sağlamaya çalıştım. Yine de aralarında hep bir kopukluk kaldığına göre, başaramamışım. Sözgelimi sinemaya giden kümeyle konsere giden kümeyi bir türlü kaynaştıramadım. Bir tümcede iki kez "küme" sözcüğünü kullandığım için özür dilerim.

Siyasal görüşüm üstüne ipuçları vermenin sırası geldi sanırım. İpuçları dememin nedeni, sağlam bir dünya görüşüm olmamasıdır. Yalnızca haksızlığa karşı çıkmak yetmez, değil mi? Fakültede YÖK'ü protesto niteliğindeki tüm eylemlere karıştım, ailemin incineceğini umarsamayıp iki üç kez gözaltına alındım. Her nedense herkesten önce ben salıverildim. Polisler de solcu arkadaşlarım gibi içtenliğime inanmadılar mı dersiniz? Solcu arkadaşlarımın siyasal konuda yeterince yapıt okumadıkları kanısındayım, ama en azından benden daha bilgili olduklarına inanıyorum. Kısacası, görüşleri değil, o görüşleri aktardıkları dil bana yadırgı geliyor. Değişen dünya kapsamında ben de onları tutucu buluyorum.

Tüm bunları size yazarken birdenbire aklıma geldi. Ben gözaltındayken ailem, defterlerimi, mektuplarımı karıştırmış olabilir mi? Daha doğru bir deyişle, salıverilmemin nedeni, kendi kendime çiziktirdiğim kimi eleştiriler olabilir mi? Böylelikle hiç istemezken arkadaşlarımı elevermiş durumuna düşebilir miyim? Öyle olmuşsa, bu suçun cezasını ne yoldan çekmemi önerirsiniz?

Üç dört yıl önceye dek, yaşadığımız tüm tutarsızlıkların sorumluluğunu sizin kuşağa yüklüyordum. O yıllarda kantinde otururken sizleri kıyasıya eleştirirdik. Bu kentin denizine girebilmiştiniz. Beatles dinlemeniz "nostalji"yle, Glenn Miller ezgileriyle dans etmeniz Amerikancılıkla yorumlanmamıştı, yaşamınızın bir parçasıydı. Cinsellik açısından bizler kadar özgür değildiniz ama âşık olabiliyordunuz. Üstelik sevgililerinizi kendi kümenizdekilerden seçebiliyordunuz. Oysa biz, sayısı gittikçe azalan kızlı-erkekli bir dayanışma kümesiyiz, aşağı yukarı aynı sorunları paylaşıyoruz, dertleşiyoruz. Ne var ki bir araya her gelişimizde sorunlarımız öne çıktığından ilişkilerimizde büyü kalmadı. Cinsel büyüyü küçük ailemizin dışında aramaya başladık. Sözgelimi kızlar, savundukları erkek imgesine ters düşen kaba erkeklerle ilişki kurduklarını bizden gizlediler. Erkekler, eleştirdikleri televizyon sunucularını andıran fırlak porselen dişli sarışınlarla kaçamaklar yaptılar. Bunları gözlemledikten sonra yalnızca sizin kuşağı karalamanın yeterli olmadığı kanısına vardım.

Size yalan söylemek istemediğimi baştan belirtmiştim. Benim de bu tür gizli ilişkilerim oldu. Kendimi hiç sevmedim, daha büyük bir yalnızlığa itildim. "Dertleşilebilir olanlar" gibi bir ulamda birleştirmeyi yadsıdığım candan kişiler de azalalı beri toplumsal yaşamın bireysel yaşamı etkilediği savına katılıyorum. Ne yazık ki yakın geçmişimize ilişkin doğru belgeleri nerede bulabileceğimi bilmiyorum.

Sizi daha fazla sıkmamak için yanıtlayacağınızı umduğum sorulara geçiyorum:

1) Siz yaşamınız süresince hiçbir eyleme katıldınız mı? Aileniz izin verdi mi?

2) Şimdilerde olsa, katılır mıydınız?

3) Siz olsanız duyumsamalarımı nasıl bir Türkçeyle aktarırdınız?

4) Hangi dönemde, nerede yaşamamı önerirdiniz?

Bu sorularımla sizi sıkmamış olmayı umar, yanıtınızı beklediğimi belirtirim. Saygılar.

F.

II.

Yazar, apartman girişindeki posta kutusunu açtığında, yere bir sürü zarf saçıldı. Otomatiğe basmaya üşendi, karşı kaldırımdaki otelden vuran ışıkta zarfları şöyle bir yokladı. Çoğunun içinde ne olduğunu kestirebiliyordu. Çağrılar: yakında açılacak sergilere, belediyelerin aydınları kendi saflarına çekme çabasıyla düzenledikleri olur-olmaz açılışlarla kokteyllere (şimdiye kadar hiçbirine katılmadığına göre, boşuna kâğıt tüketmeseler olmaz mıydı?). Bir de yirmi yıl öncenin sol politik jargonuyla kaleme alınmış bildiriler. Tabii ABD'den Haberler: "Nato'nun İşlevi Bitiyor mu?" ya da "Türkiye'nin Yeni Ufukları" konularında çırpıştırılmış propaganda. ABD'den haber gelir de Bizim Tepe'den gelmez mi? Kentin seçkin bir semtinde, patırtıdan uzakta kurduğumuz Amerikan kır banliyösünün sınırları artık dar geliyor, yalnızca diz dize ve biz bize kalacağımız bir ortam yaratmak umuduyla kooperatifimize katılmanızı öneriyoruz. Tabii İngilizce yazılmış! Birkaç ünlü mağazadan özel indirim günleri için kartlar. Arada, yıllardır Avrupa'da yaşayan siyasi mülteci bir dostun yolladığı iç açıcı bir mektupla ayın dergilerinden birkaçı.

Tam kartpostal mektubu ayırıp gerisini gece döndüğünde almak üzere yine posta kutusuna koyarken aradan bir zarf sıyrılıp yere düştü. Ad ve adres özenli bir elyazısıyla yazılmış. Bir okurdan olsa gerek. Ama içi şişkin değil zarfın. Yani okur ürünlerinin değerlendirilmesini istemiyor. O zarfı da kutuda bırakabilirdi pekâlâ, yine de elyazısının güzelliğine kapılıp çantasına attı. Rumelihisarı'na kadar uzun bir yol vardı önünde.

Dışarıda, kentin dış çizgilerini bile silikleştiren zift yüklü bir yağmur yağıyordu. Saat altıda hava zifiri karanlıktı. Bu yağmurda, bu sıkışık saatte Hisar'a gitmeyi göze alacak bir taksici bulamazdı kolay kolay.

Bir an, vazgeçmek geldi içinden. Ne var ki evine akşam yemeğine gideceği arkadaşını o kadar uzun bir süredir görmemişti ki. Kırk yılda bir görüşsek de, diye gülümsedi, konuşmalarda ve duygularda hiçbir kopukluk olmuyor, anlaşılan, yalnız geçmişimizle değil (ortaokulda ve kolejde aynı sınıfta okumuşlardı) şimdimizle de bağlıyız birbirimize. Postadan çıkan şu kültür

keşmekeşinin kişiliklerimizi parçalamasına izin vermedik.

Nasıl olsa bulurdu bir taksi canım! Üstelik yolda mektubu okuyarak şoförün –kendisi köyden gelmiş olsa da– İstanbul'un artık yaşanılır bir şehir olmaktan çıktığı yolundaki sinir bozucu söylevini dinlemekten de kurtulabilirdi.

Elimi ilk salladığı taksi hemen yanaştı. Şoför yaşlı, babacan, güler yüzlü bir adamdı.

— Rumelihisarüstü lütfen...

Sesi ürkek çıkmıştı, çünkü şuna benzer bir yanıt bekliyordu:

— Keşke binmeden önce söyleseydiniz. Ben Aksaray tarafında bir müşteriye gidiyorum.

Onun yerine:

— Yukarıdan mı gidelim, sahilden mi hanımefendi?

— Sizce sakıncası yoksa yolu biraz uzatalım. Sahilden. Çıkmışken denizi de göreyim.

Son tümce, uzun sürecek bir konuşmayı başlatacak bir açıklamaydı. Düşünmeden çıkmıştı ağzından. Ya şoför evden niçin pek çıkmadığını sorarsa? O zaman dinlemekten onca korktuğu söylevi verme sırası kendisine gelecek, bu kenti, artık kendi mahallesini bile tanımayacak kadar yadırgadığını, sokaklarda karşılaştığı yüzleri yabancıladığını anlatmaya bir başlarsa hızı kolayca kesilmeyecekti.

İyi ki şoför, sözü uzatmadı. O da arabanın sıcaklığına gömülerek –evinde kalorifer yanmıyordu– gevşedi, kendini yoldaki sarsıntılara bıraktı. Son zamanlarda sinirlerinin iyice inceldiği düpedüz ortadaydı. Bezginliğe kapılmanın âlemi yoktu. Yağmur bindirmişken de bir taksi bulunabiliyordu işte! O saatte bile. Şoför de, o konuşmazsa ağzını açmayacak kadar efendi birine benziyordu. Eve kapanmak, gerçekleri doğru dürüst görmesini engelliyordu galiba. Bu akşamki "çıkış"ının başarısını zedeleyen tek pürüz, sahilden gitmek istemesiydi. Kopkoyu karanlıkta, arabanın camlarını zangırdatan yağmurda, denizi nasıl görebilirdi ki?

Çantasından mektubu çıkarttı, zarfı açarken şoför çıt diye bastı düğmeye.

— Sağolun.

Yazıyı bu kadar tanıyıp yazanı bu kadarına kestirememek olamaz! Otuz yaşlarındaki yazının sahibi, topu topu yirmi iki yaşındaymış. Ailesine, sınıf arkadaşlarına duyduğu tepkiyi ılımlı bir biçimde dile getiriyor da bunu yaparken zorlandığı belli.

Acaba yakındığı başağrılarına –benim de Türkçesini bilmediğim– Walkman'in değil de kendini çevresinden yalıtma çabasının yol açtığını sandığımı söylesem mi? Yazarak söyleneccek bir gerçek değil bu; tutturduğu ince dengeyi bozabilir. Çünkü ufak tefek yalanların, kaçamakların kaçınılmazlığını onaylamamı bekliyor, bu yoldan ailesine karşı bir suç ortaklığı cephesi oluşturacağımızı umuyor. Televizyonun ilerde Türkçesini bozacağına ilişkin kaygısı da yapay, yalnız bana sahici geleceğinden kuşkusu yok. Bu da tatlı ve bilinçsiz bir yalan. Yakın bir gelecekte ailesinin dümensuyuna girebilir pekâlâ. Öyle bir olasılık da güçlü: "ailenin beyni" ya.

Camdan dışarı baktı. Bu yolu çok severdi. İki yandaki ağaçların yağmurdan etkilenmeyen, yüzyıllık dış çizgileri, hışırtılı dalları belirliyor coğrafyayı. Biraz sonra Beşiktaş'tayız.

"Peki ama şu okur, oturduğu semti, okuduğu fakülteyi bile belirtmişken, neden cinsel coğrafyasını gizlemiş? İlk paragraflarda 'kız' diye düşünmüştüm, ama şimdi 'erkek' de olabilir gibime geliyor. Ayrıca ne fark edecek? Cinsiyetini saptamanın, vereceğim yanıtları kolaylaştıracağını mı umuyorum yoksa?"

Dalmış o arada.

— Diyorum ki, üst yoldan gitsek hanımefendi. Ne de olsa yokuş aşağı daha kolay olur. Dar sokakları sel götürüyordur şimdi. Çıkamayız.

— Tabii. Size nasıl uygun geliyorsa.

— Çakmağınız var mı?

— Var, teşekkür ederim. Samsun içer misiniz?

— Sağolun da ben Marlboro içiyorum dört beş yıldır. Berbat bir sigara ama...

"Şimdi de sormama sırası bende" diye düşündü. "Yoksa o da, ister istemez ya akciğer ya kalp hastalığından söz edecek, hastanelerde nasıl sıra beklediğinden, hangi doktorlara görün-

düğünden, onların ilgisizliğinden, hepsi bir yana şu meretten hâlâ vazgeçmemesinden, üstelik akıllı başlı bir adamken."

Mektubun *dilimle duygularım arasında bir uyum oluşması için sizce ne yapmam gerek?* bölümüne döndü yine. *Karaladığım şiirleri aşırı duygusal bulduğum için size göndermedim.* Çocuğun asıl sorunu, *yazma biçemindeki tutukluktan* öte, *ayrı ortamlara geçişli* bir dil kullanarak *öz tutarlılığını korumak*'la ilintili. Bir zırh gibi kuşanmış öztürkçeyi. Düşüncelerini anlatabiliyor, duygularını anlatamıyor.

Dili gerçekten takırtılı ve yavan, ama "tüm" dışında hiçbir sözcüğü yanlış kullanmıyor. (Zaten tüm'ü kaç kişi doğru kullanıyor ki?)

"Sevgili" diye seslendiği yazarı, gerçekten sevip sevmediği belli değil. Övgüler ve yergiler dengesini özenle koruyarak yanıtlarını kendisinin çok önceden saptadığı sorular soruyor, yazarın en ufak kaytarmasında, ona annesiyle babasından öğrendiği gibi parmağını gözdağı anlamında sallayacağı kesin.

Yine de yaşıtlarına oranla daha içten. Hele yazarından kendisine yaşayabileceği bir çağ, girebileceği bir kılık, yalanlarına uydurabileceği bir kılıf, cinsel özgürlüğünü sonradan pişman olmayacak kadar doludizgin yaşayacağı sırılsıklam bir aşk biçmesini istediği bölümlerde, tam bir otuzların insanı.

Hisarüstü durağına gelmişlerdi. Günışığmda bir üniversite kampüsünden çok bir garnizonu, bir hapishaneyi andıran kirlisarı beton blokları, köftecilerin, sandöviççilerin istilasına uğrayan anayolu, yamaçtan denize bakan, yapımı durdurulmuş kaçak villayı çoktan geçmiş olsalar gerekti. Görmemişti... Yoksul semtlere özgü ışıksız manifaturacılar, bu saatte kapanmış tüp bayileri, yağmurda iyice silikleşen tek-tük ağaç kalmıştı artık. Yolda kimse yoktu.

— Sağa, değil mi?

— Evet sağa, yokuştan iniyoruz. Bir basketbol alanı var, oradan da sağa sapacağız, sonra sanırım bulurum. Bir çeşme olacak daha önce, ara sokakların kesiştiği küçük alanda.

Karanlıkta, toprak yokuştan kayarak inerlerken bir zaman-

lar ezbere bildiği hiçbir nirengi noktasını göremedi. Camlar çamur içindeydi.

— En iyisi ben burada ineyim, sizi daha fazla dolaştırmayayım. Hem yürüyerek daha kolay bulurum sanıyorum.

— Siz beni düşünmeyin, dedi şoför, biraz daha dolanalım. Bu ıssız yollarda tek başınıza kalmayın. Baksanıza, bir sokak lambası bile yok.

— Haklısınız ama inanın, yürüyerek daha kolay bulurum. Çok iyi bildiğim bir semt, yalnız şu anda sokağı çıkaramıyorum.

— Siz bilirsiniz, ben doğrusu...

Cüzdanını çıkarırken, elindeki çiçeklerin pörsüdüğünü ayırt etti. Arabadan inerken, kaldırım kıyısındaki çamur birikintisine battı. Ne yöne doğru yürüyeceğini kestirmeye çalışırken iliklerine kadar ıslanmıştı. O kısacık sürede. Yine de çiçekleri atmadı. Biraz ilerledi. Uzakta çeşme görünmüştü. O yöne yürüdü. Yağmurla karışık bir ter sızıyordu sırtından. Tamam, şu sokak olacak galiba. Ama sokak göle dönmüştü, üstelik o sokak olduğu kesin de değildi. "En iyisi yokuş aşağı inip bir taksi bulmak, sokağa kıyıya yakın ucundan girmeyi denemek."

Yoldan araba geçiyor. Kaymamaya çalışarak sakıngan adımlarla indi yokuşu. Az ötedeki büfenin renk renk ampullerini görünce hızlandı.

Büfede çalışan genç adam da güler yüzlüydü deminki şoför gibi. Tabii biliyordu o sokağı da bu yağmurda taksi bulunacağını hiç sanmıyordu. Ablanın söz ettiği eski şoförlerin hiçbirini tanımıyordu. Buralarda yeniydi.

— Peki telefon edebilir miyim o zaman?

Arkadaşına, büfenin önüne arabasıyla gelip onu almasını rica edebilirdi pekâlâ.

— Telefonumuz yok efendim.

Dükkânm arka duvarına dizilmiş bira kasalarının önündeki çıkıntıya ilişti gözü o anda. Kirli bir bezin altından bir kablo sarkıyordu.

Büfecinin yüzündeki gülümsemenin, sinsi, zorla kentlileştirilmiş yılık bir köylünün sırıtışı olduğunu kavradı birden. Duyduğu garip ürküntüyü bastırmak için, "Aslında telefon var da bozuk demek istiyor" diye düşündü.

— Öyleyse karşıdaki kulübeden ederim. Jeton var mıydı?

— Ne gezer ablacım? Hem zaten kaç gündür bozuk o telefon. Azıcık ayağına kuvvet ver, çıkarsın yokuşu, ne kadarcık yol ki...

— Peki, iyice tarif et bana.

— Hep sola kıvrılacaksın, o kadar.

Yokuşun ortasında hızla inen selden kaçınmak için zigzaglar çizerek tırmandı bir süre. İlk dönemeçte soluk soluğa kalıp mola verdi, bir sigara yaktı. "Her şeyi büyütüyorum, evet sinir bozukluğu bu düpedüz" dedi kendi kendine. "Nasıl olsa bulurum adresi. Yalnız, neden bu kadar ışıksız buralar? Bir zamanlar 'kurtarılmış bölge'ydi. On yıl kadar önce. Çok zenginlerle çok yoksulların, villalarla, ahşap konaklarla gecekonduların iç içe barındırdığı bir semt."

İki ayrı dünyanın arasında da, sanki simgesel bir mezarlık.

Arkasından ayak sesleri yaklaşıyordu. Gözlerinin içine kadar terleyerek döndü. On beş yaşlarında bir delikanlıymış!

— Abimler yolladı beni. Seni gideceği yere kadar götürecekmişim. (Belli bir şive ya da ağız değil, vurguları bozuk bir Türkçe)

— Sağol canım. Zahmet olacak sana.

Birdenbire bir uyuşukluk bastırdı. Bıraksalar ya da kendini bıraksa, yağmuru bile umursamadan bir köşeye çöküp uyuyabilirdi.

— Sağa doğru gidiyoruz, dedi çocuk.

— Bana sola sap demişlerdi.

— Ben daha kestirme bir yol biliyorum.

— Sağol, zaten öyle yorgunum ki.

— Yukarda, az ötede bizim çayevi var. Orda bir çay içeriz. Dinlenirsin. Gözden ıraktır, kimse pek bilmez bizim çocuklar dışında.

— Başka bir sefere. Çok geciktim.

— Olmaz ki abla, ayıp ettin, buraya kadar çıkardık seni. Hepsi hepsi, bir çay içeceksin benimle. Korkma, kadın-kız da vardır bizim çayevinde, arkadaşlar dalgalarını getirirler. Muhabbetimiz boldur yani.

Ara sıra çatlayan sesi yaşını eleverse de bu çocuğun *aslında* kaç yaşında olduğunu kestiremeyeceğini anladı. Onun yüzüne bakmamak, gözlerini kaçırmak için eğilip çizmesinin koncunu çekiştirmeye, zaman kazanmaya çalıştı.

Son bir atılımla:

— Ama arkadaşlarım bekliyor, çok ayıp olur onlara. Hem ben *senin* (telaşla düzeltti) *sizin* arkadaşlara göre çok yaşlı kaçarım. Senden büyük bir oğlum var (gülümsemeye çalıştı).

— Yorulduysan, koluna gireyim.

— Yoo, *daha* yorulmadım.

Kulağının dibinde keskin soğan kokan soluğu duyunca korkusunu yutkunmaya, dengeyi kendinden yana kurmaya karar verdi. Şimdiye kadar okuduğu ya da yazdığı kitapları, evine geç saatte dönerken geçtiği sokakların, bindiği taksilerin hepsini bir bir anımsasa da, ona hiçbir yardımları dokunmayacaktı böyle bir anda. Bu güçlü kuvvetli, yarı saldırgan-yarı ürkek yaratığa neyin işleyeceğini bilmiyordu ki.

Yine yola koyulurken aşağıdan bir arabanın geldiğini duydu. Araba iyice yaklaşana kadar el sallamamahydı: çünkü ya durmazsa... Ya durmazsa... Ya durmazsa... O zaman bu yaratığın öfkesini büsbütün üstüne çekmiş olurdu. Çaresizlikten dizleri titriyordu.

— O arabayı mı durdurmak istiyordun? Bizim çocuklar onlar. Onlar da çayevine gidiyorlar.

— Yok canım, diye kekeledi. Arkadaşımın arabası sanmıştım. Beni merak etmişlerdir, yoldadırlar artık.

— Telefon edemedin ki onlara.

— Eve telefon etmişlerdir, oğlum sahil yolundan çıkacağımı söylemiştir. Hep o yolu seçerim.

— Senin arkadaşım dediğin herif de buranın zenginlerinden garanti. (Yine aynı ekşi, keskin koku)

Araba, tekerlekleri çamurda kayarak geçti yanlarından; çocuk, direksiyondaki delikanlıya el salladı.

"Ölümse, ölüm" diye geçirdi içinden. "Yalnız yolun sonuna gelmeden kendimi nasıl savunabileceğimi öğrenmeliyim. Yoksa bütün yaşamım, deneyimlerim boşa gidecek."

— Arkadaşım kadındır. Bilmediğin konularda ileri geri konuşma. Beni de tanımıyorsun.

Sesi, umduğundan cesur çıkmıştı.

— Senin arkadaşın onlardan olmayabilir *abla* ama ötekiler bizden öyle korkuyorlar ki pencerelerine bile demir parmaklık taktırıyorlar. Sanki istesek kapılara yüklenemeyiz. Benim annem temizlikçilik yapıyor o evlerde.

— O da kışın karanlıkta dönüyordur eve. (Cılız bir umut.)

— Ama sen başkasın. Anneme hiç benzemiyorsun. İstemezsen, gelmezdin ki buraya bu saatte.

Denize bakan bir yamaca varmışlardı. Suskun, karanlık villalardan birinin kapısı açıldı, ihtiyar bir adam çıktı köpeğiyle.

Bir daha bu anı yakalayamayacağının bilinciyle adama doğru atıldı:

— Bir dakika efendim. Bir sokak arıyordum da.

Adam, içinde bulunduğu tehlikeyi anlasın diye sözcüklerin altını çizdi:

— Gerçi *delikanlı* yardım etmek istedi sağolsun ama yol çok uzadı.

Adam, kayıtsız, küçümser bir sesle konuştu;

— Neden bu kadar dolaştığınızı anlayamadım. Koca bir yay çizmişsiniz. Her neyse... Şu üç taş basamağı atlayın, o sokaktasınız.

Sonra köpeği gezdirmeden içeri girip demir parmaklığı hemen kilitledi.

— Hangi üç basamağı beyefendi?

Sesi, karanlığa karışıp eridi.

— Ben biliyorum, merak etme, dedi çocuk. Gördün mü, ne varsa bizde var. Ben buralarda büyüdüm, buranın köylüsüyüm yani. Eskileri iyi sindirmişiz ama di mi?

Az ötede karanlıktaki basamakları seçti. İki dakika daha... Serinkanlılığını elden bırakmamalı, hızlı yürüyüp arayı fazla açmamalıydı ki...

Zaten tek savunma silahı, diliydi bu çocuk karşısında. Oğlan, hiç duymadığı bu Türkçeden irkiliyor, ancak dil sustu mu deniyor yaklaşmayı, o zaman göze alabiliyor.

— Peki, sizin için sakıncalı bir durum oluşuyor mu? dedi abartılı sorunun üstüne iyice basarak.

— *Oluşuyor.* Dertleri bizim çayevini kapattırmak. Dedikodu çıkarıyorlar. Polise şikâyet falan. Kızlara uyku hapı veriyormuşuz, kötü yola düşüyorlarmış, öldürdüklerimizi geceleri kaçaktan mezarlığa gömüyormuşuz. Kim inanır böyle dedikoduya di mi? Ama bakma sen, bir ara büfecinin başı neredeyse belaya giriyordu.

Basamaklara gelmişlerdi. Adımlarını hazlandırdı.

Birdenbire, ensesinde yine o soğan kokulu soluk:

— Hiç değilse bir kerecik öpseydim seni. Bir kerecik. Bak, hepten eli boş dönüyoruz.

Duraladı, titreyen parmaklarıyla cüzdanına davrandı.

— Doğru, diyerek nesnel bir sesle korkusunu örtmeyi umdu. Bir harçlığı hak ettin gerçekten.

— Ben para peşinde değilim ki.

Bu iki tümce arasında basamakları hızla çıkmıştı. Koştu.

— Sağol, iyi akşamlar.

Arkadaşının evine birkaç adım kalmıştı. Döndü; çocuk ardından gelmiyordu.

Zili çalmadan önce kaldırıma çöktü. Kendini korkuya koyverdi. Dişlerini zangırdatan gerçek korkuya.

"Mezarlığın iki yakasındakilere de yabancıyım" diye düşündü.

Sonra her nedense –bir sigara yakarken– son zamanlarda alıp da hâlâ giymediği bir etekliği, pahalı diye almadığı bir parfümü anımsadı.

Çivi

Otuzların Kadını, kaç gece art arda gördüğü aynı karabasanla silkindi. Çarpıntılar içinde. Eski evdeymişler. Islak duvarlardan sıvalar top top dökülüyormuş. Pencerenin kıyısındaki çatlak biraz daha büyümüş: zaten her gün birkaç milimetre açılıyor. Duvarı boydan boya çaprazlama kesen bir yarık nerdeyse. Ya bir deprem olursa... Düşünmek bile istemedi. Elindeki cetvel yere düşer düşmez bir zil çaldı. Kapı mıydı? Telefon mu?

O anda uyandı. Sabahın sekiz buçuğu. Eskiden, bitişik apartman sahibinin iki bidon gaz gönderme saati. Soba sürekli yanarsa duvarlar kururmuş, çatlak daha fazla açılmazmış.

Bedenin bir yıl önceki uyanış saatini anımsaması ne tuhaf... Ama kendisinin bu yalana, sıcak bahar günlerinde gece gündüz soba yakacak kadar inanması daha da tuhaf doğrusu, bitişik yapıya eklenen katın kaçak olduğundan kuşkulanmaması.

Gerçi baştan beri böyleydi. Kimsenin yalan söyleyeceğine inanmazdı... Neden söylesinlerdi ki? O yüzden gereksiz yere oyalanır, yalan zamanla apaçıklaştığında yüreğine hardal sürülmüş gibi bir duyguya kapılırdı. Harı yine de çabuk geçen bu acıyı atlatınca bu kere olan-bitenden kendini sorumlu tutar, içi gerçekten yanardı.

Karabasanına giren sabah, cetveli gerçek dünyada elinden düşürdüğünde oyalanmaya daha fazla katlanamayacağını kavrayıp gecikmeden iki karar almıştı. Bir: komşudaki kaçak katın yapımı bitmeden bir bilirkişi tespiti yaptırması, sonra dava aç-

ması şarttı. İki: daha da önemlisi, annesiyle çocuklarını alıp bu evden hemen taşınmalıydı.

Ne var ki, şirketten aldığı aylıkla bu harcamaların altından kalkamayacağı belliydi. Aslında annesi, istese yardımcı olabilirdi. Gelgelelim inanılmaz ölçüde cimri ve güvensiz kişiliği yüzünden yardım etmeyeceği kesindi; kocası geçen yıl öldüğünde, aileye kalan bütün mirasa "ona yıllar yılı katlandığı" gerekçesiyle el koymuştu. Son altı aydaysa bir yöntem değişikliğine gitmiş, kırk yıl boyunca nefret ettiği bu erkeği "Bana ne kadar bağlıydı rahmetli" diye anmaya başlamıştı. Böylelikle herkesin bildiği gibi vergiden kaçmak için üstüne geçirtilen gayrimenkullerin kira gelirlerine duygusal ve yasal açıdan sahip çıkabiliyordu.

Belki de en iyi çözüm, Tarabya'ya yazlığa taşınmaktı. Ama ahşap ev, Karadeniz'in rüzgârına açıktı; bu mevsimde orayı ısıtmak sorundu. Ayrıca, oğlunun okuluna çok uzaktı.

Belki de en iyi çözüm, ailenin bir aylığına dağılmasıydı. Annesi, Selanikli akrabalarının birinde kalabilirdi. Oğlu da artık avukatlık yapan babasının yanında. Eski kocası evlenmişti. Çocuklardan duyduğu kadarıyla yeni eşi ona çok iyi bakıyormuş. O da bu özverinin altında kalmıyormuş; eskiden canı çektiğinde yatağına girerken bile çıkartmadığı pabuçlarını kapının önünde bırakıp terlik giyiyormuş, masa örtülerini kirletmemeye özen gösteriyormuş. Yeni eşi edebiyata ilgi duymasa bile ona saatlerce yazdıklarını okuyormuş.

Belki de en iyi çözüm bu. Parlak olmasa bile. Böylelikle kendisi, kızıyla birlikte bir arkadaşının evinde kalabilir, gözünü onun üstünden ayırmamış olur. Oğul da yeni kurduğu düzen uyarınca oldukça evcilleşen babasını daha iyi değerlendirebilir.

Zavallı Şevket yine hastanede. Bir ay kalacak. "Büyük beyin" ölümünden sonra aileye yük olduğunu düşündüğünden midir nedir sara nöbetleri iyice sıklaştı.

Zil, sanki kapının değil, telefonun ziliydi. Bekledi ama bir daha çalmadı. İçsel bir uyarı olsa gerek. Çünkü, "Kocandan nafaka istemeliydin, önemli olan para değil ilke" diyen nesnel bir ses çınladı içinde. Telefona koştu: eski kocasından bitişik apartmanın sahibine karşı açacağı davayı üstlenmesini isteyecekti. Çocukların adına ve istemediği nafaka yerine.

— Benim. Haklısın, telefonda konuşmayalı o kadar uzun bir süre geçti ki sesimi tanıyamamışsındır. Şey... Çatlak gitgide açılıyor; çocuklar söz etmişlerdir. Artık korkmaya başladım. Dava açmayı düşünüyorum, yoksa seni rahatsız etmek istemezdim. Yardımcı olabilir misin bize?

— Bu aralar çok meşgulüm, yine de düşünürüm. Kayınpederin mülküne ne kadar vakit ayırabileceğimi.

— Bak, babamın cenazesine gelmemeni anlıyorum. Ama bu, benimle çocukların davası artık. Ne kadar güç durumdayım, anlatamam. (Sesi boğuklaştı, kırıldı.)

— Beni daha önce de arayabilirdin pekâlâ... Her neyse, bir vekâletname çıkart, bakarız.

— Sağol. Şey... eşine selamlarımı söyle.

— Peki. İyi ki senin kadar problemli bir kadın değil. Sezgileri güçlü, halktan gelme bir insan. Tek isteği beni mutlu etmek. Geçenlerde senin evliliğimizin ilk günlerinde bir çivi yüzünden çıkardığın çıngarı anlattığımda çok şaşırdı. Benden dayanıksızlığın yüzünden yardım istemeni anlayışla karşılayacaktır, eminim.

.....

Eski çivinin içinde dönmesiyle sarsıldı. Bir aylığına, yakın bir arkadaşının evine sığınmaya karar verdi birden. O sürede ortahalli bir otelde kalsa harcayacağı parayla o eve –konuklar gittikten sonra bile bir ay gidecek– pirinç, zeytinyağı, un taşıdı. Çünkü annesi ara sıra uğrayabiliyor, oğlu yemeğe gelebiliyordu. Kızı gözünün önündeydi. Şevket'e telefon numarasını ezberletebilmişti.

Yine sekiz buçukta, benzer bir karabasan ziliyle uyandığında 1960 Nisan'ında, yeni kiraladığı evdeydi. Yine aynı mahallede.

Buzdolabı mutfağa sığmıyor, girişte duruyor. Atabileceği her şeyi atmasına karşın yine de sığışamıyorlar bu küçük kata. Kızıyla aynı yatakta yatıyorlar; davaya girip çıkmaktan çok yorulduğu için mide bulantıları, öksürükleri arttı. Kızını uyandırmamak için özel bir çaba harcıyor geceleri. Siyasal olaylar, bu çocuğu çok etkiliyor; bedeni döküntülerle kaplı. Dün doktora gittiler: halk arasında "kan dökmesi" deniyormuş, ilaçlar iyi gelirmiş.

Dün gece radyoda, yarın Beyazıt Meydanı'ndaki mitinge katılacak gençlerin üstüne ateş açılacağı duyuruldu. Kızı da, "Bu adamları sakın öldürmesinler, ben ellerimle öldürmek istiyorum" dedi. Ne yapmalı?

"Altı üstü bir çivi yarası daha"... Telefona koştu yine, ne yapması gerektiğini eski kocasına soracaktı. Zil uzun uzun çaldı. Kimse açmadı. Birdenbire, yaşamı boyunca hiçbir eyleme katılmamanın dayanılmaz yorgunluğuyla ezildi.

Eski kocasını neden arayacaktı ki? Sırf çocuklarının babası olduğu için mi? Üstelik kızı, izin verilmese de katılacaktı o mitinge, belliydi.

Pakette kalmış son iki sigaradan birini yaktı.

Bulantısı az sonra artınca zaten içemeyeceği bir kahve yaptı kendine.

Gereken izni verdi.

Bir portreyi çözerken öbür bulmacalara oranla ister istemez daha fazla kullanılan siyah ya da dolu karelerden bir liste: (1958-1964)

Otuzların Kadını, yaşamı süresince bedenini küçük sarsıntılarla yoklayan depremin en önemli dalgasını 1958 kışında, babası ölünce duydu.

O sabah babası, yetmiş yaşına varmasına karşın yine saat altı otuzda kalkıp soğuk duşunu yapmış, muayenehanesine gitmişti. Kendisi de çocuklarını okullarına gönderdi. Annesinin yatağına götüreceği kahvaltı tepsisini hazırlarken telefon çaldı. Babası, başının daha önce hiç alışık olmadığı bir biçimde ağrıdığını söylüyordu. Galiba beyin kanamasıydı. Bir iki saat içinde bilincini yitirmesi olasılığına karşı kızıyla karısının hemen yanına gelmelerini istiyordu. Torunlara kesinlikle haber verilmemeliydi. Merak etmesinlerdi, hasteneyi arayıp oda ayırtmıştı. Konuşulacak birkaç ayrıntı kalmıştı yalnızca. Aynı gece, hastanedeki odasında hiç kimseye yük olmadan öldü.

Babası, yakınlarına "sorumlu bir aile reisi" olmaktan öte özel bir sevgi duymamış, yalnızca torunlarını sevmişti. Bencildi; gezmeyi, iyi giyinmeyi severdi, çapkındı. Kendisine tanıdığı özgürlüklerin hiçbirini ailenin herhangi bir bireyine tanımayacak kadar katıydı bazan. Hele başından iki evlilik geçmiş dul kızına hoşgörü göstermesi söz konusu değildi, onun evinde oturduğu sürece. Yine de başı sıkışan herkese kapısı açıktı. Aileyi bir arada tutmayı başarmıştı.

Onun ölümüyle gelen özgürlük, yedeğinde yığınla sorumluluk getirmişti. Ortalığı Vatan Cephesi'nin saçtığı tohumlardan kendiliğinden serpilen bir alatav kuşağı kaplamıştı. Onlarla nasıl konuşacağını, nasıl baş edeceğini bilmiyordu. Eski kocasıyla resmi durumlar dışında görüşmüyorlardı. Babasına duyduğu nefreti bile özlüyordu koyu yalnızlığında.

1959'da, sonraları Türkiye İşçi Partisi'ni desteklediğini söyleyen, artık bindebir katıldığı eş-dost toplantılarında romantik sesiyle Cahit Sıtkı, Muhip Dıranas şiirleri okuyan bir mühendis, yaşamının en büyük yanılgısını yaşattı ona. Parlak bir geleceği vardı genç adamın, piyasada kapışılacak bir makine icat etmişti. Ne yazık ki parası yoktu.

Otuzların Kadını, bilime olan tutkusu, genç adamın romantikliğine olan inancı yüzünden, babasının ancak çok sıkıştığında harcaması koşuluyla kendisine emanet ettiği yüklü bir parayı ona borç verdi. (Danıştığı bilim adamları da bu buluşun önemli olduğunda birleşmişlerdi.)

Borcu geri alamayacağı anlaşıldığında, sandığı kadar özgür bir birey olmadığına, öyle yetiştirilmediğine, başında bir erkek yokken tökezleyeceğine inandı.

Oğluna daha çok bağlandı. (Onun ilerde, özlediği türden bir bilim adamı olduğunu göremedi.)

1964 Ocağında bir ikindiüstü, artık ayrı bir evde oturan kızı her günkü gibi onu yoklamaya geldiğinde, yakında doğacak torununa patik örüyordu. Yüzü 1952'deki kadar çekici, gençti ama sapsarıydı. "N'olur yemek yapma" dedi, "inan, yiyemiyorum. Sana bir şey sormak istiyorum canım. Aslında belki karışmamak gerekir de... Evliliğiniz yürüyor mu? Yakında yeni ev bitecek de..."

Kızının yanıtlamakta bocaladığını görünce hemen ayağa kalktı. Yeni aldığı iki tırnak cilasını getirdi. İki tırnağını ayrı renklerde boyayarak onu eğlendirmeye çalıştı. Tam oyunu bitirmek, düzgün yanıtı öğrenebilmek için kızına zaman tanımak amacıyla içerden aseton getirmeye kalktığında sarsıldı birden, koltuğa tutundu, yıkıldı ve öldü.

Mart 1992

Merhaba canım,

Önce iyi bir haber: yalnızlığa sandığımdan daha çabuk alıştım. Aslında sensizliğe demek daha doğru, çünkü ne de olsa yalnızlığa baştan beri alışkınım. Ortak dostlarımız sık sık arıyorlar; çoğu, akşamları şirketlerin kapanış saatinden sonra ıssız ve korunmasız kalan bu apartmanda tek başıma kalmamdan tedirgin anladığım kadarıyla. Senin gibi. Ama her şeyin bir bedeli var, değil mi? Seçkin bir semtte evimi gözaltında tutan yeni zengin komşularla, şimdi kayıtsızlığından yakındığımız kapıcı yerine gelip gidenleri sorgulayan titiz bir kapıcıyla birlikte yaşamak daha güç gelirdi bana. Yapımı sırasında korkunç gürültüsüyle sinirlerimizi bozan otelin ışığı, şimdi ön odanın içine vuruyor geceleri. Bir de Cahide var tabii.

Kalorifer yanmadığı için geceleri benim yatağımda uyuyor. Ne zaman uyansam, onu güzel yeşil gözlerini karanlığa dikmiş, mırıldar durumda buluyorum. Bilirsin, her fotoğrafında ayrı bir poz verir ama fotoğrafı çekilmezken de verdiği sayısız poz var: ürkek yavru kedi, yosma dişi, anlayışlı dost.

Geçmişi konusunda hâlâ ağzından bir şey alabilmiş değilim. İki üç saptamam var yalnızca. Sesler yükselince, siniyor, ürküyor. Geceleri, karanlığa bakmaktan sıkıldığında beni uyandırmaya çalışıyor; uyanmazsam, kapılara, pencerelere koşuyor. Bu gerçeklerden yola çıkarak onun bir süre sık kavga edilen bir evde, bir süre de (kedilerin süre anlayışına göre) bir ölünün yanında kaldığını düşünüyorum. Büyük çantalardan duyduğu korku, çok ev değiştirdiğini göstermiyor mu zaten? Kovulmaktan da bıkmış, kaçırılmaktan da. Benim çantama girmeye, evimize gelmeye nasıl gönül indirdiğini anlayamadım daha.

Ama bu aylarda azmadığına göre, ameliyatlı olduğu kesin. Hiç yavrulamadı mı acaba? Ona hayranlıkla bakarken, babanın dizeleri geliyor aklıma:

"Seni bildim bir altının bağışlamaz sesiydin
Amcan nerde baban var mı kimin hemşerisiydin
Yedi dokuz, iki yüz üç, yüz ton gibi bir şeydin"

İşte bu özellikleriyle bana Otuzların Kadını'nı anımsatıyor. Öyle bir öykü yazmaya çalıştığımdan söz etmiştim ya sana. Öyküleri birbirine teğet geçecek, aynı zamanda odaktaki bir portreye de girip çıkacak biçimde yazmanın güçlüklerinden. Bugünlerde iyi çalışıyorum. Cahide de çalışma masasına fırlayıp esin periliği rolünü götürüyor. Adına yaraşmaya çalışıyor. Senin ve benim babalarımızın âşık oldukları Cahide Sonku'ya yaraşıyor. Tırtıllı, ufacık ön dişlerinin kırıklığı, bir süre sokaklarda yaşadığını gösteriyor.

Yine de albenisine kapılıp senin odana girmesine izin vermiyorum tabii. Dosyaları, kesikleri altüst edeceğinden hiç kuşkum yok. Akşam saatlerinde bu yüzden çatışıyoruz biraz. Seni o saatlerde özlüyor.

Ben seni her saatte özlesem de şu sıralar Orta Avrupa'da olmana çok seviniyorum. Tarihin yeniden yazıldığı, devletlerin parçalanıp ulusçukların, ulusalcılıkların ortaya çıktığı garip bir dönemde. Prag'ı çok sevdiğini söylüyorsun, Budapeşte'yi daha az. Nedenlerini bilmek isterdim. Komünizme duyulan kin köpürüp taşmaya bırakılınca ortaya yine Amerikanizmin alatavı mı çıkıyor? Şu aralar, resmi amaçla kullanılan bilgisayarın bireyin yaşamına el atma payı üstüne düşünmen çok mutlu etti beni. Tabii, git o kursa.

Ben de ister istemez toplumun bireyin yaşamına karışma payı üstüne düşünüyorum ama bilimsel bir yöntemle değil elbet. Sözgelimi annem ölür ölmez onun mektuplarını okumadan yırtmam, annemle babamın neden zamanla birbirlerine karşı sevgisizleştiklerini anlamayı ikisinin ölümünden sonraya ertelemem gibi edebiyatça yöntemlerle.

Bu bulmacayı çözmeyi sana bıraktım. Kitap, senin. İster kalıtımsal ögelerden yararlan, ister yüz binlerce *öbür* ögeden. Ama gelir gelmez bana "Bir dakika" demeden bir çay doldur. Dayının yeni telefon numarasını vermiştim, değil mi?

"Otuzların Kadını, *1917'de Selanik'te doğdu. (...) İlkokulu ailenin göçtüğü İstanbul'da bitirdi. Dame de Sion'dan sonra Hukuk Fakültesine gitti. (...) 1936'da bir yıl süren bir evlilik yaptı. (...) Kocasından neden boşandığını kimseye söylememekte direndi. Bu soruya tek yanıtı, 'Konuşabileceğimiz hiçbir şey yokmuş'tu ki sanırım temelde doğruydu.*"

Tomris Uyar bu kitabında, 'Otuzların Kadını'nın yağlıboya portresinin iç çizgilerini okumaktan başlayarak kimi zaman fiziksel özellikleriyle, kimi zaman davranışlarıyla kendisine benzeyen diğer otuzların kadınlarının öykülerini bir araya getiriyor.

Yazarın yenilikçi arayışının örnekleri olan bu öyküler toplum ve insan gerçekliğiyle birlikte bir değişim sürecindeki bireyin durumunu da gözler önüne seriyor.

ISBN 978-975-08-1006-6
9 TL
9 789750 810060